תנ״ך · ראשונים · רש״י · כתובים

רש"י על דברי הימים א

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על דברי הימים א

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-דברי-הימים-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 7
פרק ג 12
פרק ד 14
פרק ה 17
פרק ו 20
פרק ז 22
פרק ח 24
פרק ט 25
פרק י 27
פרק יא 28
פרק יב 31
פרק יג 34
פרק יד 36
פרק טו 37
פרק טז 39
פרק יז 44
פרק יח 47
פרק יט 49
פרק כ 50
פרק כא 52
פרק כב 54
פרק כג 55
פרק כד 55
פרק כה 56
פרק כו 58
פרק כז 60
פרק כח 63
פרק כט 66

פרק א

פסוק א

אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ. עֶזְרָא כָּתַב סֵפֶר הַיַּחַס הַזֶּה עַל יְדֵי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי בְּתוֹךְ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁמֵּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁבָּא לִירוּשָׁלַיִם זְרֻבָּבֶל וְיהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן בִּימֵי כּוֹרֶשׁ הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁבָּא כּוֹרֶשׁ בֶּן אֶסְתֵּר. וְהַכֹּל מִשּׁוּם יַחַס דָּוִד הַמֶּלֶךְ, וְהַלְוִיִּם לְשׁוֹעֲרִים וְלִשּׁוֹמְרִים וְלִמְשׁוֹרְרִים, הֵיאַךְ הֶעֱמִידָן דָּוִד עַל מַעֲמָדָם וְהַכֹּהֲנִים לְמִשְׁמְרוֹתָם, לְפִיכָךְ יִחֵסָם מֵאָדָם וְעַד אַבְרָהָם. וּלְפִי שֶׁהֶצְרַךְ לְיַחֵס אֶת אַבְרָהָם הִזְכִּיר גַּם שְׁאָר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו. וּמִשּׁוּם בָּנָיו צָרִיךְ לְיַחֵס שְׁאָר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּנֵי כְנַעַן, לְהוֹדִיעַ הֵיאַךְ יָרַשׁ אַבְרָהָם אֶת אַרְצָם. וּמֵאַחַר שֶׁהֶצְרַךְ לְהַזְכִּיר וּלְיַחֵס תּוֹלְדוֹת כְּנַעַן, הִזְכִּיר עַל גַּבָּם (תּוֹלְדוֹת) שְׁאָר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וּמַזְכִּירָם מְעַט מְעַט וּמַשְׁלִיכָם, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעִקָּר, כְּדִמְפָרֵשׁ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה לט:י): מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְנָפְלָה לוֹ מַרְגָּלִית, וְעָמַד הָאָדָם וְכָבַר בִּכְבָרָה הֶעָפָר עַד שֶׁמְּצָא מַרְגָּלִיּוֹת; כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַה לִּי לְיַחֵס שָׁם וְאַרְפַּכְשַׁד וְכוּ' וְתֶרַח, אֶלָּא לְמְצֹא לְאַבְרָהָם, "וּמְצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן (לְפָנֶיךָ)" (נחמיה ט:ח). וּמִפְּנֵי כְבוֹדוֹ שֶׁל יִצְחָק יִחֵס בְּנֵי עֵשָׂו וְיִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, וּמַשְׁלִיכָן מְעַט מְעַט וּמַנִּיחָן; וּבְנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי מַזְכִּיר עַל כִּי בְּנֵי עֵשָׂו יָרְשׁוּם, וְגַם לְיַחֵס תִּמְנַע שֶׁנַּעֲשֵׂית פִּילֶגֶשׁ לִבְנֵי אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיְתָה בְּנוֹת נְשִׂיאִים וְאַלּוּפִים וְרָצְתָה לִהְיוֹת פִּילֶגֶשׁ לְזֶרַע אַבְרָהָם, דִּכְתִיב "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע" (בראשית לו:כב), וּכְתִיב "וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ" (בראשית לו:יב) – אֶלָּא לְפִי שֶׁאָמְרָה: אִם אֵינִי כְדַאי לְהִנָּשֵׂא לוֹ לְאִשָּׁה, אֶהְיֶה לוֹ פִּילֶגֶשׁ (סנהדרין צט:). וְעוֹד לָכֵן יִחֵס בְּנֵי שֵׂעִיר, שֶׁהֵם הָיוּ אַלּוּפִים וּמְלָכִים, וְהַר שֵׂעִיר שֶׁל שֵׂעִיר הָיָה, וּבְאַהֲבַת יִצְחָק נָתַנָּהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעֵשָׂו, דִּכְתִיב "וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם" (דברים ב:יב); וּלְהוֹדִיעַ קִיּוּם דִּבְרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאָמַר לְיִצְחָק לְהַרְבּוֹת זַרְעוֹ וּלְהַשְׁלִיטוֹ בַּכֹּל, וּבַשְּׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל יִצְחָק כָּתַב כְּמוֹ כֵן "אֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם וְגוֹמֵר" (בראשית לו:לא):

אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ. פִּתְרוֹנוֹ כְּמוֹ: בְּנֵי אָדָם – שֵׁת וּבְנֵי שֵׁת – אֱנוֹשׁ; וּלְפִי שֶׁאֵינוֹ עִקַּר הַיַּחַס מְקַצָּרָן. וּמַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר קֵינָן וָהֶבֶל, לְפִי שֶׁלֹּא הֶעֱמִידוּ תּוֹלָדוֹת, אֲבָל מִשֵּׁת יָצְאוּ תּוֹלָדוֹת:

נֹחַ וְאַבְרָהָם, וּמֵאַבְרָהָם – עַד דָּוִד:

פסוק ד

נֹחַ שֵׁם חָם. וְהָיָה לוֹ לַחְשֹׁב בְּנֵי שֵׁם מִיָּד, לְמְצֹא מַרְגָּלִית אַבְרָהָם וְכוּ' עַד דָּוִד, וּמַשְׁלִיךְ הַטָּפֵל וּמְקַצֵּר הַיַּחַס שֶׁלּוֹ וְתוֹפֵשׂ הָעִקָּר; וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַיַּחַס הַזֶּה דִּדְבְרֵי הַיָּמִים. וְכֵן בְּסָמוּךְ:

בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל. אֵלֶּה תּוֹלְדוֹתָם בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְכוּ', וַיּוֹלֶד אַבְרָהָם

אֶת יִצְחָק בְּנֵי יִצְחָק עֵשָׂו וְיִשְׂרָאֵל. בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפָז – שֶׁמַּזְכִּיר תְּחִלָּה לְיַחֵס הַטָּפֵל, וְאַחַר כָּךְ הָעִקָּר:

פסוק ו

אַשְׁכְּנַז וְדִיפַת. (בדל"ת) וּבַחוּמָּשׁ כְּתִיב "וְרִיפַת" (בראשית י:ג), שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ רָפִין וְלֹא הָיוּ מִתְגַּבְּרִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְלִסּוֹף נִתְמַלְּאוּ דוֹפִי וְרִיעוּעַ:

פסוק ז

וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה. וּמָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר **מָגוֹג וּמָדַי**, לְפִי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶלָּא הַיַּחַס, אֲבָל בְּנֵי מָגוֹג וּבְנֵי מָדַי לֹא הִזְכִּיר, לְפִי שֶׁלֹּא יָצְאוּ מֵהֶם רָאשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֶלָּא כָּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נִקְרְאוּ עַל שֵׁם "כִּתִּים וְדָדָנִים" (בראשית י:ד):

וְרוֹדָנִים. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְדוֹדָנִים" (בראשית י:ד)! כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹטְאִים הֵם בָּאִים וְרוֹדִים בָּהֶם, וּכְשֶׁיֵּשׁ יִשְׂרָאֵל תַּקִּיפָה הֵם אוֹמְרִים: בְּנֵי דוֹדֵינוּ אַתֶּם; בִּתְחִלָּה הָיוּ נִרְאִין כְּאוֹהֲבִים בִּשְׁעַת הֲנָאָתָן, לְבַסּוֹף רוֹדִים בָּהֶם (בראשית רבה לז:א):

פסוק י

הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ. הוּא הֵחֵל לַעֲשׂוֹת מִלְחָמוֹת וּגְבוּרוֹת בָּאָרֶץ:

פסוק יא

וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת לוּדִים. בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה לז,ה) אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: כָּל מוֹנִיגְנָא שֶׁל מִצְרַיִם אֵינָהּ אֶלָּא בַּיָּם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: בְּדִבְרֵי הַיָּמִים לוּדִים – **לוּדִיִּים** כְּתִיב, בְּשֶׁנֵּי יוֹדִין, לוֹמַר לְךָ: לוּדֵי יָם, **עֲנָמִים** – עֲנָמֵי יָם, **לְהָבִים** – לְהָבֵי יָם, **נַפְתֻּחִים** – נַפְתּוּחֵי יָם:

פסוק יב

פַּתְרֻסִים. פַּתְרוּסֵי יָם, **כַּסְלֻחִים** – כַּסְלוּחֵי יָם, **פְּלִשְׁתִּים** – פְּלִשְׁתֵּי יָם, **כַּפְתֹּרִים** – כַּפְתּוֹרֵי יָם; לְפִיכָךְ כָּתוּב בִּשְׁנֵי יוֹדִיי"ן לְדָרוֹשׁ, וְכֵן כֻּלָּם:

פסוק יג

וּכְנַעַן יָלַד וְגוֹ'. אֶחָד עָשָׂר הֵם וּכְנַעַן עִמָּהֶם, הֲרֵי שְׁנֵים עָשָׂר. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים לב:ח), כְּלוֹמַר: גְּבוּלוֹת עַמִּים הֶעֱמִיד כְּנֶגֶד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם הֵם שְׁנֵים עָשָׂר. כְּנֶגֶד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל הִצִּיב גְּבוּלוֹת עַמִּים, דּוּגְמַת "אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה" (בראשית כא:כט):

פסוק יט
כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ. נִתְחַלְּקוּ וְנִתְמַעֲטוּ יְמֵיהֶם שֶׁל בְּרִיּוֹת, שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בְּנֵי אָדָם חַיִּים תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְיוֹתֵר, וְנֶחְצוּ בִּימֵי אַרְפַּכְשַׁד וְאֵילַךְ לְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְיוֹתֵר, וּמִן פֶּלֶג וְאֵילַךְ נֶחְצוּ לְמָאתַיִם מֵאוֹתָן אַרְבַּע מֵאוֹת:

פסוק כג
כָּל אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן. שֶׁהָיוּ מַקְטִין עֲסָקָיו; נָבִיא גָּדוֹל הָיָה עֵבֶר (בראשית רבה לז:ז). אֲבָל שֵׁמוֹת אֲחֵרִים לֹא נִתְּנוּ לִיְדֵרֵשׁ, כִּי לֹא עַל פִּי נָבִיא נָתַן לָהֶם שֵׁמוֹת:

פסוק כד
שֵׁם אַרְפַּכְשַׁד שָׁלַח. לְמַעְלָה מָנָה בָּנָיו שֶׁל שֵׁם, וְעַתָּה הִתְחִיל שׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת מִפְּנֵי כְבוֹדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם; מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנָּפְלָה לוֹ מַרְגָּלִית וְכוּ' (בראשית רבה לט:י), כִּדְלְעֵיל (בפסוק א):

פסוק כז
אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם. עַכְשָׁיו יֵחֵס מִשֵּׁם עַד אַבְרָהָם. וּמִי הוּא זֶה אַבְרָם? שֶׁנִּקְרָא אַבְרָהָם:

פסוק לב
קְטוּרָה פִּילֶגֶשׁ אַבְרָהָם. כָּל גְּנַאי שֶׁיָּכוֹל לְסַפֵּר בָּהֶם, הוּא מְסַפֵּר, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל יִצְחָק, שֶׁכֻּלָּם הָיוּ בְּנֵי פִילֶגֶשׁ, אֲבָל הוּא הָיָה עִקָּר וַאֲדוֹן הַבַּיִת:

פסוק לג
וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וְגוֹ'. חֲמִשָּׁה רָאשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, עַל כֵּן הֶעֱמִידוּ חֲמִשָּׁה מְלָכִים, לְכָל אוּמָּה מַלְכָּהּ, דִּכְתִיב "אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְגוֹ', חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן" (במדבר לא:ח):
כָּל אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה. בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם:

פסוק לד
בְּנֵי יִצְחָק עֵשָׂו וְיִשְׂרָאֵל. מִפְּנֵי כְבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד אָמַר יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַעֲקֹב:

פסוק לה
בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז. כְּדֵי לְקַצֵּר וּלְהַשְׁלִיכוֹ, וְהִזְכִּירוֹ לִכְבוֹד יִצְחָק:

פסוק מא
חַמְרָן וְאֶשְׁבָּן. וּבַחוּמָּשׁ (בראשית לו:כו) כְּתִיב "חֶמְדָּן". בְּתָחִלָּה הָיוּ חֲמוּדִים וְנֶחֱמָדִין כַּצַּדִּיקִים, וּלְבַסּוֹף מְכֻעָרִין כַּחֲמוֹר; כֵּן דֶּרֶךְ הַחֲמוֹר, בְּתָחִלָּה חָמוּד וּלְבַסּוֹף נַעֲשֶׂה מְכֻעָר, וְהַסּוּס מִתְּחִלָּה מְכֻעָר וּלְבַסּוֹף יָפֶה:

פסוק מג

וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים. מִפְּרָשׁ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה פג:ב): אָמַר רַבִּי אִיבּוֹ: קוֹדֶם שֶׁלֹּא עָמַד מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל (אֲבָל מִשֶּׁמָּלַךְ מֶלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל) נִצַּב מֶלֶךְ בֶּאֱדוֹם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָא אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁזֶּה מַעֲמִיד מְלָכִים זֶה מַעֲמִיד שׁוֹפְטִים, זֶה מַעֲמִיד אֲלוּפִים זֶה מַעֲמִיד נְשִׂיאִים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי זֶה הֶעֱמִיד שְׁמוֹנָה וְזֶה הֶעֱמִיד שְׁמוֹנָה. וְשָׁמַעְתִּי וְכִי לֹא הָיָה לֶאֱדוֹם אֶלָּא אֵלּוּ שְׁמוֹנָה מְלָכִים וּלְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה, וַהֲלֹא יוֹתֵר הָיוּ יוֹרְדִם אֲחָזְיָה יוֹאָשׁ וְכוּ', אֶלָּא זֶה הֶעֱמִיד שְׁמוֹנָה מְלָכִים – פֵּירוּשׁ, מִזְּמַן שֶׁהִמְלִיכוּ אוֹתָן שְׁמוֹנָה מְלָכִים שֶׁל אֱדוֹם לֹא הִמְלִיכוּ אֶת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כִּי קוֹדֶם דָּוִד הָיוּ וְרָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָיו:

פרק ב

פסוק ג

רַע בְּעֵינֵי ה'. מִפְּרָשׁ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה פה,ד), שֶׁהָיָה חוֹרֵשׁ בַּגַּנּוֹת (וּמְעָרֶה לְאַשְׁפּוֹת); בָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ:

פסוק ד

וְתָמָר כַּלָּתוֹ. תְּמֵיהַּ אֲנִי: הֵיאַךְ מַזְכִּיר גְּנוּת זְקֵנָתוֹ שֶׁל דָּוִד?!

פסוק ו

וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וָדָרַע. כֻּלָּם בִּימֵי דָּוִד וּבִימֵי שְׁלֹמֹה הָיוּ, וְהָיוּ חֲכָמִים בְּיוֹתֵר, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם מֵאֵיתָן הָאֶזְרָחִי וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדַרְדַּע בְּנֵי מָחוֹל" (מלכים א ה:יא); לְהַלֵּן לְעִנְיַן חָכְמַת שְׁלֹמֹה נוֹפֶל לָשׁוֹן זֶה "וַיִּדְרַדַּע", אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרָא דּוֹר דֵּיעָה – בְּשִׁבְיל חָכְמָתוֹ נִתְחַכֵּם שְׁלֹמֹה מִכֻּלָּם. וּמַה שֶּׁאָמַר "הָאֶזְרָחִי" – אֶלִּ"ף יְתֵיר, כְּמוֹ "הַזַּרְחִי" (במדבר כו:יג), מִזֶּרַח יָצָא; וּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת נִכְנֶסֶת הָאֶלִּ"ף בַּתֵּיבָה וְאֵינָהּ נִקְרֵאת, וְדֶגְמָתוֹ "וְאַחֲוָתִי" (איוב יג:יז), "וְהֶאֱזְנִיחוּ" (ישעיה יט:ו) וְכֵן "וְהָאסַפְסֻף" (במדבר יא:ד); וּפְעָמִים נֶחְסֶרֶת, כְּמוֹ "וְתַמְרוּ" (שמואל ב יט:יד); "וַיַּכּוּ הָרַמִּים" (דברי הימים ב כב:ה) – כְּמוֹ הָאֲרַמִּים. וּפְסִיקְתָּא דּוֹרֵשׁ (פסיקתא רבתי יד) "מִכָּל אָדָם" – זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן; "אֵיתָן" – זֶה אַבְרָהָם; "הֵימָן" – זֶה מֹשֶׁה; "וְכַלְכֹּל" – זֶה יוֹסֵף; "וְדַרְדַּע" – זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר; "מָחוֹל" – שֶׁמַּחַל לָהֶם מַעֲשֵׂה עֶגֶל:

פסוק ז

וּבְנֵי כַרְמִי עָכָר. וְלָמָּה אֲנִי קוֹרֵהוּ עָכָר, וַהֲלֹא עָכָן שְׁמוֹ? (וּמְפָרֵשׁ) לְפִי שֶׁהוּא עָכַר אֶת **יִשְׂרָאֵל** שֶׁעָבַר עַל הַחֵרֶם וְנָפְלוּ עַל יָדוֹ שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה (אֶלֶף) אִישׁ. וְהוּא מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי

(דברי הימים א א:א), שֶׁכָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לְסַפֵּר בִּגְנוּת מְסַפֵּר, (וְאַף עַל פִּי כֵן) (ס"א וְעַל כֵּן לֹא) יָצָא מַלְכוּת מֵהֶם:

פסוק ח

וּבְנֵי אֵיתָן עֲזַרְיָה. כְּמוֹ "וּבְנֵי דָן חוּשִׁים" (בראשית מו:כג):

פסוק ט

וְאֶת כְּלוּבָי. זֶהוּ כָּלֵב, כְּמוֹ שֶׁמּוֹכִיחַ לְמַטָּה **וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן**; וּבְסֵפֶר שְׁמוּאֵל כְּתִיב "וְהוּא כָּלְבִּי" (שמואל א כה:ג) – וְתַרְגּוּם: "מִדְּבֵית כָּלֵב" (תרגום יונתן). וְכָךְ תַּרְגּוּם "כָּלְבִּי" – מַחֲזִיק הָיָה וּמִתְפָּאֵר בְּעַצְמוֹ שֶׁאֵין מְיֻחָס בְּכָל שֵׁבֶט כָּמוֹהוּ; כְּלוֹמַר: אִם שְׁמוּאֵל נָתַן לוֹ מְלוּכָה, (לִי תָּבוֹא הַמְּלוּכָה); וְעַל כֵּן נֶאֱמַר "מִי דָוִד וּמִי בֶן יִשַׁי הַיּוֹם רַבּוּ עֲבָדִים" (שמואל א כה:י) – שֶׁהֲרֵי יָצָא מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה; וּרְחָמְאֵל אָחִיו נָשָׂא נָכְרִית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַטָּה (דברי הימים א ב:כו). וְזֶה כְּלוּבָי – מִתְנַשֵּׂא וּמִתְגָּאֶה (בְּכָל) אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לִבּוֹ:

פסוק י

נַחְשׁוֹן נְשִׂיא בְּנֵי יְהוּדָה. לֹא בָּא לְפָרֵשׁ אֶלָּא מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד:

פסוק יא

וְשַׁלְמָא הוֹלִיד אֶת בֹּעַז. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "אַבְצָן" (שופטים יב:ח) זֶה בֹּעַז. וְתֵימַהּ יֵשׁ, הֵיאַךְ יָכוֹל לִהְיוֹת, וַהֲלֹא נַחְשׁוֹן בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה לִיצִיאַת מִצְרַיִם מֵת, וְשַׁלְמוֹן בְּנוֹ מֵת כָּבָר, וְהוּא הָיָה מִבָּאֵי הָאָרֶץ, וּבֹעַז בְּנוֹ, שֶׁהוּא אַבְצָן, בִּכְנִיסָתוֹ לָאָרֶץ נוֹלַד, וּמִיצִיאַת מִצְרַיִם עַד יִפְתָּח הָיוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה? וַחֲכָמִים אָמְרוּ: בְּשָׁעָה שֶׁבָּא בֹּעַז עַל רוּת וְהָרְתָה מִיָּד מֵת בֹּעַז, וְאַבְצָן הָיָה שׁוֹפֵט לְאַחַר מוֹת יִפְתָּח, דִּכְתִיב (שופטים יב:ח): "וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת יִשְׂרָאֵל אַבְצָן מִבֵּית לָחֶם". וְעַל זֶה אֲנִי תְּמֵיהַּ, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּאַבְרָם שֶׁהוּא אָמַר לְאַחַר שֶׁנִּצְרַר דָּמוֹ וְכוּ', וְאָמַר: "הַלְבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד" (בראשית יז:יז), וְאֵיךְ הוֹלִיד בֹּעַז בֶּן שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וְיֵשׁ לוֹמַר: עַל כֵּן אָמַר (רות ד:יג): "וַיִּתֵּן ה' לָהּ הֵרָיוֹן", דּוּגְמָתוֹ: "וַיַּרְאֵהוּ ה'" (דברים לב:מו). "אַבְצָן" -אַב לְכָל הַצְּנוּעִים, שֶׁהֲרֵי אִשָּׁה בְּחוּרָה שָׁכְבָה אֶצְלוֹ וְנִצְטַנֵּן וְלֹא נָגַע בָּהּ (סא"א):

פסוק יג

וְאִישַׁי הוֹלִיד אֶת בְּכֹרוֹ. מְלֹא אֶלֶ"ף, כְּלוֹמַר: אִישׁ גִּבּוֹר חַיִל (רות ב:א):

פסוק טו

דָּוִיד הַשְּׁבִעִי. מְלֹא יוֹ"ד, מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד. וְעַתָּה מָצָא הַמַּרְגָּלִית, לְפִיכָךְ לֹא מָנָה הַשְּׁמִינִי: "אֱלִיהוּ" (דה"א כז:יח):

פסוק טז

וַאֲחִיוֹתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל. מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד, שֶׁהָיוּ בְּנֵי אֲחוֹתוֹ גִּבּוֹרִים וְאַנְשֵׁי חַיִל וְשָׂרִים; כָּךְ מְפֹרָשׁ:

פסוק יז

יֶתֶר הַיִּשְׁמְעֵאלִי. וּבִשְׁמוּאֵל (שמואל ב יז:כה) כָּתוּב "הַיִּשְׂרְאֵלִי"! בְּאֶרֶץ יִשְׁמָעֵאל הָיָה דָּר, דּוּגְמַת "בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם הַגִּתִּי" (שמואל ב ו:י), וְכֵן "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצּוֹר בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה וְאָבִיו אִישׁ צוֹרִי" (מלכים א ז:יג-יד):

פסוק יח

וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה. לְפִי שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה שֶׁשְּׁמָהּ עֲזוּבָה, לְכָךְ כִּנָּה אֶת שֵׁם בִּתּוֹ עֲזוּבָה אִשָּׁה; כְּדִכְתִיב "וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת" (דברי הימים א ב:יט) – מִכָּאן שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה שֶׁשְּׁמָהּ עֲזוּבָה:

פסוק יט

וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר:

פסוק כ

וְחוּר הוֹלִיד אֶת אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת בְּצַלְאֵל. צֵא וַחֲשׁוֹב, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה פָּחוֹת מִן שְׁמוֹנָה שָׁנִים כְּשֶׁהוֹלִידוּ, שֶׁהֲרֵי כָּלֵב הָיָה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנִים בַּמְּרַגְּלִים, דִּכְתִיב "בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשָׁלְחַ וְגוֹ'" (יהושע יד:ז), וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּבָר נוֹלְדוּ כֻּלָּם, שֶׁהֲרֵי הוּקַם הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל. כָּלֵב הָיָה בֶּן שְׁמוֹנָה כְּשֶׁהוֹלִיד עֲזוּבָה אִשָּׁה, וּבֶן תֵּשַׁע כְּשֶׁהוֹלִיד יְרִיעוֹת, וְאַחַר מִיתַת עֲזוּבָה אִשְׁתּוֹ לָקַח אֶת אֶפְרָת וְהוֹלִידָה אֶת חוּר בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, הֲרֵי בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים. וְחוּר בֶּן שְׁמוֹנָה כְּשֶׁהוֹלִיד אֶת אוּרִי, וְאוּרִי בֶּן שְׁמוֹנָה כְּשֶׁהוֹלִיד בְּצַלְאֵל, הֲרֵי עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים; וּכְתִיב "וְאֶל כָּל אִישׁ חָכַם לֵב" (שמות לו:א) – וְאֵין "אִישׁ" פָּחוֹת מִשְּׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, הֲרֵי בְּצַלְאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה הַמִּשְׁכָּן בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה; הֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה חָסֵר אַחַת. נִמְצָא שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה פָּחוֹת מִן שְׁמוֹנָה כְּשֶׁהוֹלִידוּ; וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סנהדרין סט:); וּמִדְרָשׁ: בֶּן שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ הוֹלִידוּ:

פסוק כא

וְאַחַר בָּא חֶצְרוֹן אֶל בַּת מָכִיר. כָּל זֶה מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד, שֶׁהֲרֵי חֶצְרוֹן בָּא אֶל בַּת מָכִיר, לְקַחְתָּהּ לְפִילֶגֶשׁ, שֶׁלֹּא לְשׁוּם אִישׁוּת, דּוּגְמָא "כַּאֲשֶׁר בָּא אֶל בַּת שָׁבַע" (תהלים נא:ב), **וְהוּא הָיָה בֶּן שִׁשִּׁים**; הֲרֵי שְׁנֵי דְּבָרִים לְבַת מָכִיר לְגָרִיעוּתָא: אַחַת – שֶׁלֹּא לְקָחָהּ לְשׁוּם אִישׁוּת, וְאַחַת – שֶׁחֶצְרוֹן הָיָה זָקֵן; מִפְּנֵי כְּבוֹד מִשְׁפָּחוֹת יְהוּדָה נִתְּנוּהָ לוֹ, וּכְשֶׁהוֹלִיד יָאִיר, נָתְנוּ לוֹ בְּנֵי מָכִיר עֶשְׂרִים וְשֶׁלֹּשׁ עָרִים לִיקַח אִשָּׁה אַחַת מִבְּנוֹתָיו:

פסוק כג

וַיִּקַּח גְּשׁוּר וַאֲרָם. גְּשׁוּר הוּא "גְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי" (דברים ג:יד). לְפִי שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים לָאֲרַמִּים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַאֲרָם הָיוּ יוֹשְׁבִים בַּמִּזְרָח, דִּכְתִיב "אֲרָם מִקֶּדֶם וּפְלִשְׁתִּים מֵאָחוֹר" (ישעיה ט:יא). וּבִימֵי הַשּׁוֹפְטִים כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מְסָרָם בְּיַד אוֹיֵב, בְּיַד אֲרָם (שופטים ג:ח), וְאָז הָלְכוּ וְלָקְחוּם מֵהֶם. וּכְשֶׁבָּא דָּוִד הֶחֱזִירָן, וּלְפִי שֶׁהֶחֱזִירָן כְּתָבָן כָּאן:

פסוק כד

בְּכָלֵב אֶפְרָתָה. עַל שֵׁם (כָּלֵב) אִשְׁתּוֹ קָרְאוּ אֶת הָעִיר (כָּלֵב) אֶפְרָתָה:

וַתֵּלֶד לוֹ אֶת אַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ. לְאַחַר מִיתַת חֶצְרוֹן:

אֲבִי תְקוֹעַ. שַׂר שֶׁל עִיר תְּקוֹעַ, שֶׁהוּא שֶׁל שֵׁבֶט יְהוּדָה:

פסוק כה

וַיִּהְיוּ בְּנֵי יְרַחְמְאֵל בְּכוֹר חֶצְרוֹן. לְפִי שֶׁהִפְסִיק בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל כָּלֵב, עַל כֵּן הֶצְרֵךְ לוֹמַר: בְּכוֹר חֶצְרוֹן, **בְּכוֹר יְרַחְמְאֵל** – בְּכוֹר שֶׁל יְרַחְמְאֵל:

פסוק כו

וַתְּהִי אִשָּׁה אַחֶרֶת לִירַחְמְאֵל וּשְׁמָהּ עָטָרָה. לְפִי פְּשׁוּטוֹ: יִשְׂרְאֵלִית הָיְתָה, וּבִיבָמוֹת יְרוּשַׁלְמִי כְּתַב (ירושלמי סנהדרין ב:ג) שֶׁלָּקַח נָכְרִית לְהִתְעַטֵּר בָּהּ יָפָה, וְשָׂרִית הָיְתָה:

הִיא אֵם אוֹנָם. (שְׁמַעְתִּי) אֵם כְּמוֹ "שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל" (שופטים ה:ז) (וְהִיא הָיְתָה סא"א). אוֹנָם שֶׁפָּל וְחַלָּשׁ הָיָה, לְשׁוֹן אוֹנָן, וּכְמוֹ "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ" (דברים כו:יד), וּכְמוֹ "כְּמִתְאֹנְנִים" (במדבר יא:א); וְיָצָא מִמֶּנּוּ שַׁשָּׁן, שֶׁנָּתַן בִּתּוֹ לְיַרְחָע הַמְצָרִי עַבְדּוֹ. וּמְסַפֵּר בְּגְנוּתָן, כְּלוֹמַר: לֹא הָיוּ רְאוּיִין לַמַּלְכוּת, וְיָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה בֶּן אֱלִישָׁמָע, שֶׁהָרַג גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם (ירמיהו מא:א):

פסוק לד

וְלֹא הָיָה לְשֵׁשָׁן בָּנִים כִּי אִם בָּנוֹת. וּמַה שֶּׁאָמַר לְמַעְלָה "וּבְנֵי שֵׁשָׁן אַחְלָי" (דברי הימים א ב:לא) – חוֹלֶה שָׁפָל הָיָה, וּמֵת בְּלֹא בָנִים:

פסוק לה

וַיִּתֵּן שֵׁשָׁן אֶת בִּתּוֹ לְיַרְחָע עַבְדּוֹ לְאִשָּׁה. מִכָּאן אָמְרוּ: בִּתְּךָ בָּגְרָה, שַׁחְרֵר עַבְדְּךָ וְתָנֵהוּ לָהּ (פסחים קיג.). וּמִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים בִּיבָמוֹת יְרוּשַׁלְמִי (הוריות ג,ה): אַל תַּאֲמֵן בְּגֵר עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר דּוֹרוֹת, וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר דּוֹרוֹת הֵם מִן עַתָּי הַמִּצְרִי עַד יִשְׁמָעֵאל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שִׁשָּׁה עָשָׂר דּוֹרוֹת עִם יַרְחָע. וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (רות רבה ח.): אֶפְשָׁר כֵּן שֶׁהָיָה "מִזֶּרַע

הַמְּלוּכָה" (מלכים ב כה,כה) וַהֲלֹא יִשְׂמְעֵאל מִזֶּרַע יְרַחְמְאֵל הָיָה וְלֹא מִן רָם! אֶלָּא שֶׁהֶעֱבִיר מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ:

פסוק מב

וּבְנֵי כָלֵב אֲחִי יְרַחְמְאֵל. לְפִי שֶׁיִּחֵס לְמַעְלָה קְצָת מִשְׁפְּחוֹת כָּלֵב וְהִפְסִיק בְּיִחַס יְרַחְמְאֵל, צָרִיךְ לוֹמַר: כָּלֵב אֲחִי יְרַחְמְאֵל, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כְּבָר יִחֵס כָּל מִשְׁפְּחוֹת כָּלֵב; לְכָךְ הֶצְרֵךְ לוֹמַר כָּלֵב אֲחִי יְרַחְמְאֵל, שֶׁזֶּה לֹא כָּלֵב אַחֵר הָיָה. וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַיַּחַס: אֵינוֹ מְיַחֵס כְּסֵדֶר, אֶלָּא מְיַחֵס קְצָת מִמִּשְׁפַּחַת פְּלוֹנִי וְתוֹפֵשׂ מִשְׁפָּחָה אַחֶרֶת, וּכְשֶׁיִּחֵס קְצָת מִמִּשְׁפָּחָה זוֹ, מַתְחִיל לְיַחֵס מִשְׁפָּחָה רִאשׁוֹנָה כְּבַתְּחִלָּה, וְשׁוּב הָאַחֶרֶת; וְכֵן מְעֹרָבָב כָּל סֵפֶר הַיַּחַס הַזֶּה:

הוּא אֲבִי זִיף. שַׂר שֶׁל זִיף וְשַׂר כָּל בְּנֵי מָרֵשָׁה וְשַׂר חֶבְרוֹן. וְשֵׁם הָעֲיָרוֹת הָאֵלֶּה כְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע טו), וְכִדְכְתִיב "זִיף וְטֶלֶם וּבְעָלוֹת" (יהושע טו:כד), וּכְתִיב "קְעִילָה וְאַכְזִיב וּמָרֵאשָׁה" (יהושע טו:מד):

פסוק מד

אֲבִי יָרְקְעָם. כָּל אֲבִי שְׁנֶאֱמַר כָּאן – שַׂר עַל אוֹתָהּ הָעִיר הַכְּתוּבָה בְּסָמוּךְ:

פסוק מז

וּבְנֵי יָהְדָּי. אֶחָד מִבָּנִים שֶׁל **עֵיפָה** הָיָה. וּמַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר מִי הָיָה אָבִיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שׁוּם מִבָּנִים שֶׁל עֵיפָה, כִּי אִם זֶה יָהְדָּי:

פסוק מט

וַתֵּלֶד שַׁעַף אֲבִי מַדְמַנָּה אֶת שְׁוָא אֲבִי מַכְבֵּנָה וַאֲבִי גִבְעָא. שְׁתֵּי עֲיָרוֹת הַלָּלוּ שֶׁלּוֹ הָיוּ:

וּבַת כָּלֵב עַכְסָה. עַתָּה מַתְחִיל לְרֹאשׁ, וּמַקְדִּים בְּעַכְסָה מִשּׁוּם שֶׁהָיְתָה אֵשֶׁת עָתְנִיאֵל, כְּדִכְתִיב שָׁם "וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר יַכֶּה קִרְיַת סֵפֶר וְגוֹ'" (יהושע טו:טז):

פסוק נ

אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי כָלֵב בֶּן חוּר בְּכוֹר אֶפְרָתָה. פִּתְרוֹן: אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי כָלֵב בֶּן חוּר, כְּמוֹ בְּנוֹ חוּר; וְהוּא, חוּר, הָיָה בְּנוֹ הַבְּכוֹר לְאֶפְרָת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא בְּכוֹר לְכָלֵב, וְכֵן מְפֹרָשׁ לְמַעְלָה: **וַיַּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר**. עָנְיָן אַחֵר: **אֵלֶּה הָיוּ וְגוֹ'** – חוּר הָיָה בֶּן לְכָלֵב וְהוֹלִיד בֶּן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ כָּלֵב, לְכָךְ פֵּרוּשׁוֹ: וְאֵלֶּה הָיוּ בָּנָיו שֶׁל כָּלֵב בְּנוֹ שֶׁל חוּר: **שׁוֹבָל וְגוֹ'**: **בְּכוֹר אֶפְרָתָה**. וְלֹא בְּכוֹר לְכָלֵב; עַל חוּר הוּא אוֹמֵר, כֵּן נִרְאֶה לָנוּ:

פסוק נב

הָרוֹאֶה חֲצִי הַמְּנֻחוֹת. מִדִּינָה אַחַת הָיְתָה בָּאָרֶץ וּמְנוּחוֹת שְׁמָהּ, דִּכְתִיב "וַיִּגְלֶם אֶל מָנַחַת" (דברי הימים א ח:ו); וְהוּא הַמּוֹשֵׁל עַל חֲצִי מְדִינָה, וּלְקַמָּן נֶאֱמַר מִי מָשַׁל עַל חֲצִי מְדִינָה הָאַחֶרֶת. **הָרוֹאֶה** פּוֹרְמַדְרִיפִּי"ו בְּלַעַ"ז:

פסוק נג

וּמִשְׁפְּחוֹת קִרְיַת יְעָרִים. יוֹשְׁבֵי קִרְיַת יְעָרִים:

מִאֵלֶּה יָצְאוּ הַצָּרְעָתִי וְהָאֶשְׁתָּאלִי. יוֹשְׁבֵי צָרְעָה. וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁכָּתַב "וַתָּחֶל רוּחַ ה' לְפַעֲמוֹ... בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל" (שופטים יג:כה), דְּמַשְׁמַע שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֲיָרוֹת הַלָּלוּ שֶׁל בְּנֵי דָן, כִּי כָּל אֵלֶּה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן שֶׁל בְּנֵי יְהוּדָה הָיוּ, שֶׁאָנוּ יְכוֹלִין לוֹמַר: הָעֲיָרוֹת וְהַגְּבוּל שֶׁהָיָה בֵּין צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל הָיָה שֶׁל דָּן, אֲבָל צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל עַצְמָן שֶׁל בְּנֵי יְהוּדָה הָיוּ:

פסוק נד

בְּנֵי שַׁלְמָא בֵּית לָחֶם. בְּנֵי שַׁלְמָא הָיוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית לֶחֶם הַנְּטוֹפָתִי:

עַטְרוֹת בֵּית יוֹאָב. וְגַם מִיּוֹשְׁבֵי נְטוֹפָת וְעַטְרוֹת בֵּית יוֹאָב, חֲצִי מִדִּינַת הַמָּנַחְתִּי, תָּפְשׂוּ לָהֶם בְּנֵי צָרְעָה, וְהָיוּ יוֹשְׁבִים בָּהֶם. שֵׁם מְקוֹמוֹת הֵן: "מַהֲרַי הַנְּטוֹפָתִי", "בַּעֲנָה הַנְּטוֹפָתִי" (שמואל ב כג:כט) – גִּבּוֹרֵי דָוִד; וּמָנַחַת – "וַיִּגְלוּם אֶל מָנַחַת" (דברי הימים א ח:ו):

פסוק נה

וּמִשְׁפְּחוֹת סוֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ. סִיעַת יַעְבֵּץ, שֶׁהָיָה מוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם, כְּדִכְתִיב לְמַטָּה "וַיְהִי יַעְבֵּץ נִכְבָּד מֵאֶחָיו" (דה"א ד:ט):

תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוּכָתִים. כֻּלָּם שְׁמוֹת בֵּית אֲבִיהֶם:

הֵמָּה הַקִּינִים. וְהֵיכָן מְקוֹמָם שֶׁל אֵלּוּ, וַהֲלֹא הֵם יוֹשְׁבֵי קַיִן?! שָׁם מָקוֹם, דִּכְתִיב "הַקַּיִן וְגִבְעָה וְתִמְנָה עָרִים עֶשֶׂר" (יהושע טו:נז);

הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב. שֶׁיָּצְאוּ מֵחֲמַת שֶׁהָיָה שֶׁל בֵּית רֵכָב וְיָשַׁב בְּקֵין. עִנְיָן אַחֵר: **יַעְבֵּץ** שֵׁם שֶׁל עִיר, וְשֶׁל יִשְׁשכָר הָיְתָה, כְּדִכְתִיב "וְהָרַבִּית וְקִשְׁיוֹן וְאַבֶּץ" (יהושע יט:כ):

הֵמָּה הַקִּינִים. צוֹרְפִים, "וַיִּתְּנֵהוּ לַצּוֹרֵף" (שופטים יז:ד) – תַּרְגּוּמוֹ: "לְקִינָאָה" (תרגום יונתן):

פרק ג

פסוק א

שֵׁנִי דָּנִיֵּאל לַאֲבִיגַיִל. וּבְשְׁמוּאֵל (שמואל ב ג:ג) כָּתוּב וְהַשֵּׁנִי "כִּלְאָב לַאֲבִיגַיִל", וּבְמִדְרַשׁ וַיְכַלּוּ מְפֻרָשׁ: לְפִי שֶׁדָּוִד נִשָּׂא אֲבִיגַיִל אַחַר מִיתַת נָבָל, וְהָיוּ חוֹשְׁדִין אוֹתוֹ הַבֵּן שֶׁהוּא שֶׁל נָבָל, לְכָךְ קְרָאוֹ דָּוִד שֵׁמוֹת שְׁנַיִם: כִּלְאָב וְדָנִיֵּאל. **דָּנִיֵּאל** – דִּנִי אֵל, "כִּלְאָב" – שֶׁהָיָה דּוֹמֶה כֻּלּוֹ לְאָב:

פסוק ג

הַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אִשְׁתּוֹ. מִדְרָשׁ: וְכִי הֵיא בִּלְבַד אִשְׁתּוֹ? אֶלָּא שֶׁפַּעַת כְּעֶגְלָה וִילָדַתּוּ, וְשֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו כְּעֶגְלָה; כְּמוֹ (שופטים יד:יח): "לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי" (סנהדרין כא.). וּמִפְּנֵי חֲבִיבוּתָהּ שֶׁל מִיכַל קוֹרֵא אוֹתָהּ אִשְׁתּוֹ:

פסוק ו

וְאֱלִישָׁמָע וֶאֱלִיפֶלֶט. "וֶאֱלִידָע וֶאֱלִיפֶלֶט", בְּשְׁמוּאֵל (שמואל ב ה:טז) אֵינוֹ מוֹנֶה אֱלִיפֶלֶט אֶלָּא פַּעַם אַחַת, וְאֵינוֹ מוֹנֶה כִּי אִם שִׁבְעָה, וְכָאן מוֹנֶה תִּשְׁעָה. וְזֶהוּ טַעְמָא: אֱלִיפֶלֶט בְּנוֹ מֵת, וְנוֹלַד לוֹ בֵּן אַחֵר לְאַחַר כֵּן וְנִקְרָא שְׁמוֹ כְּמוֹ כֵן אֱלִיפֶלֶט, שֶׁהָיָה הוּא שְׁמָנָה לְשֵׁם. וְגַם אֱלִישָׁמָע מוֹנֶה כָּאן שְׁתֵּי פְּעָמִים, כְּמוֹ כֵן נוֹכַל לוֹמַר שֶׁמֵּת וְנוֹלַד לוֹ אַחֵר. וְגַם אֶחָד מֵאֵלּוּ מֵת וְנִשְׁאֲרוּ שִׁבְעָה, וְזֶה שֶׁאֵינוֹ מוֹנֶה לְשֵׁם כִּי אִם שִׁבְעָה. וְהַתִּשְׁעָה שֶׁמּוֹנֶה – מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד, שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי כָּל הַסֵּפֶר נִכְתַּב מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד וְזַרְעוֹ:

פסוק יא

אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ יוֹאָשׁ. מִשְׁלֹמֹה עַד יוֹאָשׁ שְׁמוֹנָה דוֹרוֹת. וּלְפִי שֶׁרָאָה דָּוִד שֶׁהָיָה זַרְעוֹ כָּלֶה בִּימֵי יוֹאָשׁ עַל יְדֵי עֲתַלְיָהוּ – כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר זֶה (דברי הימים ב כב:י) "וַתָּקָם וַתְּדַבֵּר", עַל לְשׁוֹן דֶּבֶר, עַל יְדֵי סַם הַמָּוֶת – עָמַד בִּתְפִלָּה וְאָמַר זֶה הַמִּזְמוֹר, "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית" (תהלים יב:א) – שְׁמוֹנָה נִימִין (ספר אחר במנין) עַל דּוֹר שְׁמִינִי: "הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר חָסִיד וְגוֹ'" (תהלים יב:ב), וְנִמְלַט יוֹאָשׁ. וּמִן יוֹאָשׁ עַד יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹנָה דוֹרוֹת, שֶׁרָאָה דָּוִד שֶׁיֹּאשִׁיָּהוּ וּבָנָיו כֻּלָּם הוֹלְכִין לַאֲבַדּוֹן, זֶה נֶהֱרָג וְזֶה נִקְרוּ עֵינָיו, וְהִתְפַּלֵּל עוֹד "עַל הַשְּׁמִינִית" – עַל דּוֹר שְׁמִינִי: "ה' אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי" (תהלים ו:א), וּבִשְׁבִיל תְּפִלָּתוֹ נִשְׁתַּיְּרוּ בְּנֵי יְהוֹיָקִים. וּבְכָל סֵפֶר תְּהִלִּים אֵין יוֹתֵר "עַל הַשְּׁמִינִית" אֶלָּא אֵלּוּ שְׁנַיִם, וּמִיכָנְיָה (ספר אחר וּמִיהוֹיָקִים) עַד עָנְנִי שִׁבְעָה, שֶׁהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, דִּכְתִיב בְּדָנִיֵּאל (דניאל ז:יג) "וַאֲרוּ עִם עֲנָנֵי שְׁמַיָּא" שִׁלּוֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה בָּנִים, בֵּין בָּנִים וּבֵין דּוֹרוֹת לְבָנִים; הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה כֵן, בִּשְׁבִיל שֶׁאָמַר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁלּוֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה תִּשְׁבָּחוֹת בְּסֵפֶר עֶזְרָא (דברי הימים א כט:י-יב) (וקראו ספר עזרא לפי שעזרא כתב דברי הימים יסוד ושרש העבודה) מִן "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'" עַד "וּלְחַזֵּק" – שִׁלּוֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה תֵּיבוֹת:

פסוק כ

וַחֲמִשָּׁה יוּשַׁב חֶסֶד חֲמִשָּׁה. חֲמִשָּׁה הָיוּ לְבַד מִשְּׁלוֹמִית אֲחוֹתָם:

פסוק כב

וּבְנֵי שְׁמַעְיָה חַטּוּשׁ וְיִגְאָל וּבָרִיחַ וּנְעַרְיָה וְשָׁפָט שִׁשָּׁה. אֵינָם אֶלָּא חֲמִשָּׁה! וְיֵשׁ בּוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַטָּה בְּמִשְׁמְרוֹת הַלְוִיִּם "לִידוּתוּן בְּנֵי יְדוּתוּן גְּדַלְיָהוּ וּצְרִי וְיֵשַׁעְיָה חֲשַׁבְיָהוּ וּמַתִּתְיָהוּ שִׁשָּׁה" (דברי הימים א כה:ג), וְאֵינָם כִּי אִם חֲמִשָּׁה:

פרק ד

פסוק ב

וְרָאָיָה. כֵּן מְנַהֵג הַיַּחַס הַזֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר עֲדַיִן רְאָיָה, כִּי דּוֹרוֹת דּוֹרוֹת קָחָשִׁיב; וְכֵן **בְּנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹחַר וְאֶתְנָן**. וְקוֹץ הוֹלִיד (דברי הימים א ד:ז-ח) – וַעֲדַיִן לֹא הִזְכִּיר קוֹץ, וּמַזְכִּיר אֶת בָּנָיו:

פסוק ה

וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים. מוּסָב לְמַעְלָה: "וְאֵשֶׁת חֶצְרוֹן אֲבִיָּה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת אַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ" (דברי הימים א ב:כד), כִּי לֹא יָחֵס עַד עַתָּה:

פסוק ט

וְאִמּוֹ קָרְאָה שְׁמוֹ יַעְבֵּץ לֵאמֹר כִּי יָלַדְתִּי בְּעֹצֶב. וְכִנָּה שְׁמוֹ יַעְבֵּץ; וְדוּגְמָתוֹ "בֶּן אוֹנִי" (ס"א "וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין") (בראשית לה:יח):

פסוק י

וְהַרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי. בַּנַּחֲלוֹת:

וְהָיְתָה יָדְךָ עִמִּי וְעָשִׂיתָ מֵרָעָה. אִם תִּהְיֶה עִמִּי וְתַצִּילֵנִי מֵרָעָה **לְבִלְתִּי עָצְבִּי**, שֶׁלֹּא יֵאָרַע לִי שׁוּם נֶזֶק וְצַעַר וְעֶצֶב; וְהוּא נָדַר מַה שֶּׁנָּדַר:

וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר שָׁאָל. וְשֹׁלֵם נִדְרוֹ. וּמִכָּאן מְבִיאִין רְאָיָה כְּשֶׁפּוֹסְקִין צְדָקָה (בַּצִּבּוּר) בַּעֲבוּר מָה, שֶׁאֵין נוֹדְרִין אֶלָּא נוֹתְנִין בְּלֹא נֶדֶר; וּמִדָּרְשׁוֹ יָדוּעַ (תמורה טז.):

פסוק יא

וּכְלוּב אֲחִי שׁוּחָה. מִשְׁפָּחוֹת הוּא דְּקָחָשִׁיב בְּקִצּוּר לָשׁוֹן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַזְכִּירוֹ לְמַעְלָה; וְכֵן **וּבְנֵי קְנַז** – אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ לְמַעְלָה; וְכֵן **מְעוֹנֹתַי** – כְּמוֹ כֵן לֹא הִזְכִּירוֹ, כִּי כֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַסֵּפֶר הַזֶּה:

פסוק יב

אֲבִי עִיר נָחָשׁ. שֵׁם עִיר, וּתְחִנָּה שַׂר (הָיָה) עָלֶיהָ:

אֵלֶּה אַנְשֵׁי רֵכָה. בְּנֵי אֶשְׁתּוֹן יָשְׁבוּ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם בְּרֵכָה, עִנְיָן אַחֵר: **אַנְשֵׁי רֵכָה** הַמִּשְׁפָּחָה הָיְתָה מְכֻנָּה אַנְשֵׁי רֵכָה:

פסוק יד

וּשְׂרָיָה הוֹלִיד אֶת יוֹאָב אֲבִי גֵּיא חָרָשִׁים. יוֹאָב הָיָה שַׂר שֶׁל עֵמֶק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָרָשִׁים. וְלָמָּה אֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ גֵּיא חָרָשִׁים? **כִּי חָרָשִׁים הָיוּ**. פִּתְרוֹן: אוֹתָן שֶׁיָּשְׁבוּ בְּגֵיא הַחָרָשִׁים, חָרָשִׁים הֵמָּה, וְעַל שְׁמָם נִקְרָא הַגַּיְא:

פסוק טו

וּבְנֵי כָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תמורה טז.): כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה זֶה "כָּלֵב בֶּן חֶצְרוֹן" (דברי הימים א ב:יח), וְלָמָּה נִקְרָא בֶּן יְפֻנֶּה? שֶׁפָּנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי יְחֵס כְּבָר מְשֻׁפָּחַת כָּלֵב בֶּן חֶצְרוֹן, שֶׁהֲרֵי כֵּן הַדֶּרֶךְ, שֶׁמְּיַחֵס קְצָת וּמְדַלֵּג עַל מִשְׁפָּחָה אַחֶרֶת, וְאַחַר כֵּן תּוֹפֵשׂ מִשְׁפָּחָה רִאשׁוֹנָה:

וּבְנֵי אֵלָה וּקְנַז. כְּךָ הָיָה שְׁמוֹ: וּקְנַז:

פסוק יח

וְאִשְׁתּוֹ הַיְהוּדִיָּה. אֵשֶׁת כָּלֵב שְׁנוֹלְדָה מִיהוּדִית:

יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְגוֹ'. שְׂרֵי הָעֲיָרוֹת, כְּדִכְתִיב בִּיהוֹשֻׁעַ "וְיָקְדָעָם וְזָנוֹחַ" (יהושע טו:נו) וְ"חַלְחוּל בֵּית צוּר וּגְדוֹר" (יהושע טו:נח), "יַרְמוּת וַעֲדֻלָּם שׂוֹכֹה וַעֲזֵקָה" (יהושע טו:לה):

וְאֵלֶּה בְּנֵי בִתְיָה בַּת פַּרְעֹה. הַוָּי"ו מַפְרֶדֶת בֵּין בְּנֵי יְהוּדִיָּה וּבֵין בְּנֵי בִתְיָה:

אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד. כָּלֵב הוּא מָרֶד, שֶׁמָּרַד בַּעֲצַת מְרַגְּלִים (סנהדרין יט:). וְכֵן דֶּרֶךְ הַיַּחַס, שֶׁאֲפִילוּ לְאֶחָד אוֹמֵר בְּנֵי, כְּמוֹ **וּבְנֵי אֵלָה וּקְנַז**:

פסוק כא

בְּנֵי שֵׁלָה בֶן יְהוּדָה. לְפִי שֶׁעֲדַיִן לֹא יִחֵסוֹ, מְיַחֲסוֹ עַתָּה; שֶׁמִּשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד מַקְדִּים לְיַחֵס בְּנֵי תָמָר, פֶּרֶץ וְזֶרַח, שֶׁמֵּהֶם יָצָא גַּם הוּא, וְעַכְשָׁיו שֶׁיְּחֵס כָּל מִשְׁפְּחוֹת פֶּרֶץ, מַתְחִיל לְיַחֵס כָּל מִשְׁפְּחוֹת שֵׁלָה שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר:

וּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית עֲבוֹדַת הַבּוּץ. לִירִיעוֹת הַמִּקְדָּשׁ, אַף הֵם הָיוּ מִבְּנֵי שֵׁלָה:

פסוק כב

וְיוֹקִים וְאַנְשֵׁי כֹזֵבָא. עַד **וַיִּשְׁבִּי לָחֶם** – כָּל אֵלֶּה **בְּנֵי שֵׁלָה בֶן יְהוּדָה**:

וְיוֹאָשׁ וְשָׂרָף. רַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים (בבא בתרא צא.): זֶה "מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן" (רות א:ב):

וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים. פִּתְרוֹן: אַל תֹּאמַר לְפִי שֶׁהִתְחַלְתִּי לְיַחֵס מֵאַנְשֵׁי דּוֹרֵינוּ, שֶׁכֻּלָּם הָיוּ אַחֲרֵי כֵן; אֶלָּא כֻּלָּן שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּפָסוּק זֶה (הָעַתִּיקִים) – הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ בִּימֵי קַדְמוֹנִים:

אֲשֶׁר בָּעֲלוּ לְמוֹאָב. שֶׁלָּקְחוּ נָשִׁים מוֹאֲבִיּוֹת:

פסוק כג

הֵמָּה הַיּוֹצְרִים. הֵמָּה, **יוֹקִים וְאַנְשֵׁי כֹזֵבָא וְיָשֲׁבֵי לָחֶם**, הָיוּ יוֹצְרֵי חֹמֶר לְמְלֶאכֶת **הַמֶּלֶךְ**, וְגַם קְדֵרוֹת לְמַאֲכַל **הַמֶּלֶךְ** וְגַם לַכֹּהֲנִים:

וַיִּשְׁבֵי נְטָעִים. שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בִּנְטִיעוֹת שֶׁל מֶלֶךְ:

וּגְדֵרָה. אוּמָנִים גּוֹדְרֵי גֶּדֶר אֲבָנִים לִמְלֶאכֶת **הַמֶּלֶךְ**:

עִם הַמֶּלֶךְ. פִּתְרוֹן: הוֹשִׁיבָן הַמֶּלֶךְ בְּאוֹתָן הָעֲיָירוֹת, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים מְלַאכְתּוֹ; דֻּגְמָא בְּמִשְׁפָּטִים בְּשׁוֹאֵל: "בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם" (שמות כב:יד) – כְּלוֹמַר: עִמּוֹ בְּמְלַאכְתּוֹ:

פסוק כד

בְּנֵי שִׁמְעוֹן. לְפִי שֶׁשִּׁמְעוֹן יוֹשֵׁב בְּחֵלֶק יְהוּדָה, הוּא מַקְדִּימוֹ לְיַחֲסוֹ וּלְדַבֵּר בְּעַיָּרוֹתָיו קֹדֶם לְרְאוּבֵן (דה"א ה:א-י):

פסוק כז

וּלְאָחִיו אֵין בָּנִים רַבִּים וְכֹל מִשְׁפַּחְתָּם לֹא הִרְבּוּ עַד בְּנֵי יְהוּדָה. לֹא הִרְבּוּ בָנִים כִּבְנֵי יְהוּדָה; לְפִי שֶׁהָיוּ מוּעָטִים וְחֵלֶק יְהוּדָה רַב מֵהֶם, קִבֵּל יְהוּדָה שִׁמְעוֹן בְּחֶלְקוֹ. כִּי שִׁמְעוֹן לֹא הָיָה לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל" (בראשית מט:ז): וְשָׁנִינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה צח:ה): אֲחַלְּקֵם לְהַעֲמִיד סוֹפְרִים בְּיִשְׂרָאֵל בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וְכוּ'. וּמִנַּיִן שֶׁקִּבְּלוּ? דִּכְתִיב "מֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן" (יהושע יט:ט) כִּי הָיָה חֵלֶק בְּנֵי יְהוּדָה רַב מֵהֶם וַיִּנָּחֲלוּ בְנֵי שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ נַחֲלָתָם פֶּן תִּרְבֶּה עֲלֵיהֶם חַיַּת הַשָּׂדֶה (דברים ז:כב). וּמַה שֶּׁכָּתוּב "וַיַּעַל הַגּוֹרָל לִבְנֵי שִׁמְעוֹן" (יהושע יט:א), כְּדֵי הָיָה הַמַּעֲשֶׂה: הִפִּילוּ גּוֹרָל אֵיזֶה שֵׁבֶט יִקַּבֵּל שִׁמְעוֹן בְּחֶלְקוֹ וְנָפַל הַגּוֹרָל בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה; וְגַם מַה שֶּׁכָּתוּב "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֵה אִתִּי בְגוֹרָלִי וְנִלָּחֲמָה בַּכְּנַעֲנִי וְהָלַכְתִּי גַם אֲנִי אִתְּךָ" (שופטים א:ג) – בַּחֵלֶק שֶׁנָּתַתִּי לְךָ:

פסוק כח

וַיֵּשְׁבוּ בִּבְאֵר שָׁבַע. בְּנֵי שִׁמְעוֹן יָשְׁבוּ בְּאוֹתָן עֲיָירוֹת שֶׁל יְהוּדָה:

פסוק לא

אֵלֶּה עָרֵיהֶם עַד מְלֹךְ דָּוִד. פִּתְרוֹן: כְּשֶׁהִרְבּוּ בְּנֵי יְהוּדָה, עָשׂוּ תַּרְעוֹמוֹת עַל בְּנֵי שִׁמְעוֹן מִימֵי שָׁאוּל, וְרָצוּ לְגָרְשָׁם מֵאַרְצָם, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְגָרְשָׁם, וְאַף כִּי הָיָה כָּל יָמָיו בְּטִרְדָּה וּבְמִלְחָמוֹת; וּכְשֶׁמָּלַךְ דָּוִד בָּאוּ שִׁבְטוֹ לִשְׁאֹל מִבְּנֵי שִׁמְעוֹן אֶת אַרְצָם שֶׁהִשְׁאִילוּ לָהֶם, וְהָלַךְ דָּוִד וְגָר שָׁם; כִּי שָׁאוּל לֹא חָשַׁשׁ בְּכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱת דָּוִד שֶׁהָיָה מִיהוּדָה; וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב: אֵלֶּה עָרֵיהֶם עַד מְלֹךְ דָּוִד, וּכְשֶׁמָּלַךְ גֵּרְשָׁם. מִפִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר מְשֻׁלָּם זִ"ל, וְכֵן פֵּרֵשׁ לִי רַבִּי שְׁלֹמֹה בַּר לֵוִי אֲחִי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן:

פסוק לב

וְחַצְרֵיהֶם. הַכְּפָרִים מִי הָיוּ: **עֵיטָם וְעַיִן וְרִמּוֹן וְגוֹ'**:

פסוק לג

זֹאת מוֹשָׁבוֹתָם וְהִתְיַחְשָׁם לָהֶם. פִּתְרוֹן: אַף עַל פִּי שֶׁיְּחֻסָּם כָּאן מִקְצָתָן, אַל תֹּאמַר שֶׁלֹּא הָיוּ כִּי אִם אוֹתָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ סֵפֶר יִחוּס אַחֵר, וְשָׁם הָיוּ יִחוּסִין כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, כָּךְ הָיָה לְפָרֵשׁ יִחוּסוֹ בְּפְנֵי עַצְמוֹ:

פסוק לד

וּמְשׁוֹבָב. וְכָל הַכְּתוּבִין:

פסוק לח

אֵלֶּה הַבָּאִים בְּשֵׁמוֹת נְשִׂיאִים בְּמִשְׁפְּחוֹתָם וּבֵית אֲבוֹתֵיהֶם פָּרְצוּ לָרֹב. לֹא הָיָה לָהֶם מָקוֹם לֵישֵׁב:

פסוק לט

וַיֵּלְכוּ. עַל כֵּן **לִמְבוֹא גְדֹר וְגוֹ' לְבַקֵּשׁ מִרְעֶה לְצֹאנָם**:

פסוק מ

כִּי מִן חָם הַיּוֹשְׁבִים שָׁם לְפָנִים. בְּשֶׁקֶט וּבְשַׁלְוָה הָיוּ יוֹשְׁבִים, וְלֹא בָּא אָדָם לְהָרַע לָהֶם, לְפִיכָךְ לֹא נִזְהֲרוּ כְּשֶׁבָּאוּ עֲלֵיהֶם לְהִלָּחֵם; וְדוּגְמָתוֹ בְּשׁוֹפְטִים "וַיָּבֹאוּ עַל לַיִשׁ עַל עַם שֹׁקֵט וּבֹטֵחַ וְגוֹ', וְדָבָר אֵין לָהֶם עִם אָדָם" (שופטים יח:כז-כח) – לְפִי שֶׁהָיוּ שְׁקֵטִים, לֹא הָיוּ יְרֵאִים וְלֹא כָּרְתוּ בְּרִית עִם שׁוּם אָדָם לְעָזְרָם, לְפִיכָךְ נִצְּחוּם אוֹתָם חֲמֵשׁ מֵאוֹת; וְגַם כְּתִיב לְשָׁם "כְּמִשְׁפַּט צִידֹנִים שֹׁקֵט וּבֹטֵחַ וְגוֹ'" (שופטים יח:ז):

פסוק מג

וַיַּכּוּ אֶת שְׁאֵרִית הַפְּלֵיטָה. מֵהַכְרָתַת דָּוִד, כִּי דָוִד "הִכְרִית כָּל זָכָר בָּאֱדוֹם" (מלכים א יא:טז):

פרק ה

פסוק א

וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל. וְאִם תֹּאמַר: אִם כֵּן שֶׁהָיָה בְּכוֹר, לָמָּה לֹא יָצָא מִמֶּנּוּ מַלְכוּת? **כִּי הוּא בְּוַדַּאי הַבְּכוֹר וּבְחֻלְּלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף**. וְאִם תֹּאמַר: אִם כֵּן, לָמָּה לֹא מָלְכוּ בְּנֵי יוֹסֵף? לְכָךְ אָמַר: **וְלֹא לְהִתְיַחֵשׂ לַבְּכֹרָה** – חֵלֶק בְּכוֹרוֹת וְלֹא בְּכוֹר (בראשית רבה פב:יא). כִּי יְהוּדָה, אֲפִלּוּ לֹא חִלֵּל רְאוּבֵן הַבְּכוֹרָה וְלֹא נִלְקְחָה מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ הָכִי הָיָה הַגָּוֹן יְהוּדָה לַמֶּלֶךְ:

פסוק ב

כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו. שֶׁנֶּאֱמַר "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה" (בראשית מט:ט):
וּלְנָגִיד מִמֶּנּוּ. שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ מַלְכוּת; וְעַל שֵׁם כָּךְ נִקְרָא הַמֶּלֶךְ נָגִיד, שֶׁהוּא הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא.
וְהַבְּכוֹרָה וְהַמַּלְכוּת נִטְלָה מֵרְאוּבֵן וְנִתְּנָה הַמַּלְכוּת לִיהוּדָה, כְּדִכְתִיב **כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו**, אֲבָל חֵלֶק **הַבְּכוֹרָה** נִתְּנָה **לְיוֹסֵף** לִשְׁנֵי בָנָיו:

פסוק ג

בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל. מַתְחִיל עַתָּה כְּבָרְאשׁוֹנָה:

פסוק ד

בְּנֵי יוֹאֵל. דּוֹרוֹת דּוֹרוֹת קָחָשִׁיב:

פסוק ו

אַשֶּׁר הָגְלָה תִּלְגַּת פִּלְנְאֶסֶר. קוֹדֶם לְסַנְחֵרִיב; וְכֵן הָיָה סִדְרָן: "פּוּל" (מלכים ב טו:יט) הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ מְנַחֵם בֶּן גָּדִי, וּבִימֵי פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָה בָּא **תִּגְלַת פִּלְנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר** (מלכים ב טו:כט), וּבִימֵי הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה בָּא "שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר" (מלכים ב יז:ג), וּבִימֵי חִזְקִיָּהוּ – סַנְחֵרִיב (מלכים ב יח:יג). וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין צד.): פּוּל – וְכֻלָּם סַנְחֵרִיב:
הוּא נָשִׂיא לָרְאוּבֵנִי. בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁהִגְלָהוּ **תִּלְגַּת פִּלְנְאֶסֶר**:

פסוק ז

בְּהִתְיַחֵשׂ לְתוֹלְדוֹתָם הָרֹאשׁ יְעִיאֵל וּזְכַרְיָהוּ. פִּתְרוֹן: הֲרֵי לֹא יִחַסְתִּי לְךָ מִן רְאוּבֵן כִּי אִם קְצָת, וְעִקַּר יִחוּסוֹ בְּמָקוֹם יִחוּסוֹ עַל דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה יְעִיאֵל וּזְכַרְיָה הָרֹאשׁ, שֶׁעַל יָדָן כָּלָה יִחוּסָן:

פסוק ח

וְעַד נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן. שֶׁבְּיָמִים קַדְמוֹנִים, קוֹדֶם שֶׁבָּאוּ לִידֵי יִשְׂרָאֵל, נִקְרְאוּ נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן עַל שֵׁם תּוֹעֲבוֹתָם; כִּי כֵן הָיָה מִנְהָג עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת עַד הַיּוֹם הַהוּא, לִקְרֹאת תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם בְּשֵׁם עֲיָרוֹתֵיהֶם, אֲבָל כְּשֶׁבָּאוּ לִידֵי יִשְׂרָאֵל, הֶסֵבּוּ שְׁמוֹתָם, כְּדִכְתִיב "וְאֶת נְבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן מוּסַבּוֹת שֵׁם" (במדבר לב:לח) – כְּלוֹמַר: יִשְׂרָאֵל הֶסֵבּוּ שְׁמוֹתָם; "וְאֶת שִׂבְמָה" (במדבר לב:לח) – לְפִי שֶׁלֹּא נִקְרְאָה עַל שֵׁם תּוֹעֲבוֹתֶיהָ לֹא הֶסֵבּוּ שְׁמָהּ; וּבְמִגְלָה מְפֹרָשׁ (מגלה כה:), כִּי נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן שֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵם:

פסוק י

עִם הַהַגְרִאִים. הֵם הַיִּשְׁמְעֵאלִים; וְעַל שֵׁם אִמָּם קוֹרְאָם הַגְרִאִים, בְּנֵי הָגָר הָיוּ:
וַיֵּשְׁבוּ בְּאָהֳלֵיהֶם. שֶׁכֵּן מִנְהַג עַרְבִיִּים לֵישֵׁב בְּאֹהָלִים:

פסוק יא
וּבְנֵי גָד לְנֶגְדָּם יָשְׁבוּ. אֶצְלָם, כְּמוֹ "וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ" (בראשית לג:יב):

פסוק יג
וַאֲחֵיהֶם לְבֵית אֲבוֹתֵיהֶם. בִּמְקוֹם יְחוּסָן:
מִיכָאֵל וּמְשֻׁלָּם. אֵלּוּ הָיוּ רָאשֵׁי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל אוֹתוֹ הַיַּחַס, כִּי **כֻּלָּם הִתְיַחֲשׂוּ בִּימֵי יוֹתָם מֶלֶךְ יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל**:

פסוק יח
בְּנֵי רְאוּבֵן וְגָדִי וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה מִן בְּנֵי חַיִל וְגוֹ'. כְּלוֹמַר: כֻּלָּם נִתְקַבְּצוּ **וְעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם הַהַגְרִיאִים**:

פסוק יט
וַיִּטּוּר וְנָפִישׁ. בָּנָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל הֵם:

פסוק כ
וַיֵּעָזְרוּ עֲלֵיהֶם. כִּי ה' עֻזָּרָם:
וַיִּנָּתְנוּ בְיָדָם הַהַגְרִיאִים וְכֹל שֶׁעִמָּהֶם. אוּמּוֹת אֲחֵרִים לְעָזְרָם:
וְנַעֲתוֹר לָהֶם. דֶּגְמַת "וַיֵּעָתֶר לָהֶם ה'" (בראשית כה:כא):

פסוק כב
וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֱלֹהִים מִפְּנֵיהֶם. פִּתְרוֹן: הֵם זָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֵיזֶה עַם? אֲשֶׁר הִשְׁמִידָם אֱלֹהִים מִפְּנֵיהֶם; שֶׁאֱלֹהֵיהֶם לֹא הָיָה יָכוֹל לְעוֹזְרָם; וְלֹא שָׂמוּ עַל לִבָּם אַחֲרֵי הִשְׁמִידָם מִפְּנֵיהֶם: וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְעָזְרָם, וְלָנוּ כְּמוֹ כֵן לֹא יַעֲזוֹר:

פסוק לו
הוּא אֲשֶׁר כִּהֵן בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה. יֵשׁ מְפָרְשִׁים: **עֲזַרְיָה** הוּא הָיָה עֲזַרְיָה הָרִאשׁוֹן, וּמֵעֲזַרְיָה עַד שְׂרָיָה שֶׁהָיָה בְּחָרְבַּן הַבַּיִת שְׁמֹנָה כֹּהֲנִים; וּמִכָּאן הֻגְּהוּ בְּיוֹמָא בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (יומא ט.) וּבְוַיִּקְרָא רַבָּה (ויקרא רבה כא,ט) וּבְסִפְרֵי פָּרָשַׁת פִּנְחָס (ספרי קלא): שְׁמוֹנָה כֹּהֲנִים שִׁמְּשׁוּ בַּבַּיִת הָרִאשׁוֹן; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁמוֹנָה עָשָׂר. וְלֹא זֶה וְזֶה יֵשׁ בָּהֶם רוּחַ חַיִּים, כִּי צָדוֹק הוּא הָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁכִּהֵן בִּימֵי שְׁלֹמֹה; וְעוֹד, אֵיזֶה אֲמַרְיָה הָיָה בִּימֵי יְהוֹשָׁפָט, דִּכְתִיב "וְהִנֵּה אֲמַרְיָהוּ כֹּהֵן הָרֹאשׁ" (דברי הימים ב יט,יא), וְהוּא (אֲמַרְיָה) בֶּן עֲזַרְיָהוּ שֶׁהָיָה בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ, בִּימֵי חִזְקִיָּה, שֶׁהָיָה אַחֲרֵי יְהוֹשָׁפָט. וְאִם תֹּאמַר: עֲזַרְיָהוּ אֲבִי שְׂרָיָה הָיָה, וְהֵיכָן חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ? אֶלָּא מִצָּדוֹק יֵשׁ לַחְשֹׁב: שְׁנֵים עָשָׂר כֹּהֲנִים הָיוּ מִצָּדוֹק עַד שְׂרָיָה; וְכֵן מָצִינוּ בְּוַיִּקְרָא רַבָּא מְדֻיָּק. וּמַה שֶּׁאָמַר בַּעֲזַרְיָה הוּא אֲשֶׁר כִּהֵן בַּבַּיִת – מְפֹרָשׁ בְּסִפְרֵי יְרוּשַׁלְמִי כָּךְ: וְכִי הוּא לְבַדּוֹ כִּהֵן בִּימֵי שְׁלֹמֹה (כהן), וַהֲלֹא גַּם

שְׁאָר כֹּהֲנִים כְּמוֹ כֵן כֹּהֲנוּ! אֶלָּא, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת הַבַּיִת, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ אֶת עֻזִּיָּהוּ לְהַקְטִיר, לְכָךְ נֶאֱמַר: הוּא אֲשֶׁר כֹּהֵן בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה; וְהוּא עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה בִּימֵי עֻזִּיָּה (דברי הימים ב כו:יח) וּבִימֵי חִזְקִיָּהוּ. וַעֲזַרְיָהוּ בֶּן אֲחִימַעַץ הוּא אֲמַרְיָהוּ שֶׁכֹּהֵן בִּימֵי יְהוֹשָׁפָט, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָא עֻזִּיָּה עֲזַרְיָה, דִּכְתִיב בִּמְלָכִים "בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנִים לְיָרָבְעָם וְגוֹ' מָלַךְ עֲזַרְיָה" (מלכים ב טו:א). וְנִקְרָא עֲזַרְיָה בֶּן אֲחִימַעַץ זְכַרְיָהוּ, דִּכְתִיב "וַיְהִי לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ הַמֵּבִין בִּיְרַאת אֱלֹהִים וְגוֹ'" (דברי הימים ב כו:ה):

פסוק מא

וַיהוֹצָדָק הָלַךְ בְּהַגְלוֹת ה' אֶת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם. וּמַה שֶּׁאָמַר בְּסֵפֶר "יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" (חגי א:א), לֹא יְהוֹצָדָק שִׁמֵּשׁ מֵעוֹלָם בַּכְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, דְּהָא הוּגְלָה לְבָבֶל בִּימֵי יְכָנְיָה, כְּדִכְתִיב וַיהוֹצָדָק הָלַךְ בְּהַגְלוֹת וְגוֹ', אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁעָלוּ מִבָּבֶל בְּבֵית שֵׁנִי. וּמַה שֶּׁלֹּא הָיָה עֶזְרָא בֶּן שְׂרָיָה הַסּוֹפֵר כֹּהֵן גָּדוֹל, וּבֶן אָחִיו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק כֹּהֵן, זֶהוּ הַטַּעַם, לְפִי כִּי יְהוֹשֻׁעַ עָלָה עִם זְרֻבָּבֶל כַּמָּה יָמִים וְשָׁנִים קֹדֶם שֶׁעָלָה עֶזְרָא:

פרק ו

פסוק יג

וּבְנֵי שְׁמוּאֵל הַבְּכוֹר וַשְׁנִי וַאֲבִיָּה. וְשֵׁנִי זֶה "יוֹאֵל" (שמואל א ח:ב). פִּתְרוֹן: וְהַשֵּׁנִי אֲבִיָּה, כְּלוֹמַר: שֵׁנִי לָרִאשׁוֹן הוּא הָיָה אֲבִיָּה, וְשֵׁנִי לַאֲבִיָּה הוּא הָיָה יוֹאֵל שֶׁלֹּא נִכְתַּב; וְדוּגְמָתָם "כִּי אִם הַסּוּס אָסוּר וַחֲמוֹר אָסוּר" (מלכים ב ז:י) – כְּמוֹ וַהֲחֲמוֹר, וְכֵן "הַפֹּר שֵׁנִי" דְּגִדְעוֹן (שופטים ו:כו), וְכֵן הָרִאשׁוֹן (שופטים ו:כה):

פסוק טז

וְאֵלֶּה אֲשֶׁר הֶעֱמִיד דָּוִד וְגוֹ'. כְּשֶׁהֻשְׁיבוּהוּ מִבֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם, כְּדִכְתִיב "וַיַּעֲזֹב שָׁם לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' לְאָסָף וּלְאָחָיו לְשָׁרֵת לִפְנֵי הָאָרוֹן וְגוֹ'" (דברי הימים א טז:לז), וּכְתִיב "וְעֹבֵד אֱדֹם... בֶּן יְדוּתוּן וְחֹסָה לְשֹׁעֲרִים וְגוֹ'" (דברי הימים א טז:לח). לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' – בַּבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן, וּשְׁלֹמֹה הֶעֱמִידָן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם:

פסוק יז

וַיַּעַמְדוּ כְמִשְׁפָּטָם עַל עֲבוֹדָתָם. כַּמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר הֶעֱמִידָן דָּוִד:

פסוק כד

וְאָחִיו אָסָף הָעוֹמֵד עַל יְמִינוֹ. שֶׁל הֵימָן וּבָנָיו (לעיל יח):

פסוק כט

וּבְנֵי מָרָרִי אֲחֵיהֶם עַל הַשְּׂמֹאול. (אֲחֵיהֶם) דּוּגְמַת שֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַ"ז גִּיבְרוּדִי"ר, **עַל הַשְּׂמֹאל** שֶׁל הֵימָן וּבָנָיו שֶׁהֵימָן וּבָנָיו בָּאֶמְצַע:

פסוק לג

וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם נְתוּנִים לְכָל עֲבוֹדַת מִשְׁכַּן בֵּית הָאֱלֹהִים. לְשׁוֹעֲרִים וּלְהַפְשִׁיט, כְּדִכְתִיב לְקַמָּן "וְהַלְוִיִּם מַפְשִׁיטִין" (דברי הימים ב לה:יא):

פסוק לה

וְאֵלֶּה בְּנֵי אַהֲרֹן. הַמַּקְטִירִים עַל מִזְבַּח הָעוֹלָה וְעַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:

פסוק לח

צָדוֹק בְּנוֹ אֲחִימַעַץ בְּנוֹ. לֹא חָשַׁב כִּי אִם אוֹתָם שֶׁהָיוּ עַד שְׁלֹמֹה (שמואל ב טו:כז):

פסוק לט

וְאֵלֶּה מוֹשְׁבוֹתָם לְטִירוֹתָם בִּגְבוּלָם וְגוֹ'. עַד **כִּי לָהֶם הָיָה הַגּוֹרָל** לַלְוִיִּם וְלַכֹּהֲנִים מִנַּחֲלָתָם, כָּל יִשְׂרָאֵל הִפִּילוּ גּוֹרָלוֹת עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כַּמָּה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָבֹא לָהֶם וְלַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם, וַיָּבֹא לִיהוּדָה הַגּוֹרָל מִתְּחִלָּה; וְזֶהוּ **כִּי לָהֶם הָיָה הַגּוֹרָל** בָּרִאשׁוֹנָה, לָתֵת לָהֶם אוֹתָן עָיָרוֹת שֶׁכָּתוּב כָּאן:

פסוק מא

נָתְנוּ לְכָלֵב. כִּי מֹשֶׁה נָתַן לוֹ (יהושע יד:ט):

פסוק מה

וּמִמַּטֵּה בִנְיָמִין אֶת גָּבַע. כִּי הַגּוֹרָל נָפַל לִבְנְיָמִין לָתֵת אֵלּוּ הֶעָיָרוֹת:

פסוק מו

וְלִבְנֵי קְהָת הַנּוֹתָרִים. כִּי הַכֹּהֲנִים יָצְאוּ מִקְּהָת, וּכְבָר אָמְרוּ (לעיל מ) מַה שֶּׁנָּתְנוּ לַכֹּהֲנִים בְּנֵי קְהָת:

וְלִבְנֵי קְהָת הַנּוֹתָרִים מִמִּשְׁפַּחַת הַמַּטֶּה. שֶׁל לֵוִי:

מִמַּחֲצִית מַטֵּה חֲצִי מְנַשֶּׁה בַּגּוֹרָל עָרִים עָשֶׂר. וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה נָפַל הַגּוֹרָל לִיתֵּן לִבְנֵי קְהָת הַלְוִיִּם עָרִים עֶשֶׂר:

פסוק נ

וַיִּתְּנוּ בַגּוֹרָל מִמַּטֵּה בְנֵי יְהוּדָה וּמִמַּטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שִׁמְעוֹן בִּנְתִינָתָן, הוּא נָתַן חֶלְקוֹ מַה שֶּׁנָּתַן לוֹ יְהוּדָה; וְגַם יְהוּדָה אֵינוֹ נִזְכָּר לְמַעְלָה בְּעִקַּר הַנְּתִינָה, וְכָל מַה שֶּׁמַּזְכִּיר לְמַעְלָה מִוַּיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת חֶבְרוֹן עַד **וּמִמַּטֵּה בִנְיָמִין** – הַכֹּל נָתְנוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי שִׁמְעוֹן. וּלְפִי שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ לְמַעְלָה, מַזְכִּירוֹ עַתָּה כָּאן:

אֲשֶׁר יִקָּרְאוּ אֶתְהֶם בְּשֵׁמוֹת. כְּלוֹמַר: אֲשֶׁר קָרָאנוּ אוֹתָם בְּשֵׁמוֹת לְמַעְלָה. לְפִי שֶׁהָיָה **בִּנְיָמִין** חָבֵר עִמָּהֶם לִבְנֵי אַהֲרֹן, מַזְכִּירוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּירוֹ כְּבָר:

פסוק נא

וּמִמִּשְׁפְּחוֹת בְּנֵי קְהָת וַיְהִי עָרֵי וְגוֹ'. אַף עַל פִּי שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם חֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, נָתְנוּ לָהֶם גַּם אֶפְרַיִם עַל פִּי הַגּוֹרָל:

פסוק נה

וּמִמַּחֲצִית מַטֵּה מְנַשֶּׁה. עַד חֲצִי מְנַשֶּׁה שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
לְמִשְׁפַּחַת לִבְנֵי קְהָת הַנּוֹתָרִים. הֵם הַלְוִיִּם. וּפִתְרוֹן: הַכֹּל נָתְנוּ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה לְאוֹתוֹ הַנּוֹתָר שֶׁאָמַר לְמַעְלָה **וְלִבְנֵי קְהָת הַנּוֹתָרִים מִמִּשְׁפְּחוֹת הַמַּטֶּה**:

פסוק נו

לִבְנֵי גֵרְשׁוֹם מִמִּשְׁפַּחַת חֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה. אַף עַל פִּי שֶׁנָּתְנוּ לִבְנֵי קְהָת עַל פִּי הַגּוֹרָל, נָפַל גַּם לָהֶם הַגּוֹרָל לָתֵת כְּמוֹ כֵן לְגֵרְשׁוֹם:

פסוק סב

לִבְנֵי מְרָרִי הַנּוֹתָרִים מִמַּטֵּה זְבוּלֻן. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָהֶם אוֹתָם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עֲיָרוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם רְאוּבֵן וְגָד וּזְבוּלֻן; וְזֶהוּ הַנּוֹתָרִים מִמַּטֵּה זְבוּלֻן – מֵחֵלֶק זְבוּלֻן נָתְנוּ לִבְנֵי מְרָרִי הַנּוֹתָרִים:

פרק ז

פסוק א

וְלִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפוּאָה יָשׁוּב וְשִׁמְרוֹן. בַּחוּמָּשׁ כְּתִיב "וְיוֹב" (בראשית מו:יג)! "יוֹב" הָיָה שְׁמוֹ, וּלְפִי שֶׁנִּתְיַשְּׁבוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה, דִּכְתִיב "מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים" (דברי הימים א יב:לג), לְכָךְ זָכָה וְנִקְרָא יָשׁוּב:

פסוק ב

וּבְנֵי תוֹלָע. **מִסְפָּרָם בִּימֵי דָוִיד עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת**. כָּל אֵלֶּה בְּנֵי תוֹלָע לְבַד מִבְּנֵי עֻזִּי:

פסוק ג

וּבְנֵי עֻזִּי וְגוֹ' שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף כִּי הִרְבּוּ נָשִׁים וּבָנִים. וְכָל אֵלֶּה הָיוּ לְבַד מֵאוֹתָן **עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת** שֶׁל בְּנֵי תוֹלָע:

פסוק ה

וַאֲחֵיהֶם לְכֹל מִשְׁפָּחוֹת. בֵּין **בְּנֵי תוֹלָע** בֵּין **בְּנֵי עֻזִּי** בֵּין כָּל **גִּבּוֹרֵי** הַחֲיָלִים שֶׁל דָּוִד – **שְׁמוֹנִים וְשִׁבְעָה אֲלָף**:

הִתְיַחְשָׂם לַכֹּל. פִּתְרוֹן: לְכָל הַיַּחַס שֶׁלְּהֶם:

פסוק ו

בִּנְיָמִן בָּלַע וָבֶכֶר וִידִיעֲאֵל. זֶה שֶׁקּוֹרֵא בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר "אַשְׁבֵּל" (בראשית מו:כא):

פסוק יב

וְשֻׁפִּים וְחֻפִּים בְּנֵי עִיר חֻשִׁם בְּנֵי אַחֵר. עֶזְרָא שֶׁכָּתַב סֵפֶר הַיַּחַס הַזֶּה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ אִם הָיוּ מִבְּנֵי בִנְיָמִין אִם לָאו, לְפִיכָךְ כָּתָבָם לְבַדָּם; וְגַם מִשּׁוּם דִּכְתִיב **וּמָכִיר לָקַח אִשָּׁה לְחֻפִּים** – מְסַפְּקָא לֵיהּ:

פסוק יג

בְּנֵי נַפְתָּלִי יַחֲצִיאֵל וְגוּנִי. מַה שֶּׁלֹּא נִתְיַחֵס יוֹתֵר, זֶהוּ הַטַּעַם, כְּמַפֹּרֶשׁ בִּשְׁלֶהֵי מְגִלַּת יְרוּשַׁלְמִי (תענית ד:): שְׁלֹשׁ סְפָרִים מָצָא עֶזְרָא, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַיַּחַס, וּמַה שֶּׁמָּצָא כָּתַב, וּמַה שֶּׁלֹּא מָצָא לֹא כָּתַב, וּמִן בְּנֵי נַפְתָּלִי לֹא מָצָא יוֹתֵר. וְזֶהוּ הַטַּעַם, שֶׁכָּל הַיַּחַס הַזֶּה מְיֻחָד בְּדִלּוּגִים, כִּי דִּלֵּג מִסֵּפֶר זֶה אֶל סֵפֶר זֶה וְחִבְּרָם, וּמַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִכְתֹּב בְּסֵפֶר זֶה, כָּתַב בְּסֵפֶר עֶזְרָא. תֵּדַע, כִּי נֶאֱמַר בְּסָמוּךְ "וְכֹל יִשְׂרָאֵל הִתְיַחְשׂוּ וְהִנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה הָגְלוּ לְבָבֶל" (דברי הימים א ט:א) – פִּתְרוֹן: אִם רְצוֹנְךָ לֵידַע יַחַס עֲשֶׂרֶת שְׁבָטִים, לֵךְ לְחֶלַח וְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדַי (מלכים ב יז:ו), כִּי סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים שֶׁלָּהֶם גָּלָה עִמָּהֶם, אֲבָל יְהוּדָה מָצָאתִי סִפְרָן בְּבָבֶל וּמַה שֶּׁמָּצָאתִי כָּתַבְתִּי:

פסוק יד

בְּנֵי מְנַשֶּׁה אַשְׂרִיאֵל אֲשֶׁר יָלָדָה. פֵּירוּשׁ: אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ אִשְׁתּוֹ; דּוּגְמָא "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם" (במדבר כו:נט); אֲבָל **פִּילַגְשׁוֹ הָאֲרַמִּיָּה יָלְדָה אֶת מָכִיר**:

פסוק כא

וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוּתֶלַח וּגוּ' וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַת וּגוּ' כִּי יָרְדוּ לָקַחַת אֶת מִקְנֵיהֶם. וְלֹא הָיוּ בְּקִיאִים בְּמוֹצָאֵי הַדְּרָכִים וּבְמוֹצָאֵי הָאָרֶץ, וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַת הַנּוֹלָדִים בָּאָרֶץ, כִּי הֵם הָיוּ בְּקִיאִים בָּאָרֶץ הַהִיא:

פסוק כד

וּבִתּוֹ שְׁאֵרָה וַתִּבֶן אֶת בֵּית חוֹרוֹן. שְׁאֵרָה בְּנַאתּוּ:

וְאֵת אֻזֵּן שְׁאֵרָה. עַל שְׁמָהּ קָרְאָה שֵׁם הָעִיר:

פסוק כה

וְרָפַח בְּנוֹ. שֵׁל **בְּרִיעָה**:

וְרֶשֶׁף וְתֶלַח. בָּנִים שֶׁל רֶפַח, כְּמוֹ כֵּן חָשַׁב דּוֹרוֹת:

פסוק כט

וְעַל יְדֵי בְנֵי מְנַשֶּׁה בֵּית שְׁאָן. פִּתְרוֹן: סָמוּךְ לִבְנֵי מְנַשֶּׁה; כְּמוֹ "אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם" (במדבר ב:יז):

פסוק לא

הוּא אֲבִי בִרְזָיִת. שֵׁר אוֹתָהּ הָעִיר. וּבְבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה עא:י): רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי סִימוֹן. רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת וּנְשׁוּאוֹת לְכֹהֲנִים שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן זַיִת; רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר: שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת וּנְשׁוּאוֹת לִמְלָכִים שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וּלְפִי שֶׁהָיוּ לָהֶם שֶׁמֶן הַרְבֵּה הָיוּ מוֹשְׁחִין בּוֹ, לְכָךְ הָיוּ נָאוֹת, דְּהָא בְּאָשֵׁר כְּתִיב "וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ" (דברים לג:כד); וְאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה (חולין כד:): חַמִּין וְשֶׁמֶן שֶׁסָּכַתְנִי אִמִּי הֶחֱזִירוּנִי לְנַעֲרוּתִי:

פרק ח

פסוק א

וּבִנְיָמִן הוֹלִיד אֶת בֶּלַע בְּכוֹרוֹ. כְּבָר יְחֻסוֹ (דברי הימים א ז:ו), וּלְפִי שֶׁרָצָה לְיַחֵס עַד שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ, מַתְחִיל לְיַחֵס מִבִּנְיָמִן; וְשֵׁמוֹת אֲחֵרִים קוֹרְאָם כָּאן, וְכָל הַיִּחוּס לְמַפְרֵעַ. וְהָרוֹצֶה לְדַקְדֵּק רוֹב עָרֵי הַלְוִיִּם וּמִגְרְשֵׁיהֶם הָאֲמוּרִים כָּאן לְמַפְרֵעַ הֵן בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע כא), כִּי עֶזְרָא סְפָרִים מָצָא:

פסוק ו

וַיַּגְלוּם אֶל מָנָחַת. מִי הִגְלָם? וּמְפָרֵשׁ אַחֲרָיו בַּפָּסוּק: "וְנַעֲמָן וַאֲחִיָּה וְגֵרָא הוּא הִגְלָם" (להלן ח:ז):

מָנָחַת. שֵׁם מְדִינָה, כְּדִכְתִיב "הָרוֹאֶה חֲצִי הַמְּנָחוֹת" (דברי הימים א ב:נב), וּכְתִיב "וַחֲצִי הַמָּנַחְתִּי" (דברי הימים א ב:נד):

פסוק ח

וְשַׁחֲרַיִם הוֹלִיד. הוּא הָיָה אֶחָד מִן הַגּוֹלִים, וּלְאַחַר שֶׁשִּׁלְּחוּ אוֹתוֹ מִן הַגְּלוּת הוֹלִיד אֶת אֱלֶה:

חוּשִׁים וְאֶת בַּעֲרָא נָשָׁיו. כָּךְ הָיוּ שְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל נָשָׁיו:

פסוק יא

וּמֵחֻשִׁים הוֹלִיד. זֹאת **חוּשִׁים** אִשְׁתּוֹ שֶׁהִזְכִּירָהּ לְמַעְלָה, וּלְפִי שֶׁהִפְסִיקָה בְּחֹדֶשׁ **אִשְׁתּוֹ**:

פסוק יד

וְאַחְיוֹ שָׁשָׁק. כֹּל אֵלֶּה **בְּנֵי אֶלְפָּעַל**. עִנְיַן אַחֵר וְעִיקָּר: מִן **אַחְיוֹ שָׁשָׁק** עַד **וְיוֹחָא** – כֹּל אֵלֶּה **בְּנֵי בְרִיעָה**, וּמִזִּבַדְיָה עַד **יוֹבָב** – כֹּל אֵלֶּה **בְּנֵי אֶלְפָּעַל**, וּמִן **וְיָקִים** עַד **וְשִׁמְרָת** – כֹּל אֵלֶּה **בְּנֵי שִׁמְעִי**:

פסוק כט

וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ אֲבִי גִבְעוֹן. פָּרָשָׁה זוֹ עַד **כָּל אֵלֶּה בְּנֵי אָצֵל** כְּתוּבָה שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּסֵפֶר זֶה; גַּם פָּרָשַׁת "וְהַיּוֹשְׁבִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר בַּאֲחֻזָּתָם בְּעָרֵיהֶם" (דברי הימים א ט:ב) וּפָרָשַׁת "וּמִן הַכֹּהֲנִים יְדַעְיָה וְיהוֹיָרִיב" (שם י), כְּמוֹ כֵן בְּסֵפֶר עֶזְרָא (נחמיה יא:ג), דִּכְתִיב "וְאֵלֶּה רָאשֵׁי הַמְּדִינָה", וְזֶהוּ שֶׁמְּפָרֵשׁ בְּסוֹף מְגִלַּת יְרוּשָׁלְמִי: שְׁלוֹשָׁה סְפָרִים מָצָא עֶזְרָא: סֵפֶר מְעוֹנִים, סֵפֶר זָאטוּטֵי, סֵפֶר הָאֲחִים. וּבִטְּלוּ דִּבְרֵי הָאֶחָד וְקִיְּמוּ דִּבְרֵי הַשְּׁנַיִם. וְכֵן מָצְאוּ הָרְבֵּה סְפָרֵי יְחוּסִין. כְּשֶׁנִּמְצָא שְׁלוֹשָׁה אוֹ חֲמִשָּׁה בְּטֵלוּ הַמּוּעָט וְקִיְּמוּ הַמְרֻבִּים. וּכְשֶׁנִּמְצְאוּ זוּגוֹת כְּמוֹ: "וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ אֲבִי גִבְעוֹן" (דברי הימים א ט:לה) הֲצָרְךָ לִכְתֹּב שְׁתֵּי פְּעָמִים, שֶׁאֵין סֵדֶר יְחוּסָן שָׁוֶה. וְכֵן "הַיּוֹשְׁבִים הָרִאשֹׁנִים" (דברי הימים א ט:) מָצָא זוּגוֹת, וְחָלוּקִים זֶה עַל זֶה, כְּתָבוּהוּ שְׁנֵי פְּעָמִים בְּכָאן וּבְסִפְרוֹ. וְלָמָּה לֹא כָּתַב שְׁתֵּיהֶן כָּאן, אוֹתָם שֶׁבְּעֶזְרָא "וְאֵלֶּה רָאשֵׁי הַמְּדִינָה וְגוֹמֵר" (נחמיה יב"א)? וּלְפִי שֶׁיִּיחֵס לְשָׁם עַד "וְאֵלֶּה הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם" (נחמיה יב:א) וּמִיַּחֵס עַד "יְדַעְיָה" שֶׁהָיָה לְאַחַר עֶזְרָא, וּמַה עִנְיָן לְפָרֵשׁ וּלְיַיחֵס בְּכָאן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים דּוֹרוֹת יַחַד וּלְאַחַר עֶזְרָא, כִּי אִם אוֹתָם שֶׁהָיוּ בְּבֵית רִאשׁוֹן וּבַפָּרָשָׁה הָאַחֶרֶת שֶׁל "וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ וְגוֹ'". וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים בְּסִפְרֵי: "וּלְאָצֵל שִׁשָּׁה בָנִים" (דברי הימים א ט:מד) תְּלִיסַר אַלְפֵּי גְּמַלֵּי טְעוּנֵי מִדְרָשׁוֹת:

פרק ט

פסוק א

וְכָל יִשְׂרָאֵל הִתְיַחְשׂוּ. אָמַרְתִּי לְךָ קְצָת מִן יְחוּסָן מַה שֶּׁמָּצָאתִי, אֲבָל עִיקַּר יְחוּסָן **עַל סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה** שֶׁהָגְלוּ **לְבָבֶל בְּמַעֲלָם**, וְעִמָּהֶם הָיִיתִי, אֲנִי עֶזְרָא, וְיִחוּסָם מָצָאתִי כָּתוּב וְכָתַבְתִּיו:

פסוק יח

וְעַד הֵנָּה בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ מִזְרָחָה. פִּתְרוֹן: עַד מֵהָלְאָה עַד שַׁעַר שֶׁשָּׁמוֹ שַׁעַר הַמֶּלֶךְ הַמִּזְרָחָה: **הֵמָּה הַשּׁוֹעֲרִים**. שַׁלּוּם וְאֶחָיו מִמַּחֲנוֹת בְּנֵי לֵוִי:

פסוק יט
שׁוֹמְרֵי הַסִּפִּים לְאֹהֶל. שַׁלּוּם בֶּן קוֹרֵא וְאֶחָיו לְבֵית אָבִיו **הַקָּרְחִים שֹׁמְרֵי הַסִּפִּים** שֶׁל אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁלֹּא הָיוּ מַנִּיחִים שׁוּם אָדָם לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, כִּי אִם הַכֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן:

פסוק כ
וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לְפָנִים ה' עִמּוֹ. שֶׁנִּתְנַבֵּא לְפָנִים; וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בראשית רבה ס:ג): הוּא פִּינְחָס הַכֹּהֵן, וְעַל שֶׁלֹּא הִתִּיר לְיִפְתָּח נִדְרוֹ, נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מִמֶּנּוּ:

פסוק כב
הֵמָּה יִסַּד דָּוִיד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם. בְּקִיּוּמָם:

פסוק כה
לְשִׁבְעַת הַיָּמִים. לְסוֹף שִׁבְעַת הַיָּמִים:
מֵעֵת אֶל עֵת. מִשִּׁבְעָה לְשִׁבְעָה, כָּל מִשְׁמֶרֶת בְּשַׁבָּתָם:

פסוק כז
וְהֵם עַל הַמַּפְתֵּחַ. עַל מַפְתֵּחַ הָעֲזָרָה:
וְלַבֹּקֶר לַבֹּקֶר. לִפְתּוֹחַ:

פסוק כח
וּמֵהֶם עַל כְּלֵי. כְּלֵי שָׁרֵת, **בְּמִסְפָּר יוֹצִיאוּם וּבְמִסְפָּר יְבִיאוּם**:

פסוק לג
וְאֵלֶּה הַמְשׁוֹרְרִים וְגוֹ' פְּטוּרִים. מִכָּל דָּבָר הַמְלָאכָה, כִּי אִם לְשִׁיר שִׁירָה:

פסוק לט
אֶשְׁבָּעַל. הוּא "אִישׁ בֹּשֶׁת" (שמואל ב ב:ח), וּלְכָךְ כִּנָּהוּ "בֹּשֶׁת", לְפִי שֶׁבַּעַל לְשׁוֹן אֲדֹנִי הוּא, וְכִנָּהוּ "בֹּשֶׁת" לְשׁוֹן גְּנַאי:

פסוק מ
מְרִיב בַּעַל. זֶה "מְפִיבֹשֶׁת" (שמואל ב ד:ד): אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל מִנַּרְבּוֹנָא: מִשָּׁעָה שֶׁעָבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַבַּעַל נִקְרָא הַבַּעַל שֵׁם בּוֹשֶׁת, דִּכְתִיב "לְקַטֵּר לַבֹּשֶׁת לְקַטֵּר לַבָּעַל" (ירמיהו יא:יג); כִּי הַבַּעַל הוּא בּוֹשֶׁת, וְגִדְעוֹן נִקְרָא "יְרֻבַּעַל" עַל שֶׁסֵּרֵב לוֹ בַּעַל (שופטים ו:לב), וְנִקְרָא "יְרֻבֶּשֶׁת", דִּכְתִיב עַל אֲבִימֶלֶךְ "מִי הִכָּה... אֲבִימֶלֶךְ בֶּן יְרֻבֶּשֶׁת וְגוֹ'" בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (שמואל ב יא:כא); וְנִקְרָא "יְרֻבֶּשֶׁת" וְ"יְרֻבַּעַל", כִּי בַּעַל וּבֹשֶׁת אֶחָד הוּא:

פרק י

פסוק א

וּפְלִשְׁתִּים נִלְחֲמוּ בְיִשְׂרָאֵל. אֵינוֹ מְסַפֵּר כִּי אִם מַפַּלְתּוֹ שֶׁל שָׁאוּל, וְכַאֲשֶׁר בָּא לְסַפֵּר מַעֲשֵׂה דָּוִד אֵינוֹ מְסַפֵּר זִילּוּתוֹ, אֶלָּא גְּבוּרָתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ כִּי הַסֵּפֶר שֶׁלּוֹ וּלְמַלְכֵי יְהוּדָה:

פסוק ג

וַיִּמְצָאֻהוּ הַמּוֹרִים בַּקָּשֶׁת. בּוֹא וּרְאֵה, כִּי אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד ה' (משלי כא:ל), כִּי נֶגֶד ה' דַּרְכֵי אִישׁ: בְּנֵימִין הָיוּ שׁוֹנְאֵיהֶם נוֹפְלִים לִפְנֵיהֶם בַּקֶּשֶׁת, כִּי הֵם בְּקִיאִים בַּקֶּשֶׁת, כְּדִכְתִיב "אִטֵּר יַד יְמִינוֹ וְגוֹ'" בְּשׁוֹפְטִים (שופטים כ:טז), וְכֵן בִּיהוֹנָתָן "צְדָה אוֹרֶה לְשַׁלַּח לִי לְמַטָּרָה" (שמואל א כ:כ), וְכְתִיב לְמַטָּה "בִּבְנֵימִן נוֹשְׁקֵי קֶשֶׁת מִימִינִים וְגוֹ'" (דברי הימים א יב:ב), וְכֵן בְּאָסָא בְּסֵפֶר זֶה "וּמִבְּנְיָמִן נוֹשְׂאֵי מָגֵן וְדוֹרְכֵי קֶשֶׁת וְגוֹ'" (דברי הימים ב יד:ז); אֲבָל כְּשֶׁהַשֵּׁם סָר מֵעַל שָׁאוּל, נָפַל בְּיַד רוֹבֵה קֶשֶׁת – בְּדָבָר שֶׁהוּא אוּמָנוּתוֹ. **וַיְחֶל מִן הַיּוֹרִים**. כְּמוֹ "וַתְּתָחֵל לַחֲלֹךְ הַמַּלְכָּה" (אסתר ד:ד):

פסוק יב

וַיְבִיאוּם יָבֵישָׁה. לְיָבֵשׁ גִּלְעָד:

וַיָּצוּמוּ שִׁבְעַת יָמִים. וְלָמָּה מָסְרוּ עַצְמָם בְּסַכָּנָה, לְקַחַת גּוּפוֹת שָׁאוּל וּבָנָיו מֵהַר גִּלְבּוֹעַ, יוֹתֵר מִשֶּׁאָר יִשְׂרָאֵל? לְפִי שֶׁעָשָׂה לָהֶם שָׁאוּל טוֹבָה, שֶׁהִצִּילָם כְּשֶׁעָלָה נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי עֲלֵיהֶם (שמואל א יא:א); וּכְנֶגֶד אוֹתָם שִׁבְעַת יָמִים שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם זְמַן אִם יָבֹא לָהֶם מוֹשִׁיעַ (שמואל א יא:ג) וְהָיוּ צָמִים וּמִתְעַנִּים אוּלַי יָבֹא לָהֶם מוֹשִׁיעַ, וּבָא שָׁאוּל וְהוֹשִׁיעָם, כְּנֶגְדָּן נִתְעַנּוּ עַתָּה גַּם הֵם שִׁבְעַת יָמִים; וְגַם מִפְּנֵי אֲבֵילוּת שֶׁנָּהֲגוּ שִׁבְעַת יָמִים, כִּי גַּם קְרוֹבֵיהֶם הָיוּ: כְּשֶׁהָרְגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹשְׁבֵי גִּבְעָה בְּמַעֲשֵׂה פִּילֶגֶשׁ בְּגִבְעָה (שופטים כא), נָתְנוּ אַנְשֵׁי יָבֵשׁ בְּנוֹתֵיהֶם לְבִנְיָמִין כְּשֶׁחָטְפוּם מִן הַמְּחוֹלוֹת (שופטים כא:כג):

פסוק יג

וַיָּמָת שָׁאוּל בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל. שְׁתֵּי מְעִילוֹת מָעַל בִּשְׁאֵלַת אוֹב: אַחַת שֶׁשָּׁאַל אַחֲרֵי שְׁמוּאֵל, וְאַחַת שֶׁדָּרַשׁ; וּבַאֲגָדָה דִּשְׁמוּאֵל שָׁנִינוּ (מדרש שמואל כד, ז): חֲמֵשׁ מְעִילוֹת מָעַל: **עַל דְּבַר ה' אֲשֶׁר לֹא שָׁמָר**. מַה שֶּׁצִּוָּהוּ שְׁמוּאֵל, כְּדִכְתִיב "שִׁבְעַת יָמִים תּוֹחֵל" (שמואל א י:ח), וְעַל אֲשֶׁר מָעַל בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק (שמואל א טו):

פרק יא

פסוק ב

אַתָּה תִרְעֶה אֶת עַמִּי. עַל זֶה אָמַר דָּוִד: "ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר" (תהלים כג:א) – אַתָּה אוֹמֵר לִי: אַתָּה תִרְעֶה, מָה אֲנִי יָכוֹל לִרְעוֹת? אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בִּי, אֶלָּא "ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר", וְגַם אֲנִי לֹא אֶחְסַר לָכֶם; וְדֻגְמָא בִּשְׁמוּאֵל: "אָז נִשְׁבְּעוּ אַנְשֵׁי דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אִתָּנוּ בַּמִּלְחָמָה וְלֹא תְכַבֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל" (שמואל ב כא:יז) – אָמַר לָהֶם דָּוִד: "כִּי אַתָּה נֵרִי ה' וַה' יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי" (שמואל ב כב:כט):

פסוק ג

וַיִּכְרֹת לָהֶם דָּוִד בְּרִית. כְּאוֹתוֹ בְּרִית שֶׁכָּרַת יְהוֹיָדָע, דִּכְתִיב "וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע אֶת הַבְּרִית בֵּין ה' וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת לְעָם לַה'" (מלכים ב יא:יז) – פִּתְרוֹן: לִהְיוֹת לַה' עֲבָדִים; וְגַם בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כְּמִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ, וְגַם הַמֶּלֶךְ – לַעֲשׂוֹת כַּחֹק לַעֲבָדָיו, לְלַחֵם מִלְחֲמוֹתָם:

לִפְנֵי ה'. וַהֲלֹא לֹא הָיָה הַמִּשְׁכָּן בְּחֶבְרוֹן! אֶלָּא מַהוּ לִפְנֵי ה'? כָּל מָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין תְּנַאי אוֹ כּוֹרְתִין בְּרִית, הַמָּקוֹם שָׁם הוּא; דּוּגְמָא בְּיִפְתָּח: "לִפְנֵי ה' בַּמִּצְפָּה" (שופטים יא:יא), וְדוּגְמָא "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ" (ויקרא ה:כא), כְּדִמְפָרֵשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ספרא נדבה פרשתא יב, פרק כב, ד):

פסוק ד

וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְגוֹ'. הָלַךְ מִיָּד לְמִלְחָמָה כְּשֶׁהִמְלִיכוּהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: כָּל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשָׂה דָּוִד בִּימֵי שָׁאוּל נוֹצַחַ, מַזָּלוֹ שֶׁל שָׁאוּל הָיָה, וְעַתָּה דּוֹאֵג לְהִלָּחֵם; לְכָךְ הָלַךְ מִיָּד לְמִלְחָמָה:

פסוק ה

וַיֹּאמְרוּ יֹשְׁבֵי יְבוּס לְדָוִיד לֹא תָבוֹא הֵנָּה. אֵינוֹ מְפֹרָשׁ כָּאן לָמָּה, וּבִשְׁמוּאֵל מְפֹרָשׁ: "וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֹא תָבוֹא הֵנָּה כִּי אִם הֵסִירְךָ הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים" (שמואל ב ה:ו). רָאוּ שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לַעֲמֹד לִפְנֵי דָּוִד, וְנָתְנוּ עִוְרִים וּפִסְחִים לִפְנֵי שַׁעַר הָעִיר, לֵאמֹר: לֹא יָבֹא דָּוִד הֵנָּה, כִּי אִם יִלָּחֵם עִם הָעִוְרִים הַלָּלוּ; כִּי יָדְעוּ כִּי בָּזוּי הוּא לַמֶּלֶךְ לְהִלָּחֵם עִם הָעִוְרִים, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יָשׁוּב וְלֹא יִלָּחֵם עִמָּהֶם. וְדָוִד אָמַר בְּלִבּוֹ: אֱמֶת הוּא כִּי לֹא נָכוֹן וְהָגוּן לִי לְהִלָּחֵם עִם עִוְרִים וְעִם פִּסְחִים, אַךְ כָּל מִי שֶׁיַּכֶּה הַיְבוּסִי, הֵיאַךְ שֶׁיִּגַּע בַּצִּנּוֹר, וְיִמְשְׁכֵם וְיַשְׁלִיכֵם מִשָּׁם אֶת הָעִוְרִים; "עַל כֵּן יֹאמְרוּ עִוֵּר וּפִסֵּחַ לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת" (שמואל ב ה:ח) – אֶל בֵּית דָּוִד, שֶׁיִּהֶא לוֹ גְּנַאי, פֵּן יֹאמְרוּ: עִם אֵלּוּ נִלְחַם דָּוִד:

פסוק ח

וְיוֹאָב יְחַיֶּה אֶת שְׁאָר הָעִיר. הוּא בָּנָה וְהֶחֱזִיק, לִבְנוֹת בִּדְקֵי הַחוֹמָה; דָּגְמָא בְּעֶזְרָא "הַיְחַיּוּ אֶת הָאֲבָנִים מֵעַרְמוֹת הֶעָפָר" (נחמיה ג:לד):

פסוק יא

רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים. רֹאשׁ הַגִּבּוֹרִים, כְּמוֹ "וְשָׁלְשִׁים עַל כֻּלּוֹ" (שמות יד:ז):

עוֹרֵר אֶת חֲנִיתוֹ. כַּאֲשֶׁר הוּא נִלְחָם בַּמִּלְחָמָה, לֹא הָיָה חוֹזֵר בַּמִּלְחָמָה עַד שֶׁיַּהֲרֹג בַּחֲנִיתוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חָלָל:

בֶּן חַכְמוֹנִי. בִּשְׁמוּאֵל (שמואל ב כג:ח) כָּתוּב "תַּחְכְּמוֹנִי", הוּא אָבִיו, וְיָפֶה כֹּחַ הָאָב מִכֹּחַ הַבֵּן (שבועות מח.), שֶׁכָּתוּב בּוֹ עַל שְׁמֹנָה מֵאוֹת" גִּבּוֹרִים "חָלָל בְּפַעַם אֶחָת":

פסוק יב

הוּא בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבּוֹרִים. הוּא בִּכְלַל שְׁלוֹשָׁה הַגִּבּוֹרִים, כִּי הוּא אֶחָד מֵהֶם; וּשְׁלֹשָׁה אֵלּוּ גִּבּוֹרִים יוֹתֵר מִשְּׁאָר שְׁלֹשִׁים. וּשְׁלֹשָׁה שֶׁנִּזְכַּר בְּסָמוּךְ, וְכָאן אֵינוֹ מַזְכִּיר כִּי אִם שְׁנַיִם: יָשָׁבְעָם וְאֶלְעָזָר; וּבְשִׁמוּאֵל מַזְכִּיר אַף הַשְּׁלִישִׁי, דִּכְתִיב "וְאַחֲרָיו שַׁמָּא בֶן אָגֵא הָרָרִי" (שמואל ב כג:יא):

פסוק יג

בְּפַס דַּמִּים. שֵׁם מָקוֹם, וּבִשְׁמוּאֵל: "בְּאֶפֶס דַּמִּים" (שמואל א יז:א):

וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֶסְפוּ שָׁם לַמִּלְחָמָה. שֶׁנִּזְדָּרְזוּ לְהִנָּקֵם מִיִּשְׂרָאֵל וּמֵאוֹתָם גִּבּוֹרִים שֶׁחֵרְפוּ, כְּמִפֹּרָשׁ בִּשְׁמוּאֵל "בְּחָרְפָם בַּפְּלִשְׁתִּים" (שמואל ב כג:ט):

מְלֵאָה שְׂעוֹרִים. וְרָצוּ פְּלִשְׁתִּים לְקוֹצְרָהּ וּלְהַצִּיתָהּ בָּאֵשׁ:

פסוק טו

וַיֵּרְדוּ שְׁלוֹשָׁה מִן הַשְּׁלוֹשִׁים. שְׁלֹשָׁה אֵלּוּ הָיוּ רֹאשׁ לְכָל הַשְּׁלוֹשִׁים:

פסוק טז

וּנְצִיב פְּלִשְׁתִּים אָז בְּבֵית לָחֶם. שֶׁכִּבֵּר בֵּית לֶחֶם לָקְחוּ, וְהֶעֱמִידוּ בָהּ נְצִיב, שׁוֹפֵט. זֶה בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ, שֶׁעֲדַיִן פְּלִשְׁתִּים הָיוּ מוֹשְׁלִים בָּם, שֶׁכְּבָר מָצִינוּ שֶׁלִּפְנֵי בֹּא דָּוִד הָיוּ מוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי שִׁמְשׁוֹן וּשְׁמוּאֵל, דִּכְתִיב בִּשְׁמוּאֵל "הִתְחַזְּקוּ וְהְיוּ לַאֲנָשִׁים פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעַבְדוּ לָעִבְרִים וְגוֹ'" (שמואל א ד:ט):

פסוק יז

מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבּוֹר בֵּית לָחֶם. זֶה הָיָה מְקוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד דִּכְתִיב, "וְדָוִד בָּן יִשַׁי מִבֵּית הַלַּחְמִי" (שמואל א יז:נח), וּלְפִי שֶׁהָיָה דָּוִד תָּדִיר מְלוּמָּד וְרָגִיל בְּאוֹתָן מַיִם, נִתְאַוָּה לָהֶם; וְכָל מַיִם וְכָל אֲוִיר שֶׁאָדָם רָגִיל בָּהֶם יָפִין לוֹ, וְשֶׁאֵין רָגִיל בָּהֶם – נִיזּוֹק. וְדוּגְמָא בְּרֵישׁ

יוֹסִיפוֹן: מַלְכָּה אַחַת שֶׁחָלְתָה עַל שֶׁנִּשֵּׁאת חוּצָה מֵאֶרֶץ מוֹלַדְתָּהּ, וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים: אֵין לָהּ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּרְחַץ וְתֵהָנֶה מִמֵּימֵי מְקוֹמָהּ; וְכֵן עָשׂוּ לָהּ:

פסוק יח

וַיִּבְקְעוּ הַשְּׁלֹשָׁה בְּמַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים. בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז (דור"ך ברעכ"ן ד"י שאר"א):

וַיִּשְׁאֲבוּ. כְּשֶׁהַפְּלִשְׁתִּים עוֹמְדִים בִּפְנֵי הַבּוֹר, בָּאוּ שְׁלֹשָׁה גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל וּבָקְעוּ בֵּינֵיהֶם וְשָׁאֲבוּ עַל כְּרָחָם:

וַיְנַסֵּךְ אוֹתָם לַה'. בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר (ירושלמי סנהדרין ב,ה): חַג הַסֻּכּוֹת הָיָה, וְנִסְּכָן עַל הַמִּזְבֵּחַ:

פסוק יט

כִּי בְנַפְשׁוֹתָם הֲבִיאוּם. שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָם לַהֲרִיגָה עַל הַמַּיִם:

פסוק כ

וְאַבְשַׁי אֲחִי יוֹאָב הוּא הָיָה רֹאשׁ הַשְּׁלוֹשָׁה. לְאוֹתָם שְׁלֹשָׁה שֶׁבָּקְעוּ **בְּמַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים** וְשָׁאֲבוּ הַמַּיִם. וּמַה שֶּׁאֵינוֹ מַזְכִּיר אֶת יוֹאָב עִם הַגִּבּוֹרִים, לְפִי שֶׁאֵין כְּבוֹדוֹ לִמְנוֹתוֹ עִם אֵלּוּ, כִּי הוּא הָיָה שַׂר צָבָא, רֹאשׁ לְכֻלָּם:

וְלוֹ שֵׁם בַּשְּׁלֹשָׁה. אוֹתוֹ הַשֵּׁם הָיָה לוֹ שֶׁגְּבוּרָתוֹ הָיְתָה כְּנֶגֶד כָּל גִּבּוֹרוֹת כֻּלָּם; וְטָעוּת הוּא:

פסוק כא

מִן הַשְּׁלוֹשָׁה בַּשֵּׁנִים. הוּא נִכְבָּד, וְלֹא כְּאוֹתָן שְׁלֹשָׁה – כְּנֶגֶד הַשְּׁנַיִם הָיְתָה גְּבוּרָתוֹ, וְלִכְלַל גִּבּוֹרוֹת הַשְּׁלֹשָׁה לֹא בָא; (וְזֶהוּ) **וְעַד הַשְּׁלֹשָׁה לֹא בָא**:

פסוק כב

בֶּן אִישׁ חַיִל. דְּגְמָא "בֶּן בְּלִיַּעַל" (שמואל א כה:יז). וּבְשִׁמוּאֵל (שמואל ב כג:כ) כְּתִיב "בֶּן אִישׁ חַי", כִּי כֵן מִנְהַג בְּנֵי הָאָדָם, כְּשֶׁרוֹאִים אָדָם זָרִיז אוֹמְרִים: זֶה כֻּלּוֹ חַי:

אֲרִיאֵל. גִּבּוֹרִים בַּעֲלֵי כֹּחַ אֲרִי, גִּבּוֹר וְגַם אֵל, לְשׁוֹן "אֵילֵי הָאָרֶץ" (יחזקאל יז:יג):

רַב פְּעָלִים. פְּעֻלּוֹת שֶׁל גִּבּוֹרוֹת הִרְבֵּה עָשָׂה:

וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי בְּתוֹךְ הַבּוֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג. וְלֹא חָשַׁשׁ מִן הַצִּנָּה וְהַקֹּר; וְיֵשׁ אוֹמְרִים: **בְּיוֹם הַשָּׁלֶג**. כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ אֵין הָאֲרִי מְסֻכָּן יוֹתֵר מִיּוֹם הַשֶּׁלֶג, כְּשֶׁבָּא אָדָם נֶגְדּוֹ זוֹרֵק הַשֶּׁלֶג בְּרַגְלוֹ בֵּין עֵינֵי הָאָדָם עַד שֶׁלֹּא יָכוֹל לִרְאוֹת, וְהוֹרְגוֹ. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי כָּךְ עַל זֹאת:

פסוק כג

אִישׁ מִדָּה. שְׁאָר בְּנֵי אָדָם אֵין צָרִיךְ לִמְדֹּד, כִּי אִם מֹאוֹמֶד יָכוֹל לֵידַע; וְדוּגְמָא "אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת" (במדבר יג:לב):

כְּמְנוֹר אֹרְגִים. עֵץ שֶׁכּוֹרְכִים עָלָיו הַבֶּגֶד:

פסוק כה
מִן הַשְּׁלוֹשִׁים הִנּוֹ נִכְבָּד הוּא וְאֶל הַשְּׁלִשָּׁה לֹא בָא. לְכָלַל גְּבוּרַת הַשְּׁלִשָּׁה לֹא בָא, לְאוֹתָן שְׁלֹשָׁה שֶׁמַּזְכִּיר לְמַעְלָה (פסי יא-יב), וְלָכֵן כְּתִיב לֹא בְּאֶלֶף:
עַל מִשְׁמַעְתּוֹ. לְשׁוֹן מִנּוּי, וְכֵן "וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם" (ישעיהו יא:יד):

פסוק כו
וְגִבּוֹרֵי הַחֲיָלִים. אַף לֹא כְּאוֹתָן שֶׁל מַעְלָה:

פרק יב

פסוק א
עוֹד עָצוּר. נֶחְבָּא:

פסוק ב
נֹשְׁקֵי קָשֶׁת. מְזַיְּנִים בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים, וּמוֹרִים לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם אַף **בָּאֲבָנִים**; הָיוּ נוֹתְנִים עַל יֶתֶר הַקֶּשֶׁת אֶבֶן מוֹרִים. וַאֲנִי רָאִיתִי כֵּן הַרְבֵּה:
מֵאֲחֵי שָׁאוּל מִבִּנְיָמִין. לְפִי שֶׁכֻּלָּם יָצְאוּ מֵאִישׁ אֶחָד, מִבִּנְיָמִין, קְרוּיִים כֻּלָּם אַחִים; וְלִכְבוֹד גְּדֻלַּת דָּוִד אוֹמֵר מֵאֲחֵי שָׁאוּל, שֶׁאֲפִלּוּ אֲחֵי שָׁאוּל בָּאוּ אֵלָיו בְּעוֹד שָׁאוּל חַי:

פסוק ד
וְעַל הַשְּׁלֹשִׁים. רֹאשׁ לַשְּׁלֹשִׁים:

פסוק ט
לְמִצַּד מִדְבָּרָה. לְמִצּוּדוֹת הַמִּדְבָּר, שֶׁנֶּחְבָּא מִפְּנֵי שָׁאוּל, דִּכְתִיב "וַיָּקוּמוּ וַיֵּלְכוּ זִיפָה לִפְנֵי שָׁאוּל וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו בְּמִדְבַּר מָעוֹן בָּעֲרָבָה" (שמואל א כג:כד), וּכְתִיב "וַיַּעַל דָּוִד מִשָּׁם וַיֵּשֶׁב בְּמְצָדוֹת עֵין גֶּדִי" (שמואל א כד:א):
וּפְנֵי אַרְיֵה. פְּנֵיהֶם מְפֻחָדִים כְּאַרְיֵה:
וְכִצְבָאִים עַל הֶהָרִים לְמַהֵר. קַלִּים הָיוּ בִּמְרוּצָתָם, כִּי דַּרְכָּן שֶׁל צְבָאִים לָרוּץ עַל הֶהָרִים כְּשֶׁצָּדִין אוֹתָם:

פסוק טו
אֵלֶּה מִבְּנֵי גָד. כִּדְכְתִיב לְמַעְלָה **וּמִן הַגָּדִי נִבְדְּלוּ אֶל דָּוִיד**:
אֶחָד לְמֵאָה הַקָּטָן. הַקָּטָן שֶׁבְּכֻלָּם יִרְדֹּף מֵאָה:
וְהַגָּדוֹל לְאֶלֶף. וְהַגָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם יִרְדֹּף אֶלֶף; כָּאן נִתְקַיֵּם הַפָּסוּק "וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם וְגוֹ'" (ויקרא כו:ח):

פסוק טז

אֵלֶּה הֵם אֲשֶׁר עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. בְּנִיסָן, שֶׁכְּבָר נִפְשְׁרוּ הַשְּׁלָגִים:
וַיַּבְרִיחוּ אֶת כָּל הָעֲמָקִים לַמִּזְרָח וְלַמַּעֲרָב. עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָקְעוּ בְּמַגְנֵיהֶם אֶת כָּל עִמְקֵי הַמַּיִם לְמִזְרָח וְלַמַּעֲרָב, וְעָבְרוּ בַּיַּבָּשָׁה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: **וַיַּבְרִיחוּ אֶת כָּל הָעֲמָקִים** – עֲמֻמִּים הַיּוֹשְׁבִים בָּעֲמָקִים:

פסוק יז

מִן בְּנֵי בִנְיָמִין וִיהוּדָה עַד לַמָּצָד לְדָוִיד. אֶל הַמְּצוּדָה אֲשֶׁר דָּוִד נֶחְבָּא שָׁם מִפְּנֵי שָׁאוּל. וְלָקְחוּ עִמָּהֶם בֶּן אֲחוֹת דָּוִד, לְפִי שֶׁדְּאָגוּ בְּנֵי בִנְיָמִן מִדָּוִד, שֶׁמָּא סָבוּר הוּא דָּוִד שֶׁבָּאוּ בְּנֵי בִנְיָמִין לְכָפְתוֹ וּלְתִתּוֹ אוֹתוֹ בְּיַד שָׁאוּל, לְפִיכָךְ לָקְחוּ עִמָּהֶם, וְגַם שְׁאָר מִיהוּדָה קְרוֹבֵי דָּוִד, כְּדִכְתִיב: מִן בְּנֵי בִנְיָמִין וִיהוּדָה, כְּשֶׁיִּרְאֶה דָּוִד שֶׁבָּאוּ עִמָּהֶם בֶּאֱמוּנָתָם, שֶׁלֹּא יַחְשְׁדֵם בְּכָל דָּבָר:

פסוק יח

וַיֵּצֵא דָוִיד לִפְנֵיהֶם. מִן הַמְּצָד:
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לָהֶם וְגוֹ' לֵבָב לְיָחַד. – לְבַבְכֶם וּלְבָבִי יִהְיֶה כְּלֵב אֶחָד:
וְאִם לְרַמּוֹתַנִי לְצָרַי בְּלֹא חָמָס בְּכַפַּי. כִּי מָה עָשִׂיתִי לְשָׁאוּל, כִּי הוּא צוֹדֶה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ (שמואל א כד:יא) עַל חִנָּם:

פסוק יט

וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי. טַלְטַנְ"ט בְּלַעַ"ז, וְלֹא רוּחַ נְבוּאָה; כְּלוֹמַר: זֶה הָרוּחַ וְהָרָצוֹן לָבְשׁוֹ, שֶׁקִּפֵּץ בָּרֹאשׁ לְדַבֵּר לִפְנֵי בְּנֵי בִנְיָמִין וִיהוּדָה הַבָּאִים עִמּוֹ; וְדֶגְמָתוֹ "וְתָהִי עַל יִפְתָּח רוּחַ ה'" (שופטים יא:כט). וְאָמַר: **לְךָ דָוִיד**. אַתָּה אוֹמֵר **אִם לְשָׁלוֹם בָּאתָם**, וַדַּאי לְשָׁלוֹם בָּאנוּ אֵלֶיךָ. **וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי**. אָנוּ רוֹצִים לִהְיוֹת עִמְּךָ וּלְעָזְרֶךָ:
שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ. וְאַתָּה שׁוֹאֵל אֵלַי לְעָזְרֶךָ, וַדַּאי לְעָזְרְךָ בָּאנוּ; וְלָנוּ אֵין לְךָ לְהַחֲזִיק טוֹבָה, כִּי מֵאֵת הַשֵּׁם הוּא; וְזֶהוּ **כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ**:
וַיְקַבְּלֵם דָּוִד. לְאוֹתָם בְּנֵי בִנְיָמִין, **וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד** שֶׁלּוֹ:

פסוק כ

וּמִמְּנַשֶּׁה נָפְלוּ עַל דָּוִיד. לְעָזְרוֹ:
בְּבוֹאוֹ עִם פְּלִשְׁתִּים עַל שָׁאוּל לַמִּלְחָמָה. בְּאוֹתָהּ מִלְחָמָה שֶׁנֶּהֱרַג בָּהּ שָׁאוּל:
וְלֹא עָזְרוּם. חַס וְשָׁלוֹם שֶׁעָזְרוּ לַפְּלִשְׁתִּים, אֶלָּא **בְּעֵצָה שִׁלְּחֻהוּ סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים** – אֶלָּא כִּי עֵצָה נִתְיָעֲצוּ הַסְּרָנִים לְשַׁלְּחוֹ לְבֵיתוֹ, כִּי אָמְרוּ: **בָּרֹאשֵׁינוּ יִפּוֹל אֶל אֲדֹנָיו**; דּוּגְמַת **נָפְלוּ עַל דָּוִיד**:

פסוק כב
עַל הַגְּדוּד. שֶׁל עֲמָלֵקִים, כְּשֶׁנִּשְׁבּוּ נָשָׁיו, כִּי בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק הָיָה, כִּי בְּלֶכְתּוֹ אֶל צִקְלַג כְּשֶׁשִּׁלְחוּהוּ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וּבָא אֶל צִקְלַג, כְּבָר נִשְׁבּוּ (שמואל א ל):

פסוק כג
כִּי לְעֶת יוֹם בְּיוֹם יָבֹאוּ עַל דָּוִד לְעָזְרוֹ. פִּתְרוֹנוֹ: מַה לְּךָ לְסַפֵּר יוֹתֵר מִי וָמִי בָּאוּ אֵלָיו, אֶלָּא סוֹף דָּבָר: בְּכָל עֵת וָעֵת בָּאִים אֶל דָּוִד:
עַד לְמַחֲנֶה גָּדוֹל כְּמַחֲנֵה אֱלֹהִים. פִּתְרוֹן: לֹא הָיָה הַמַּחֲנֶה שֶׁל דָּוִד לִהְיוֹת כָּךְ גָּדוֹל, אֶלָּא כִּי מֵהַשֵּׁם הָיָה הַמַּחֲנֶה כָּךְ גָּדוֹל, שֶׁבָּאוּ לוֹ בַּעֲצַת אֱלֹהִים; וְזֶהוּ כְּמַחֲנֵה אֱלֹהִים; וְדוּגְמָא: "מַחֲנֵה אֱלֹהִים" דְּיַעֲקֹב (בראשית לב:ג). וְיֵשׁ לוֹמַר: מֵרוֹב חֲיָלוֹת קָרְהוּ מַחֲנֵה אֱלֹהִים:

פסוק כד
לְהַסֵּב מַלְכוּת שָׁאוּל אֵלָיו. מִן בְּנֵי שָׁאוּל; וְדֶגְמָא: "וַתִּסֹּב הַמְּלוּכָה" (מלכים א ב:טו):

פסוק כה
בְּנֵי יְהוּדָה נֹשְׂאֵי צִנָּה וְרֹמַח שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת. וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁמִּיהוּדָה בָּאוּ לוֹ מֵעַט מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט שֶׁבָּא לוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין צָרִיךְ לָבוֹא לוֹ שׁוּם אָדָם מִיהוּדָה לְהַמְלִיכָהוּ, כִּי בְּנֵי יְהוּדָה הֵם הַמְלִיכוּהוּ כְּבָר בְּחֶבְרוֹן, אֲבָל יֶתֶר הַשְּׁבָטִים שֶׁהָיוּ עִם בְּנֵי שָׁאוּל עַד עַתָּה הֵם הֻצְרְכוּ לָבוֹא בְּחֶבְרוֹן לְהַמְלִיכוֹ:
חֲלוּצֵי צָבָא. הַמּוֹצִיאִים מִן הָעָם; וְדֶגְמָתוֹ: "חֲלוּצֵי צָבָא" דְּמַטּוֹת (במדבר לא:ה). וְיֵשׁ אוֹמְרִים: חֲלוּצִים – כְּמוֹ זְרִיזִים, כְּמוֹ "רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ" (ויקרא רבה לד:טו):

פסוק כח
וִיהוֹיָדָע הַנָּגִיד לְאַהֲרֹן. הוּא אֲבִיו שֶׁל בְּנָיָהוּ (דברי הימים א יא:כד):
הַנָּגִיד לְאַהֲרֹן. הַמּוֹצִיא:
וְעִמּוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת. כֻּלָּם מִבְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. וִיהוֹיָדָע שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאָשׁ (מלכים ב יא:ד) – בֶּן בְּנָיָהוּ בְּנוֹ שֶׁל יְהוֹיָדָע:

פסוק כט
וְצָדוֹק נַעַר. לְפִיכָךְ אַל תִּתְמַהּ שֶׁלֹּא הָיָה נָגִיד:
וּבֵית אָבִיו שָׂרִים עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם. זֶה הִיא גְּדֻלָּה גְּדוֹלָה, וְעַל כֵּן לָקְחוּ הַכְּהוּנָּה גְּדוֹלָה מֵאֶבְיָתָר וּנְתָנוּהָ לְצָדוֹק הַכֹּהֵן (מלכים א ב:כז, לה):

פסוק ל
וּמִן בְּנֵי בִנְיָמִן אֲחֵי שָׁאוּל וְגוֹ'. וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא כִּי אִם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, כִּי עַד הֵנָּה מַרְבִּיתָם שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי שָׁאוּל לְעוֹזְרָן:

פסוק לג

וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים. שֶׁיּוֹדְעִים לְתֵת עֵצָה לְפִי הָעִנְיָן שֶׁל מַעֲשֶׂה, שֶׁצָּרִיךְ לְדָוִד לְהִתְיָעֵץ הֵיאַךְ יְחַזֵּק הַמַּלְכוּת מִפְּנֵי בְּנֵי שָׁאוּל:

רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם. לְבַד מִן הַשְּׁאָר:

וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם. עַל עֲצָתָם:

פסוק לד

וְלַעֲדֹר. לְשׁוֹן עִדּוּר מַמָּשׁ, כְּמוֹ "כָּל הֶהָרִים אֲשֶׁר בַּמַּעְדֵּר יֵעָדֵרוּן" (ישעיה ז:כה), וּמִתּוֹךְ כָּךְ יַעַמְדוּ הֵם כְּעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים **לַעֲדֹר** – כְּמוֹ לַעֲרֹךְ **מִלְחָמָה**:

בְּלֹא לֵב וָלֵב. מְפֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה: בֵּין בְּמִתְכַּוְּנִין בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוְּנִין הָיוּ מְנַצְּחִין:

פסוק לח

וְגַם כָּל שְׁרִית יִשְׂרָאֵל לֵב אֶחָד לְהַמְלִיךְ אֶת דָּוִד. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְחֶבְרוֹן; לְכָךְ שְׁאֵרִית חָסֵר אָלֶף, כְּלוֹמַר: אֲפִלּוּ שְׁאֵרִית לֹא הָיָה, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיְּרוּ כִּי אִם מְעַט, כִּי כֻּלָּם בָּאוּ לְחֶבְרוֹן בְּשִׂמְחָה:

פסוק לט

וַיִּהְיוּ שָׁם עִם דָּוִיד יָמִים שְׁלֹשָׁה. וְאַל תִּתְמַהּ הֵיכָן לָקְחוּ כָּל הַחַיִל הַזֶּה כָּל כָּךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁהָיָה מַסְפִּיק לָהֶם, כִּי אֲחֵיהֶם הֵכִינוּ לָהֶם מִקּוֹדֶם לָכֵן:

פסוק מא

כִּי שִׂמְחָה בְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁהָיָה לָהֶם מֶלֶךְ מַצְלִיחַ וּמַשְׂכִּיל:

פרק יג

פסוק א

וַיִּוָּעַץ דָּוִיד עִם שָׂרֵי הָאֲלָפִים. שֶׁאָמַר לָהֶם דָּוִיד: כְּבָר עָסַקְתֶּם בְּתַקָּנַתְכֶם לִהְיוֹת לָכֶם מֶלֶךְ לְהוֹשִׁיעַ לָכֶם, וְעַתָּה תַּעַסְקוּ בִּכְבוֹד אֱלֹהִים:

פסוק ב

נִפְרָצָה נִשָּׁלְחָה. נִפְרְצָה אוֹתָהּ גְּדֵר שֶׁהָיְתָה גְּדוּרָה עַד עַתָּה, שֶׁלֹּא דָרַשׁ שׁוּם אָדָם לֵאלֹהִים, וְנִשָּׁלְחָה **עַל אַחֵינוּ הַנִּשְׁאָרִים** מִשּׁוּם כְּבוֹד הָאָרוֹן:

פסוק ה

מִן שִׁיחוֹר מִצְרַיִם וְעַד לְבֹא חֲמָת. דְּגְמָא: "מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם" (מלכים א ח:סה; דברי הימים ב ז:ח):

פסוק ו

בַּעֲלָתָה אֶל קִרְיַת. פִּתְרוֹן: בַּעֲלָתָה שֶׁהִיא קִרְיַת יְעָרִים:

לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם וְגוֹ'. כְּדִכְתִיב (שמואל ב ו:ב) "אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם ה' צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עָלָיו", כְּלוֹמַר: שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא עַל הָאָרוֹן; אַף עַל פִּי שֶׁגָּלָה אָרוֹן לַפְּלִשְׁתִּים, לֹא זָז מִמֶּנּוּ שֵׁם הַזֶּה, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ:

פסוק ז

וַיַּרְכִּיבוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עַל עֲגָלָה חֲדָשָׁה. מָה רָאָה דָּוִד שֶׁהִרְכִּיבוֹ עַל עֲגָלָה חֲדָשָׁה, וְלֹא בְּמַשָּׂא הַלְוִיִּם, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כְּשֶׁהֵבִיא אוֹתוֹ מִשָּׁם לְצִיּוֹן בָּאַחֲרוֹנָה? לְפִי שֶׁאָמַר דָּוִד: כָּל עוֹמַת שֶׁבָּא אֵלַי כְּשֶׁהֵשִׁיבוּהוּ פְּלִשְׁתִּים – עַל עֲגָלָה חֲדָשָׁה, כְּדִכְתִיב "וַיָּשִׂימוּ אֶת הָאָרוֹן ה' עַל עֲגָלָה וְגוֹ'" (שמואל א ו:יא) לְפִיכָךְ נֶעֱנַשׁ:

עֻזָּא וְאַחְיוֹ. בְּנֵי אֲבִינָדָב הָיוּ, כְּדִכְתִיב בִּשְׁמוּאֵל (שמואל ב ו:ג):

נוֹהֲגִים בָּעֲגָלָה. כְּמִנְהָג נוֹהֲגֵי עֲגָלָה: אֶחָד הוֹלֵךְ לִפְנֵי הָעֲגָלָה וּמְיַשֵּׁרָהּ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְאֶחָד בְּצַד הָעֲגָלָה שֶׁלֹּא תֵּהָפֵךְ לִיפּוֹל; וְכֵן כְּתִיב "וְאַחְיוֹ הוֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן" (שמואל ב ו:ד), וְעֻזָּא בְּצַד הָעֲגָלָה (שמואל ב ו:ד), לְפִיכָךְ שָׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחוֹז בָּאָרוֹן כְּשֶׁ"שָּׁמְטוּ הַבָּקָר" (שמואל ב ו:ו), וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ (שמואל ב ו:ז):

פסוק ח

כָּאן כְּתִיב **בְּכָל עֹז** וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב "בְּכָל עֲצֵי" (שמואל ב ו:ה)! פִּתְרוֹן: "בְּכָל עֲצֵי" כְּלֵי שִׁיר, וְכָאן פִּתְרוֹן: בְּכָל עֹז כְּלֵי שִׁיר:

וּבְשִׁירִים וּבְכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים. כֻּלָּם כְּלֵי שִׁיר הֵם, אֲבָל מְצִלְתַּיִם כְּלֵי שִׁיר הָיָה, וְלֹא הָיָה עֹשֶׂה כִּי אִם לְהַשְׁמַעַת קוֹל; וְדֶגְמָתוֹ: כְּלֵי שִׁיר שֶׁקּוֹרִין פויקי"ן בְּלַ"א, שֶׁמַּכִּין עָלָיו בְּמַקָּלוֹת וְהוּא מַשְׁמִיעַ קוֹל; וְכֵן מוֹכִיחַ לְקַמָּן "וּבִמְצִלְתַּיִם מַשְׁמִיעִים" (דה"א טו:כח), וּכְתִיב "וְהַמְשׁוֹרְרִים הֵימָן אָסָף וְאֵיתָן בִּמְצִלְתַּיִם נְחֹשֶׁת לְהַשְׁמִיעַ" (דברי הימים א טו:יט), וְעוֹד לְמַטָּה כְּתִיב "בְּשִׁיר בֵּית ה' בִּמְצִלְתַּיִם וְנוֹמֵר" (דברי הימים א כה:ו); וְעַל שֵׁם כָּךְ נִקְרָא מְצִלְתַּיִם. וְכֵן "יְיַרֵּשׁ הַצְּלָצַל" (דברים כח:מב) – מִין אַרְבֶּה הַמַּשְׁמִיעַ קוֹל, כְּדִכְתִיב בַּנְּבוּאוֹת עַל הָאַרְבֶּה "כְּקוֹל מַרְכָּבוֹת עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים יְרַקֵּדוּן וְגוֹ'" (יואל ב:ה):

פסוק ט

עַד גֹּרֶן כִּידוֹן. שֵׁם מָקוֹם:

פסוק י

וַיַּכֵּהוּ עַל אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ עַל הָאָרוֹן. וְהוּא שֶׁכָּתוּב בִּשְׁמוּאֵל "וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל הַשַּׁל" (שמואל ב ו:ז); פִּתְרוֹן: עַל הַשֶּׁלַח, עַל שֶׁאָחַז בָּאָרוֹן. וְדֶגְמָתוֹ: "הַכְּלָבִים יֹאכְלוּ אֶת" בְּשַׂר

"אִיזֶבֶל בְּחַיִל יִזְרְעֶאל" (מלכים א כא:כג), וּפָסוּק אַחֵר כְּתִיב "בְּחֵלֶק יִזְרְעֶאל" (מלכים ב ט:י). כָּךְ נִפְרַשׁ כָּאן "עַל הַשַּׁל" – הַשֶּׁלַח:

וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים. לִפְנֵי אֲרוֹן אֱלֹהִים; בִּשְׁמוּאֵל כְּתִיב "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" (שמואל ב ו:ז):

פסוק יב

וַיִּירָא דָוִיד אֶת הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר. מַה הוּא יָרֵא לֵאמֹר? שֶׁאָמַר: **הֵיךְ אָבִיא אֵלַי אֲרוֹן הָאֱלֹהִים**:

פסוק יג

הַגִּתִּי. מִגַּת הָיָה בִּתְחִלָּה, מִקֹּדֶם הָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּגַת; וְלֵוִי הָיָה, כְּדִכְתִיב "וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת אֲחֵיהֶם הַמְשֹׁרְרִים" (דברי הימים א טו:טז), וְכָתִיב בְּסָמוּךְ "וְעֹבֵד אֱדֹם וִיחִיָּה שׁוֹעֲרִים לָאָרוֹן" (דברי הימים א טו:כד):

פרק יד

פסוק א

וַיִּשְׁלַח חוּרָם מֶלֶךְ צוֹר. מְפֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה פה:ד): לְמוּד הָיָה הָאִישׁ הַזֶּה לִהְיוֹת אוֹהֵב לְשֵׁבֶט יְהוּדָה; כֵּן עָשָׂה חִירָה הָעֲדַלְמִי לִיהוּדָה (בראשית לח:יב):

וְחָרָשֵׁי קִיר וְחָרָשֵׁי עֵצִים. אֻמָּנִים:

פסוק ב

וַיֵּדַע דָּוִיד כִּי הֱכִינוֹ ה' לְמֶלֶךְ. כְּשֶׁרָאָה שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ מַלְכֵי עַמִּים תְּשׁוּרוֹת:

פסוק ג

וַיִּקַּח דָּוִיד וְגוֹ'. וְכָל זֶה חָזְקוֹ שֶׁל דָּוִד:

פסוק ח

וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים כִּי נִמְשַׁח דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל פְּלִשְׁתִּים. לְפִי שֶׁפְּלִשְׁתִּים הָיוּ מוֹשְׁלִים כָּל הַיָּמִים עַד שֶׁבָּא שָׁאוּל וְדָוִד, כְּדִכְתִיב בְּשִׁמְשׁוֹן "וַיֹּאמְרוּ לִשְׁמְשׁוֹן הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי מֹשְׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים" (שופטים טו:יא), וְכֵן "הִתְחַזְקוּ וִהְיוּ לַאֲנָשִׁים פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעַבְדוּ לָעִבְרִים כַּאֲשֶׁר עָבְדוּ לָכֶם וְגוֹ'" (שמואל א ד:ט), וְכֵן לְמַעְלָה בְּפָרָשָׁה זוֹ "וַיִּרְאוּ כָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְגוֹמֵר וַיַּעַזְבוּ עָרֵיהֶם וַיָּנוּסוּ וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים וַיֵּשְׁבוּ בָהֶם" (דברי הימים א י:ז). בְּאוֹתָן שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁמָּלַךְ דָּוִד בְּחֶבְרוֹן לְבַד לֹא אָמְרוּ דָּבָר וְלֹא חָשְׁשׁוּ עַל שֶׁמָּלַךְ דָּוִד עַל חֶבְרוֹן, כִּי אָמְרוּ מַה לָּנוּ שֶׁמָּא נְצִיב אוֹ שַׂר מִנָּהוּ לְדָוִד עַל חֶבְרוֹן; אֲבָל כְּשֶׁנִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ

עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, אָז עָלוּ כָל הַפְּלִשְׁתִּים **לְבַקֵּשׁ אֶת דָּוִד**, שֶׁלֹּא רָצוּ שֶׁיִּהְיֶה מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁעוֹד הֵם יִהְיוּ מוֹשְׁלִים עֲלֵיהֶם:

פסוק י

וַיִּשְׁאַל דָּוִיד בֵּאלֹהִים. עַל יְדֵי אוּרִים וְתֻמִּים:

פסוק יא

וַיַּעֲלוּ בְּבַעַל פְּרָצִים. שֶׁנִּקְרָא אַחֲרֵי כֵן בַּעַל פְּרָצִים עַל שֵׁם מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר **פָּרַץ הָאֱלֹהִים אֶת** אוֹיְבָיו בְּיָדוֹ, שֶׁנָּסוּ וְנִפְרְצוּ זֶה מֵעַל זֶה:

כְּפֶרֶץ מָיִם. כְּגַלֵּי מַיִם שֶׁנִּפְרָצִים מִמְּקוֹמָם וְנוֹפְלִים לְמָקוֹם אַחֵר:

פסוק יד

הָסֵב מֵעֲלֵיהֶם. אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַמָּקוֹם: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְמָה הֶעֱבַרְתָּ אֶת שָׁאוּל מִלְּפָנֵי דָּוִד? אָמַר לָהּ: עַל שֶׁלֹּא הִמְתִּין לִשְׁמוּאֵל שִׁבְעַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ (שמואל א יג:ח-יד); אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנַסֶּה עַתָּה אֶת דָּוִד: הָסֵב מֵעֲלֵיהֶם וְגוֹ'; וְכָל זֶה שָׁמַר דָּוִד (שוחר טוב כז:ב):

פרק טו

פסוק ב

כִּי אִם הַלְוִיִּם כִּי בָם בָּחַר. כְּלוֹמַר: בַּלְוִיִּם בָּחַר וְלֹא בָּעֲגָלָה, שֶׁלְּפִי שֶׁהִרְכַּבְנוּהוּ בָּעֲגָלָה נֶעֱנַשׁ עֻזָּה; וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְמַטָּה **כִּי לְמַבָּרְאשׁוֹנָה לֹא אַתֶּם פָּרַץ ה' אֱלֹהֵינוּ בָּנוּ כִּי לֹא דְרַשְׁנוּהוּ כַּמִּשְׁפָּט** – שֶׁהִרְכַּבְנוּהוּ בָּעֲגָלָה:

פסוק טו

כִּדְבַר ה' בִּכְתֵפָם. לְשֵׂאת אוֹתוֹ; וְלֹא מַמָּשׁ בִּכְתֵפָם, כִּי אִם **בַּמּוֹטוֹת עֲלֵיהֶם**:

פסוק יח

וְעִמָּהֶם אֲחֵיהֶם הַמִּשְׁנִים. מִשְׁנֶה לָהֶם לַשּׁוֹעֲרִים:

זְכַרְיָהוּ בֵּן. כָּךְ שְׁמוֹ. וְכָל אֵלּוּ מְשׁוֹרְרִים וְשׁוֹעֲרִים הָיוּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁהֵבִיאוּ אֶת הָאָרוֹן, וְהַמְּשׁוֹרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים שֶׁהֶעֱמִיד דָּוִד לְאַחַר שֶׁנָּתְנוּ הָאָרוֹן אֶל הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה לוֹ דָּוִד; וּבְמִשְׁכַּן שִׁילֹה הָיוּ שׁוֹעֲרִים. וּבַדֶּרֶךְ לֹא הָיוּ שׁוֹעֲרִים, לְפִי שֶׁלֹּא הֻצְרְכוּ כָּל כָּךְ שׁוֹעֲרִים, לְפִיכָךְ נַעֲשׂוּ מְשׁוֹרְרִים חוּץ מִשְּׁנַיִם: בְּרַכְיָה וְאֶלְקָנָה. וְכָל זֶה הָיָה בַּדֶּרֶךְ, אֲבָל בְּנוֹחַ הָאָרוֹן הָיוּ מְשׁוֹרְרִים שׁוֹעֲרִים:

פסוק יט

וְהַמְשֹׁרְרִים הֵימָן אָסָף וְאֵיתָן וְגוֹ' לְהַשְׁמִיעַ. קוֹל. הֵם הָיוּ מְמֻנִּים עַל אוֹתוֹ כְּלִי שִׁיר:

פסוק כ

וּזְכַרְיָה וַעֲזִיאֵל וְגוֹ'. אֵלּוּ שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּפָּסוּק לְמַעְלָה שֶׁהָיוּ **שֹׁעֲרִים**, הֶחֱזִירוּ כָּאן לַעֲשׂוֹת מְשׁוֹרְרִים:

עַל עֲלָמוֹת. עַל אוֹתָן כְּלֵי שִׁיר שֶׁמְּנַגְּנִין בָּהֶם אוֹתָן מִזְמוֹרִים: "לַמְנַצֵּחַ עַל עֲלָמוֹת וְגוֹ'" (תהלים ט:א; מו:א):

פסוק כא

וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וְגוֹ'. עַל הַשְּׁמִינִית לְנַצֵּחַ. – אוֹתוֹ כְּלֵי שִׁיר שֶׁמְּנַגְּנִין עָלָיו אוֹתָן מִזְמוֹרִים: "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית" (תהלים יב:א; וראה תהלים ו:א):

פסוק כב

וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם בְּמַשָּׂא. בַּמֶּה הָיָה שַׂר? בְּמַשָּׂא. בְּנְשִׂאוּת הַשִּׁיר:

יָסֹר בַּמַּשָּׂא. מְיַסֵּר וּמוֹכִיחַ אוֹתָם עַל הַמַּשָּׂא בְּנִגּוּן נְעִימוֹת שִׁיר, אִם לְהָרִים קוֹל אִם לְהַשְׁפִּיל:

כִּי מֵבִין הוּא. בְּמַשָּׂא, בִּנְשִׂיאוּת הַנִּגּוּן. וְלָשׁוֹן מֵבִין נוֹפֵל עַל לִמּוּד הַשִּׁיר, וְדֻגְמָא: "וַיְהִי מְסֻפָּרִם עִם אֶחֵיהֶם מְלֻמְּדֵי שִׁיר לַה' כָּל הַמֵּבִין וְגוֹמֵר" (דברי הימים א כה:ז), וְכָתוּב "וַיַּפִּילוּ גּוֹרָלוֹת וְגוֹ' מֵבִין עִם תַּלְמִיד" (דברי הימים א כה:ח):

פסוק כו

וַיְהִי בֶּעָזוֹר הָאֱלֹהִים. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סוטה לה.): מִכָּאן שֶׁהָאָרוֹן נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ:

פסוק כז

וְדָוִיד מְכֻרְבָּל. כְּמוֹ בְּדָנִיֵּאל "בְּכַרְבְּלָתְהוֹן" (דניאל ג:כא), דְּגְמָא: כַּרְבַּלְתָּא דְּתַרְנְגוֹלָא (ברכות ז.):

וְכָל הַלְוִיִּם. כְּמוֹ כֵן מְכֻרְבָּלִים **בְּמְעִיל בּוּץ**; וּלְפִי שֶׁהָיָה דָּוִד מְשׁוֹרֵר כְּמוֹ לְוִיִּם, לָבַשׁ גַּם הוּא לְבוּשֵׁיהֶם שֶׁלְּבָשׁוּ גַּם הֵם. וּרְאָיָה לְהַבְדִּיל, כָּךְ הָיָה מְנַהֵג מְלָכִים וְשָׂרִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁאוֹכְלִים עִם כֹּהֲנֵיהֶם כְּחֻקָּם, הָיוּ לוֹבְשִׁים לְבוּשֵׁי כֹהֲנֵיהֶם:

וְעַל דָּוִיד אֵפוֹד בָּד. כְּאוֹתוֹ אֵפוֹד שֶׁל אַהֲרֹן (שמות כח:ד), שֶׁהָיָה כְּמִין שְׁנֵי לְבָדִין, אֶחָד לְפָנִים וְאֶחָד לְאָחוֹר, וּמַגִּיעַ עַד מָתְנָיו, וְהָיָה הָאָזוֹר אָרוּג מִמֶּנּוּ וְחָגְרוֹ בּוֹ:

פסוק כט

וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל וְגוֹ'. לְפִי שֶׁסִּפֵּר דִּבְרֵי הַיָּמִים בִּשְׁבִיל כְּבוֹד דָּוִד הוּא, לְפִיכָךְ אֵין כָּתוּב כָּאן מַה אָמְרָה מִיכַל לְדָוִד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּשְׁמוּאֵל: "מַה נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו כְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת אַחַד הָרֵיקִים" (שמואל ב ו:כ), כִּי זִילוּתָא שֶׁל דָּוִד הָיָה שֶׁאָמְרָה לוֹ אִשָּׁה כֵּן:

פרק טז

פסוק ב

וַיְבָרֶךְ אֶת הָעָם בְּשֵׁם ה'. שֶׁנִּקְרָא עַל הָאָרוֹן, כְּדִכְתִיב לְמַעְלָה "אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים ה' יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם" (דברי הימים א יג:ו):

פסוק ג

וְאֶשְׁפָּר. אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בְּפָר:

וַאֲשִׁישָׁה. אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בְּהִין. **וַאֲשִׁישָׁה** דּוּגְמַת "אֲשִׁישֵׁי עֲנָבִים" (הושע ג:א), צְלוּחִית (פסחים לו:):

פסוק ד

וּלְהַזְכִּיר וּלְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל. לְהַזְכִּיר לוֹמַר אוֹתָן שְׁנֵי מִזְמוֹרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם "מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר" (תהלים לח:א) וּלְהוֹדוֹת "הוֹדוּ לַה' קִרְאוּ בִשְׁמוֹ" (תהלים קה:א), וּלְהַלֵּל וְאוֹתָן מִזְמוֹרִים שֶׁמַּתְחִילִין הַלְלוּיָהּ:

פסוק ו

וּבְנָיָהוּ וְיַחֲזִיאֵל הַכֹּהֲנִים בַּחֲצֹצְרוֹת תָּמִיד. חֲצוֹצְרוֹת כְּלִי שִׁיר שֶׁל כֹּהֲנִים הוּא, דִּגְמָא לְמַעְלָה: "וּשְׁבַנְיָהוּ" וְגוֹ' וּבְנָיָהוּ וֶאֱלִיעֶזֶר הַכֹּהֲנִים מְחַצְצְרִים בַּחֲצֹצְרוֹת" (דברי הימים א טו:כד):

פסוק ז

לְהוֹדוֹת לַה' בְּיַד אָסָף וְאֶחָיו. שֶׁאָסָף הָיָה מַתְחִיל: **הוֹדוּ לַה' קִרְאוּ בִשְׁמוֹ**, וְאַחֵרֵי כֵן כָּל אֶחָיו עוֹנִים אַחֲרָיו; וְדִגְמָא בְּעֶזְרָא: "וּמַתַּנְיָה בֶן מִיכָא בֶּן זַבְדִּי בֶּן אָסָף רֹאשׁ הַתְּחִלָּה יְהוּדָה לַתְּפִלָּה" (נחמיה יא:יז) – לְכָלֵי שִׁיר הַיְדוֹת שְׁמוֹ, כְּדִכְתִיב בְּעֶזְרָא: "הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ בְּנוּי קַדְמִיאֵל שֵׁרֵבְיָה יְהוּדָה מַתַּנְיָה עַל הַיְדוֹת" (נחמיה יב:ח):

פסוק ח

הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו. מַעֲשֶׂה גְּבוּרוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו שֶׁפָּעַל עִם הָאָרוֹן:

קִרְאוּ בִשְׁמוֹ. קִרְאוּ: ה' יַעֲזֹר לַאֲרוֹנוֹ; דִּגְמָא: "וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם ה'" (מלכים א יח:כד) – אֵצֶל ה' נוֹפֵל לוֹמַר לְשׁוֹן קְרִיאָה שֶׁנִּפְלָאוֹת עָשָׂה:

פסוק י

הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ. לוֹמַר: כָּל מִי שֶׁמַּאֲמִין בֵּאלֹהֵינוּ הוּא יַעֲזֹרֵנוּ; דִּגְמָא: "וּבְקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל" (ישעיהו מא:טז):

בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ. שֶׁיֵּשׁ לְךָ אֱלוֹהַּ קָדוֹשׁ, וְכֵן "כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו" (דברים ד:ז):

יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי ה'. וּבְהֵיטִיב יָכוֹל לִשְׂמוֹחַ לִבּוֹ מִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ לַה' בְּלֵב שָׁלֵם. לְכָךְ:

פסוק יא

דִּרְשׁוּ ה' וְעֻזּוֹ. מִקְדָּשׁ וְאָרוֹן נִקְרְאוּ עֻזּוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּתֵּן לַשִּׁבְי עֻזּוֹ" (תהלים עח:סא), שֶׁנָּתַן אָרוֹנוֹ לַהֲבִיאוֹ בַּשִּׁבְי, וּכְתִיב "קוּמָה ה' לְמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ" (תהלים קלב:ח). וְעַל כֵּן נִקְרָא אֶלְעָזָר הַשּׁוֹמְרוֹ "עֻזָּא", עַל שֵׁם שֶׁשָּׁמַר הָאָרוֹן שֶׁנִּקְרָא עֹז; דּוּגְמָא: עַל שֵׁם "אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקֶל כֶּסֶף" (בראשית כג:טו), וְהוּא חֶשְׁבּוֹן גִּמַּטְרִיָּא שֶׁל "עֶפְרֹן" (בראשית כג:טז); וְכֵן הָרְבֵּה: "דָּן יָדִין עַמּוֹ" (בראשית מט:טז); "יְהוּדָה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ" (בראשית מט:ח):

פסוק יב

זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו. מַכַּת עַכְבָּרִים, וְשֶׁלִּקְחוּ פָּרוֹת עָלוֹת וּבְנֵיהֶם כָּלוּ בַּבַּיִת – "וַיִּשְׂרְפֻנָה הַפָּרוֹת" (שמואל א ו:יב) וְלֹא חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, וּפֶרֶץ בְּעֻזָּא (דברי הימים א יג:ט-יא). וְכָל הַשִּׁיר נֶעֱשָׂה עַל הָאָרוֹן (דברי הימים א יג: ט-יא), וְהָיוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, **וְשִׁירוּ לַה'** – עַל תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם (סדר עולם רבה יד). וּלְמִי אֲנִי אוֹמֵר שֶׁיִּזְכְּרוּ נִפְלְאוֹתָיו שֶׁל תְּמִים דֵּעִים:

פסוק יג

זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ וְגוֹ' הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְגוֹ':

פסוק טו

זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר. הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה לְהוֹדִיעַ בָּעוֹלָם אַחַר אֶלֶף דּוֹר, וְרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים בְּלֹא תוֹרָה, וְהֶעֱבִיר מֵהֶם תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת, וְעַתָּה מִסְפָּר מַה הוּא:

פסוק יז

וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק וְגוֹ':

פסוק יח

לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן. שֶׁעִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד כָּרַת בְּרִית לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן:

פסוק יט

בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר. אָז נִשְׁבַּע לָתֵת לָהֶם אֶת **אֶרֶץ כְּנַעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם**. וְזֶהוּ דָּבָר גָּדוֹל, שֶׁאֵין לוֹמַר מֵרוֹב עַם שֶׁהֱיִיתֶם תִּפַּשְׁתֶּם אֶרֶץ כְּנַעַן, אֶלָּא בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר. וְאִם תֹּאמַר: אֲפִילוּ לְאֶלֶף וְיוֹתֵר יֵשׁ מִסְפָּר, וּמַהוּ שֶׁכָּתוּב בָּהּ בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר! לְכָךְ נֶאֱמַר: **כִּמְעָט וְגָרִים בָּהּ**. פִּתְרוֹן: אִם לְמִישָׁב אֶחָד הָיִיתִי אוֹמֵר, לְאַבְרָהָם לְבַד, לְיִצְחָק בִּלְבַד, לְיַעֲקֹב בִּלְבַד; לְאֶחָד מֵהֶם הָיָה אוֹמֵר **לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן**, לֹא הָיָה תֵּימַהּ, שֶׁהֲרֵי מְיֻשָּׁבִים בָּהּ הָיוּ, אֶלָּא הוּא נִשְׁבַּע לָתֵת לָהֶם אֶת הָאָרֶץ בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵיכֶם גֵּרִים בָּהּ, דִּכְתִיב "הֵיא חֶבְרוֹן

אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק" (יהושע טו:יג) וְעוֹד: אִם לְגֵר תּוֹשָׁב הָיָה אוֹמֵר "לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", לֹא הָיָה פֶּלֶא כָּל כָּךְ בָּזֶה, שֶׁאֲפִילוּ גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים לֹא הָיוּ, אֶלָּא:

פסוק כ

וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי. אַבְרָהָם הָלַךְ לְמִצְרַיִם וְלִגְרָר, וְכֵן יִצְחָק, וְכֵן יַעֲקֹב הָיָה בְּבֵית לָבָן עֶשְׂרִים שָׁנָה; וְגַם עַתָּה, כִּי וַיֵּלְכוּ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא וַיִּתְהַלְּכוּ – פּוּלְאִיט"ר בְּלַעַ"ז:

פסוק כא

לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם. אַף־עַל־פִּי כֵן שֶׁהָלְכוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמִנְהָג לְהַזִּיק עוֹבְרֵי דְּרָכִים, כְּשֶׁבָּאִין לַמָּלוֹן מוֹצְאִין עֲלֵיהֶן עֲלִילוֹת, אֲבָל אֵלּוּ לֹא הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַזִּיקָם וּלְעָשְׁקָם; דּוּגְמָא: "אוֹ עָשַׂק אֶת עֲמִיתוֹ" (ויקרא ה:כא). וְאִם תֹּאמַר: מַה שֶּׁלֹּא עָשְׁקוּם חוֹמְסֵי דְּרָכִים וּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת שֶׁעָבְרוּ אֵלּוּ בְּתוֹכָן, לְפִי שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ בָּם, אֲבָל אִם הָיוּ מַרְגִּישִׁים בָּם הָיוּ עוֹשְׁקִים אוֹתָם, לְכָךְ נֶאֱמַר: **וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים**. כְּלוֹמַר: וַדַּאי עָשְׁקוּם, כְּגוֹן פַּרְעֹה לְאַבְרָהָם (בראשית יב:יז) וַאֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק (בראשית כ:יח) וְלָבָן וּשְׁכֶם לְיַעֲקֹב (בראשית ל-לא; לד) וְאָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שוחר טוב קה:ד):

פסוק כב

אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב "וַיִּנַּע ה' אֶת פַּרְעֹה" (בראשית יב:יז), וּכְתִיב "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת וְגוֹ'" (בראשית כ:ג); בְּיַעֲקֹב כְּתִיב "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ וְגוֹ'" (בראשית לא:כד), וְעוֹד בְּיַעֲקֹב שֶׁבָּאוּ אֵלָיו לְהָרְגוֹ עַל שֶׁהָרְגוּ שְׁכֶם וַחֲמוֹר, וְכָתִיב "וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים" (בראשית לה:ה). וּבְסֵפֶר תְּהִלִּים מְפֹרָשׁ יוֹתֵר, כִּי הַמִּזְמוֹר אֵינוֹ מְסֻיָּם כָּאן כִּדְכְתִיב הָתָם "וַיִּקְרָא רָעָב עַל הָאָרֶץ וְגוֹ'" (תהלים קה:טז), כְּדֵי לְהַגְלוֹתָם לְמִצְרַיִם:

פסוק כד

סַפְּרוּ. יְשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה לָנוּ כְּשֶׁגָּלָה הָאָרוֹן אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים (שמואל א ה:א-ז:ב):
בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו. שֶׁעָשָׂה עִם הָאָרוֹן:

פסוק כו

כִּי כָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים. תֹּהוּ (שמואל א יב:כא), מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם (דברים ד:כח). וְדוּגְמָתוֹ בִּנְבוּאַת חֲבַקּוּק: "מָה הוֹעִיל פֶּסֶל כִּי פְסָלוֹ יֹצְרוֹ וְגוֹ'" עַד "לַעֲשׂוֹת אֱלִילִים אִלְּמִים" (חבקוק ב:יח). **וַה' שָׁמַיִם עָשָׂה** – בָּאֱלִילִים כְּתִיב "לַעֲשׂוֹת", אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם (בראשית ב:א):

פסוק כז
הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל הָאֱחֵרִים כְּמֵת מֻטָּלִים, בְּמָקוֹם שֶׁמְּשִׁימִין אוֹתָם שָׁם מֻנָּחִים; לְפִי שֶׁאֱלֹהֵינוּ הוּא "אֱלֹהִים אֱמֶת" (ירמיה י:י):

פסוק כח
הָבוּ לַה' מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים. וּמָה יִתְּנוּ לוֹ? מְפֹרָשׁ: **כָּבוֹד וָעֹז**:

פסוק כט
הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ. שְׁמוֹ **אֲדֹנָי** וְהוּא אָדוֹן לַכֹּל; וְזֶהוּ **הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ**, כִּי כִּשְׁמוֹ כֵּן תְּהִלָּתוֹ (תהלים מח:יא):
הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ. כִּי כֵן אָמַרְנוּ "הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו":

פסוק ל
חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט. מֶלֶךְ, כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁדּוֹאֲגִים וְיִרְאִים מִמֶּנּוּ, אָז הוּא מֵטִיל עֲלֵיהֶם יוֹתֵר אֵימָה, וְהֵם דּוֹאֲגִים מִמֶּנּוּ יוֹתֵר, שֶׁלֹּא יַחֲרִיב כָּל בָּתֵּיהֶם; וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן: כְּשֶׁהָעוֹלָם יְרֵאִים מִמֶּנּוּ, אָז תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט – שֶׁהוּא עוֹשֶׂה נְקָמָה, וְהַיְשָׁרִים מִתְקַיְּמִים וְהָאָרֶץ מִתְקַיֶּמֶת וְאֵינָהּ מִתְמוֹטֶטֶת; לָכֵן חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ, אַךְ אַל תִּדְאֲגוּ, כִּי לֹא יָבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּי אִם לְתַקֵּן הָעוֹלָם, לְיַשְּׁבוֹ; אֲבָל כְּשֶׁאֵין הַבְּרִיּוֹת דּוֹאֲגִים מִמֶּנּוּ וְחוֹטְאִים, אָז יְהַפְּכֵם וְיאַבְּדֵם:

פסוק לא
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם ה' מָלָךְ. כְּשֶׁאָדָם מוֹלֵךְ, הַכֹּל עֲצֵבִים, שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים אִם יֵשׁ שֶׁטַח בְּדִינוֹ, אֲבָל כְּשֶׁיִּמְלוֹךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְכָל הַיְשָׁרִים יֹאמְרוּ: עַתָּה מָלַךְ ה', שֶׁהֶחֱזִיר לָנוּ אֶת הָאָרוֹן:

פסוק לב
יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ. כָּל בְּרִיּוֹת שֶׁבַּיָּם; דְּגְמָא: "רְנוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה ה'" (ישעיה מד:כג). עַל שֶׁהֶחֱזִיר לָנוּ אֶת הָאָרוֹן וְשָׁלַח מַלְאֲכֵי חַבָּלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט בַּפְּלִשְׁתִּים:

פסוק לד
הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ. זֶה אֵינוֹ סִיּוּם הַמִּזְמוֹר בְּפָסוּק זֶה, אֶלָּא מִזְמוֹר "הוֹדוּ לַה' קִרְאוּ בִשְׁמוֹ" (תהלים קה:א); וְגַם **אִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ** מֵאוֹתוֹ מִזְמוֹר, וְאַף הַמִּזְמוֹר (תהלים קו) הוּא מַתְחִיל בְּפָסוּק זֶה, כִּי הֵיאַךְ נוֹפֵל כָּאן **וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם**, כִּי הֵיכָן גָּלוּ בִּימֵי דָוִד שֶׁאוֹמַר **קַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם**?! וְכָךְ סִדֵּר בְּתְהִלִּים הַמִּזְמוֹר: מַתְחִיל "הוֹדוּ לַה' קִרְאוּ בִשְׁמוֹ" (תהלים קה:א), וְאֵינוֹ מְסַיֵּם כִּי אִם עַד "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'" עַד "אָמֵן הַלְלוּיָהּ" (תהלים קו:מח), שֶׁהַכֹּל מֵעְנְיָן אֶחָד. וּלְפִי שֶׁהוּא מִזְמוֹר גָּדוֹל, חִלְּקוֹ

וּמַתְחִיל: "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב". וְכֵן אִיּוֹב, כְּשֶׁהֶצְרִיךְ הַמַּעֲנֶה קְצָרוֹ וְחִלְּקוֹ לִשְׁנַיִם, וְאוֹמֵר "יַיסֵּף אִיּוֹב שְׁאֹת מְשָׁלוֹ" (איוב כז:א), כִּי בְּשִׁירָה מֻחֶמֶת גִּעְגּוּעֵי שִׂמְחָתוֹ לֹא יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ וְחִלְּקוֹ לִשְׁנַיִם; וְכֵן לְעִנְיַן קִינָה מֻחֶמֶת רוֹב צַעֲרוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ וְחִלְּקוֹ לִשְׁנַיִם; כִּי גַּם שִׁירָה וְגַם קִינָה כְּאַחַת נֶאֱמָרִים, שֶׁהֲרֵי חַנָּה כְּשֶׁבָּאָה לְהִתְפַּלֵּל בָּעֲזָרָה חֻשְׁבָה עֵלִי לְשִׁכּוֹרָה, שֶׁהָיְתָה סָבוּר שֶׁמֻּחֶמֶת יַיִן עָשְׂתָה (שמואל א א:יג), וְהֵיא אָמְרָה: "וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וְגוֹ' כִּי מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי" (שמואל א א:טו-טז) – מִכְּלָל שֶׁבְּעִנְיָן אֶחָד שִׁכּוֹר וְצַעַר הֵם מִתְנַהֲגִים:

פסוק לה

וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ. בְּסוֹף הַמִּזְמוֹר (תהלים קו) שֶׁמְּדַבֵּר לְמַעְלָה בַּשִּׁבְיָה "וַיִּלָּחֲצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם" (תהלים קו:מב), וּכְתִיב אַחֲרָיו "וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל שׁוֹבֵיהֶם" (תהלים קו:מו) וְעַכְשָׁיו נוֹפֵל לוֹמַר "הוֹשִׁיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם" (תהלים קו:מז) כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָהֶם. וּבְתְהִלִּים אֵין כְּתִיב **וְאִמְרוּ**, כִּי אִם "הוֹשִׁיעֵנוּ", כִּי כֵּן נוֹפֵל לוֹמַר; וּלְכָךְ אָמַר דָּוִד כְּשֶׁהֵבִיא הָאָרוֹן שְׁנֵי מִזְמוֹרִים הַלָּלוּ. וּמְפֹרָשׁ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה נד:ד): לְפִי שֶׁהַפָּרוֹת כְּשֶׁשָּׁרוּ, אָמְרוּ שְׁנֵי מִזְמוֹרִים הַלָּלוּ (עבודה זרה כד:); רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: "וַיְשַׁרְנָה הַפָּרוֹת" (שמואל א ו:יב) – מָה שִׁירָה אָמְרוּ? "הוֹדוּ לַה' קִרְאוּ בִשְׁמוֹ" (תהלים קה); רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אָמַר: "שִׁירוּ לַה' כָּל הָאָרֶץ וְגוֹ'" (תהלים צז); לְפִיכָךְ תִּקְּנָם דָּוִד לְאָמְרָם לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזְמוֹר אֶחָד שַׁחֲרִית וּמִזְמוֹר אֶחָד עַרְבִית. מִפִּי רַבֵּינוּ אֶלְעָזָר בַּר מְשֻׁלָּם זַ"ל:

פסוק לז

לְשָׁרֵת לִפְנֵי הָאָרוֹן תָּמִיד. בְּשִׁיר:

לְדָבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. עֶרֶב וָבֹקֶר:

פסוק לח

וְעֹבֵד אֱדֹם וַאֲחֵיהֶם. עֲזַב עִם אָסָף לְשׁוֹרֵר:

וְעֹבֵד אֱדֹם בֶּן יְדִיתוּן. הִנִּיחַ **לְשֹׁעָרִים** לָאָרוֹן:

פסוק לט

וְאֵת צָדוֹק הַכֹּהֵן. הָיָה רֹאשׁ, וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים עִמּוֹ; נָתַן דָּוִד **לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן**, וְלֹא עֲזַב שׁוּם כֹּהֵן עִם הָאָרוֹן, כִּי לֹא הֻצְרְכוּ לַעֲבֹד עֲבוֹדַת זֶבַח לְקָרְבָּן:

פסוק מא

וּשְׁאָר הַבְּרוּרִים. הַמּוּבְחָרִים:

אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת. אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים קְרוּיִים בְּשֵׁם לְשׁוֹרֵר לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְרָבַת הַקְּרְבָּנוֹת:

פסוק מב

וּבְנֵי יְדוּתוּן לַשָּׁעַר. כְּמוֹ לְשׁוֹעֲרִים; וּבִשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד שָׂמוּ אוֹתָם רֹאשׁ לַמְשׁוֹרְרִים, כְּדִכְתִיב "לִידוּתוּן בְּנֵי יְדוּתוּן וְגוֹ' שִׁשָּׁה עַל יְדֵי אֲבִיהֶם הַנָּבִיא עַל הוֹדוֹת וְהַלֵּל לַה'" (דברי הימים א כה:ג):

פרק יז

פסוק א

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָשַׁב דָּוִיד. בְּשִׁמּוּאֵל (שמואל ב ז:א-ב) כְּתִיב "וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב" וְגוֹ' וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה", כְּדִכְתִיב לְמַעְלָה הֵימֶנָּה "בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה לוֹ דָּוִד" (דברי הימים א טז:א). אָמַר דָּוִד: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קַיֵּם בּוֹ "וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב" (דברים יב:י), וְגַם אָנֹכִי מוּטָל עָלַי לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסָמוּךְ "וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם" (דברים יב:יא), כְּלוֹמַר: אֶעֱשֶׂה לוֹ מִשְׁכָּן:

פסוק ג

וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וְגוֹ'. מְפֹרָשׁ בַּמִּדְרָשׁ (מדרש שמואל כו:א): אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנָתָן הַנָּבִיא, הָאָדָם הַזֶּה שֶׁאֲנִי שׁוֹלֵחַ אֵלָיו נָדָרָן הוּא, צֵא וֶאֱמוֹר לוֹ עַד שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע לִבְנוֹתוֹ: **לֹא אַתָּה תִבְנֶה הַבַּיִת לְשִׁבְתִּי**. דָּבָר אַחֵר (מדרש שמואל כו:א): הָאָדָם שֶׁאֲנִי שׁוֹלֵחַ אֶצְלוֹ זָרִיז הוּא, לֵךְ אֱמוֹר לוֹ קוֹדֶם שֶׁיִּשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים:

פסוק ה

וָאֱהְיֶה מֵאֹהֶל אֶל אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן. כְּלוֹמַר: וָאֱהְיֶה מִתְהַלֵּךְ מֵאֹהֶל אֶל אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן אֶל מִשְׁכָּן, מִגִּלְגָּל לְשִׁילֹה וּמִשִּׁילֹה לְנוֹב וּמִנּוֹב לְגִבְעוֹן. וְאַף עַל גַּב שֶׁהָיִיתִי מִטַּלְטָל מֵאֹהֶל אֶל אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן לְמִשְׁכָּן:

פסוק ו

בְּכֹל אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת אַחַד שִׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת עַמִּי לֵאמֹר לָמָּה לֹא בְנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים. זֶה לֹא עָשִׂיתִי, וְאַף הֵם מֵאֲלֵיהֶם לֹא עָלָה בְמַחֲשַׁבְתָּם לִבְנוֹת לִי בַּיִת כַּאֲשֶׁר עָלָה בְמַחֲשַׁבְתְּךָ:

פסוק ז

כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת. מַה שֶּׁעָלָה בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ אֲנִי אֲשַׁלֵּם לָךְ:

מִן הַנָּוֶה. נָוֶה הָרוֹעִים וְגִדְרוֹת צֹאן:

פסוק ח
וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם כְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים. כְּשֵׁם מְלָכִים גְּדוֹלִים; כִּי לְמַעְלָה כְּתִיב "וַיֵּצֵא שֵׁם דָּוִד בְּכָל הָאֲרָצוֹת" (דברי הימים א יד:יז):

פסוק ט
וְשַׂמְתִּי מָקוֹם וְגוֹ' וְשָׁכַן תַּחְתָּיו. – לֹא כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי שָׁאוּל, כְּשֶׁנֶּהֱרַג שָׁאוּל וַיָּנוּסוּ יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ פְּלִשְׁתִּים תַּחְתָּם (שמואל א לא:ז):
וְלֹא יוֹסִיפוּ בְנֵי עַוְלָה לְבַלֹּתוֹ. כְּמוֹ "לְעַנּוֹתוֹ" (שמואל ב ז:י):

פסוק י
וּלְמִימֵים אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל. לֹא הָיָה מְנוּחָה לָהֶם כָּמוֹךָ, אֲשֶׁר **הִכְנַעְתִּי אֶת כָּל אוֹיְבֶיךָ** לְפָנֶיךָ:
וְאַגֶּד לָךְ. מָה יְהֶיֶה שְׂכָרְךָ שֶׁרָצִיתָ לִבְנוֹת לִי בַּיִת:
וּבַיִת יִבְנֶה לְךָ ה'. אַתָּה חָשַׁבְתָּ לִבְנוֹת לִי בַּיִת לִשְׁמִי, בְּאוֹתָהּ מִדָּה יִהְיֶה שְׂכָרְךָ, וּמְבַשֶּׂרְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּי בַיִת יַעֲשֶׂה לְךָ ה', שֶׁיִּתֵּן לְךָ בֵּן שֶׁיְּמַלּוֹךְ תַּחְתֶּךָ וְיֵשֵׁב עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל בְּמְקוֹמְךָ. וְכָל דָּבָר שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּבֶן אָדָם אַחֲרָיו קְרוּי בַּיִת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר **וַהֲקִימוֹתִי אֶת זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ**:

פסוק יא
וְהָיָה כִּי מָלְאוּ יָמֶיךָ לָלֶכֶת עִם אֲבֹתֶיךָ. כְּלוֹמַר: אַל תִּירָא שֶׁאֲנִי מְמַהֵר אֶת הַדָּבָר, אֶלָּא כִּי מָלְאוּ יָמֶיךָ אִז יִהְיֶה, וְאִז **וַהֲקִימוֹתִי אֶת זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ וְגוֹ' וַהֲכִינוֹתִי אֶת מַלְכוּתוֹ**; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּשְׁלֹמֹה "וַתִּכֹּן מַלְכוּתוֹ מְאֹד" (מלכים א ב:יב):

פסוק יג
אֲנִי אֶהְיֶה לוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לִי לְבֵן. וּבִשְׁמוּאֵל (שמואל ב ז:יד) כְּתִיב "אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ וְהוֹכַחְתִּיו בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים", וּפִתְרוֹן: אִם יֶחֱטָא נֶגְדִּי אֲיַסְּרֶנּוּ עַל יָד כְּאָדָם שֶׁמְּיַסֵּר אֶת בְּנוֹ בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים, שֶׁהֵקִים לוֹ לְשָׂטָן וְאֶת הֶדַד (מלכים א יא). וְעַל אוֹתוֹ פָּסוּק נוֹפֵל לוֹמַר **וְחַסְדִּי לֹא אָסִיר מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר הֲסִירוֹתִי מֵעִם שָׁאוּל שֶׁהָיָה לְפָנֶיךָ**, וּכְשֶׁפָּשַׁע לְפָנַי הֶעֱבַרְתִּי הַמְלוּכָה מִמֶּנּוּ וּמִזַּרְעוֹ; בִּשְׁמוּאֵל (שמואל ב ז:טו) כְּתִיב "מֵעִם שָׁאוּל". וּמַה שֶּׁלֹּא נִכְתַּב כָּאן "אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ וְגוֹ'" (שמואל ב ז:יד), מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְדַבֵּר בָּזֶה הַסֵּפֶר שׁוּם זִילוּת לְבֵית דָּוִד:

פסוק טז
כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֲלֹם. מִנְוֶה רוֹעִים הֲבִיאֹתַנִי לַמַּלְכוּת:

פסוק יז

וַתְּקַטֵּן זֹאת בְּעֵינֶיךָ. שֶׁנָּתַתָּ לִי הַמַּלְכוּת:

לְמַרְחוֹק. שֶׁהֶעֱמַדְתָּ אֶת מַלְכוּתִי לְעִתִּים רְחוֹקִים, שֶׁאָמַרְתָּ: "וְהַעֲמַדְתִּיהוּ בְּבֵיתִי וּבְמַלְכוּתִי עַד עוֹלָם" (דברי הימים א יז:יד):

וּרְאִיתַנִי כְּתוֹר הָאָדָם הַמַּעֲלָה. שֶׁהִשְׁוִיתַנִי וְהוֹשַׁבְתַּנִי בְּשׁוּרוֹת הַגְּדוֹלִים; כְּלוֹמַר: קָטָן הָיִיתִי, וְהוֹשַׁבְתַּנִי בְּשׁוּרוֹת נְדִיבֵי עַמְּךָ, שֶׁאָמַרְתָּ לִי: **וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם** גָּדוֹל **כְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים**: **כְּתוֹר**. פִּתְרוֹן: שׁוּרָה; וְדֻגְמָא בִּכְלֵאִים (כלאים ב:ז): רֹאשׁ תּוֹר יָרָק:

פסוק יח

מַה יּוֹסִיף עוֹד דָּוִיד אֵלֶיךָ. פִּתְרוֹן: מַה צָּרִיךְ עוֹד לְדָוִד לְבַקֶּשְׁךָ:

לְכָבוֹד אֶת עַבְדֶּךָ. בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹת כָּבוֹד לִי שֶׁאֲנִי עַבְדֶּךָ, וְאַתָּה יָדַעְתָּ מֵאֵלֶיךָ; וּבִשְׁמוּאֵל (שמואל ב ז:כ) כְּתִיב "וּמָה יּוֹסִיף דָּוִד עוֹד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ וְאַתָּה יָדַעְתָּ אֶת עַבְדְּךָ ה'":

פסוק יט

ה' בַּעֲבוּר עַבְדְּךָ. כְּךָ מוּסָב פָּסוּק זֶה עַל הָעֶלְיוֹן, וְעַל כָּךְ **עָשִׂיתָ** לְהוֹדִיעֵנִי **אֶת כָּל הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת** שֶׁהוֹדַעְתָּנִי, וְהַכֹּל מֵרְצוֹן לִבְּךָ לָכֵן:

פסוק כ

ה' אֵין כָּמוֹךָ. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: גָּדוֹל כְּמוֹהוּ אֵינוֹ, אֲבָל מְעַט קָטָן מִמֶּנּוּ יֵשׁ, לְכָךְ נֶאֱמַר:

וְאֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. אֵין כָּמוֹךָ וְאֵין זוּלָתְךָ בָּאֱלֹהִים, אַף בָּעַמָּמִים:

בְּכָל אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ בְאָזְנֵינוּ. כָּל יְמֵינוּ:

פסוק כא

וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד. מִמָּה הֵם מְיֻחָדִים מִכָּל הָעַמִּים? מִזֶּה **אֲשֶׁר הָלַךְ אֱלֹהִים** בְּעַצְמוֹ **לִפְדּוֹתָם לוֹ לְעָם**; כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" (שמות יא:ד). מִזֶּה אָנוּ מְיֻחָדִים, שֶׁלֹּא עָשָׂה זֶה לְשׁוּם אֻמָּה בָּעוֹלָם:

לְגָרֵשׁ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם. וּלְפִי שֶׁאַתָּה יָחִיד בְּעוֹלָמְךָ וְעַמְּךָ מְיֻחָדִים מִכָּל אֹם, וּלְכָךְ נָאֶה לְךָ לָתֵת לָהֶם מֶלֶךְ הָגוּן וְגָדוֹל:

פסוק כב

וַיֵּאָמֵן וְיִגְדַּל שִׁמְךָ עַד עוֹלָם לֵאמֹר. שֶׁיֹּאמְרוּ: **ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל**, וְגַם קַיֵּם דְּבָרוֹ:

וּבֵית דָּוִד עַבְדְּךָ נָכוֹן לְפָנֶיךָ. שֶׁדִּבַּרְתָּ **וְכִסְאוֹ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם**:

פסוק כה

כִּי אַתָּה אֱלֹהַי גָּלִיתָ. פִּתְרוֹן: וַדַּאי נָאֶה לְךָ לְאַמֵּן דְּבָרֶיךָ, כִּי אַתָּה בְּעַצְמְךָ **גָּלִיתָ אׇזֶן לִבְנוֹת לִי בַּיִת**; כְּדִכְתִיב **וַאֲגִיד לָךְ וּבַיִת יִבְנֶה לָךְ ה'**:

עַל כֵּן מָצָא עַבְדְּךָ לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ. כְּלוֹמַר: אִם לֹא הָיִיתָ בְּעַצְמְךָ אוֹמֵר לִי לְהָבִיא עַל זַרְעִי הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה, לֹא הָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתִּי לְבַקֵּשׁ, אֲשֶׁר מִי אֲנִי אֲשֶׁר הֲבִיאוֹתַנִי אֶפְלוּ עַד הֵלוֹם (דברי הימים א יז:טז); אֲבָל הוֹאִיל שֶׁאָמַרְתָּ לְמַעַנְךָ לְהָבִיא לִי כָּל הַטּוֹבוֹת הַלָּלוּ, לְפִיכָךְ אֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁתְּאַמֵּן אֶת דְּבָרֶיךָ:

פסוק כז

כִּי אַתָּה ה' בֵּרַכְתָּ. כְּלוֹמַר: בֵּרַכְתַּנִי:

וּמְבֹרָךְ לְעוֹלָם. כְּלוֹמַר: **וְעַבְדְּךָ** יְהֵא מְבֹרָךְ לְעוֹלָם:

פרק יח

פסוק א

וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיַּךְ דָּוִיד. אַחַר שֶׁאָמַר דָּוִד לִבְנוֹת בַּיִת, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא תִבְנֶה אַתָּה, אָמַר דָּוִד: הוֹאִיל וְאֵין עָלַי לִבְנוֹת הַבַּיִת אֶלָּא בְּנִי, עַתָּה אֲכִינָה וַאֲסַדֵּר לוֹ הַכֹּל, לְכָשֶׁיָּבֹא בְּנִי לִבְנוֹת הַבַּיִת שֶׁיְּהֵא לוֹ הַכֹּל מְזֻמָּן. וְעַתָּה מַנִּיחַ הַכֹּל וְהוֹלֵךְ וּמְסַפֵּר הֵיאַךְ זִמֵּן לוֹ הַבִּנְיָן, שֶׁנִּלְחַם עִם אוֹיְבָיו וְהִקְדִּישׁ שְׁלָלָם לִבְנְיַן הַבַּיִת. וְכֵן דֶּרֶךְ הַפָּסוּק לְדַבְּרוֹ, וְדֶגְמָא בְּאֱלִיָּהוּ וּבֶאֱלִישָׁע: מֵאַחַר שֶׁאָמַר "יְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי" (מלכים ב ב:ט), מַנִּיחַ כָּל הַמַּעֲשֶׂה מִן הַמְּלָכִים וּמְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מִן נִפְלְאוֹת אֱלִישָׁע הֵיאַךְ הָיוּ פִּי שְׁנַיִם, עַד שֶׁיִּשְׁלִים הַכֹּל:

פסוק ג

וַיַּךְ דָּוִיד אֶת הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ צוֹבָה חֲמָתָה. בַּחֲמַת הָיְתָה הַמִּלְחָמָה, וּבַחֲמַת הִכָּם דָּוִד:

חֲמָתָה. כְּמוֹ לַחֲמַת:

לְהַצִּיב יָדוֹ. פִּתְרוֹנוֹ: כְּשֶׁהָלַךְ לְהַצִּיב כֹּחוֹ, לְהַשִּׁיב גְּבוּלוֹ וּלְהַצִּיב **בִּנְהַר פְּרָת**, שֶׁהָיָה מֵשִׁיב לִגְבוּל **נְהַר פְּרָת**; וְדוּגְמָא: "וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֵּב לוֹ בְּחַיָּיו וְגוֹ' וַיִּקְרָא לָהּ יַד אַבְשָׁלוֹם" (שמואל ב יח:יח), שֶׁפִּתְרוֹנוֹ: כֹּחַ גְּבוּל אַבְשָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּקְרָא לָהּ יַד אַבְשָׁלוֹם" – בְּתוֹךְ הַמַּצֵּבָה צָר אַבְשָׁלוֹם צוּרַת אֹרֶךְ יָדוֹ, כְּדִכְתִיב בְּאוֹתוֹ פָּסוּק, "כִּי אָמַר", זֹאת הַצּוּרָה הַמְצוּיֶּרֶת אַחַר יַד אַבְשָׁלוֹם (מִפִּי רַבִּי יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בְּנַרְבּוֹנָא שְׁמַעְתִּי כֵּן):

פסוק ד

וַיְעַקֵּר דָּוִיד. וּמִשּׁוּם דִּכְתִיב "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים" (דברים יז:טז), כְּדִכְתִיב "וְאֶת סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר" (יהושע יא:ו):

וַיּוֹתֵר מִמֶּנּוּ מֵאָה רָכֶב. "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים" (דברים יז:טז) – הָא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ מַתִּר (סנהדרין כא:):

פסוק ה

וַיָּבֹא אֲרַם דַּרְמֶשֶׂק. בִּשְׁמוּאֵל (שמואל ב ח:ה) כְּתִיב "דַּמֶּשֶׂק"! וְדֶרֶךְ הַפְּסוּק לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ מִן שֵׁבֶט "שַׁרְבִיט" (אסתר ד:יא), שֶׁהֲרֵי "אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בַּשּׁוֹטִים" (דברי הימים ב י:יא) – תַּרְגּוּם: "שַׁרְבִּיטִים". גַּם זוֹ אָמַר רַבִּי יִצְחָק:

פסוק ו

וַיָּשֶׂם דָּוִיד בַּאֲרַם דַּרְמֶשֶׂק. פִּתְרוֹן: נְצִיבִים, וּבִשְׁמוּאֵל (שמואל שם) כְּתִיב בְּפֵירוּשׁ "וַיָּשֶׂם דָּוִיד בַּאֲרַם דַּמֶּשֶׂק נְצִיבִים" (שמואל ב ח:ו):

פסוק ז

שִׁלְטֵי הַזָּהָב. בּוֹיכְרְ"שׁ בְּלַעַ"ז, דּוּגְמָתוֹ: "הָבְרוּ הַחִצִּים מִלְּאוּ הַשִּׁלְטִים" (ירמיהו נא:יא):

פסוק ח

נְחשֶׁת רַבָּה מְאֹד בָּהּ עָשָׂה וְגוֹ'. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: כֵּיוָן שֶׁאָמַר דָּוִד לִבְנוֹת הַבַּיִת, וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹ: "לֹא אַתָּה תִּבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם בִּנְךָ" (דברי הימים א יז:ד), מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ הֵיאַךְ זִמֵּן לוֹ לִבְנוֹת הַבִּנְיָן:

פסוק י

כִּי אִישׁ מִלְחֲמוֹת תֹּעוּ. בַּעַל מַחֲלֹקְתּוֹ הָיָה, וְכֵן מוֹכִיחַ לְמַעְלָה **וַיַּךְ דָּוִד אֶת הֲדַדְעֶזֶר** – וְכִי מָה עִנְיָן לָהֶם לַחֲמַת לַעֲרֹךְ בּוֹ מִלְחָמָה? אֶלָּא הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ צוֹבָה הָלַךְ לְהִלָּחֵם עַל תֹּעוּ מֶלֶךְ חֲמַת בַּחֲמַת, וּבְעוֹד כֵּן בָּא דָּוִד עָלָיו וְהִכָּהוּ. **וְכֹל כְּלֵי זָהָב וָכֶסֶף וּנְחשֶׁת** הֵבִיא לְדָוִד, וְכֵן "וּבְיָדוֹ הָיָה כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּכְלֵי נְחשֶׁת" (שמואל ב ח:י):

פסוק יג

וַיָּשֶׂם בָּאֱדוֹם נְצִיבִים. שָׁלְטוֹנִים, שֶׁלֹּא רָצָה לְהַמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ:

פסוק יד

מִשְׁפָּט וּצְדָקָה. מָשַׁךְ עַצְמוֹ מִלְּהִלָּחֵם עוֹד וּמִלָּצֵאת וְלָבֹא עוֹד בַּמִּלְחָמָה, וְהָיָה יוֹשֵׁב וְשׁוֹפֵט תָּמִיד **יִשְׂרָאֵל** בִּצְדָקָה:

פסוק טו

וְיוֹאָב וְגוֹ' עַל הַצָּבָא. – לְפִי שֶׁמְּשַׁשׁ יָדוֹ מִלְּצֵאת עוֹד בַּצָּבָא, הִנִּיחַ יוֹאָב עַל הַצָּבָא לְהִלָּחֵם כָּל מִלְחַמְתּוֹ. כָּל זֶה מוּסָב עַל **עָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה**, וּמַה שֶּׁהִפְסִיק וְיוֹאָב עַל הַצָּבָא, מְשׁוּם הָכִי הֲצָרְךְ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְדָוִד עָשָׂה מִשְׁפָּט, אִם כֵּן לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹד נִלְחָמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: וְיוֹאָב עַל הַצָּבָא:

מַזְכִּיר. חוֹזֵר לְרֹאשׁ, שֶׁהָיָה מַזְכִּיר אֵיזֶה דִּין בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ תְּחִלָּה; דּוּגְמָא: "לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים" (אסתר ו:א):

פסוק טז

וְשַׁוְשָׁא סוֹפֵר. "אֶחילוּד מַזְכִּיר" (דברי הימים א יח:טו), וְשַׁוְשָׁא כּוֹתֵב עַל יָדוֹ:

פסוק יז

עַל הַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי. פִּתְרוֹנוֹ: אֻמּוֹת הָיוּ, כְּדִכְתִיב "הוֹי גּוֹי כְּרֵתִים" (צפניה ב:ה); וּמֵאֻמּוֹתָם הָיוּ עִם דָּוִד אֲנָשִׁים גִּבּוֹרֵי חַיִל וּבְנָיָהוּ עֲלֵיהֶם; וְדֶגְמָא בִּשְׁמוּאֵל: "וְכָל עֲבָדָיו עֹבְרִים עַל יָדוֹ וְכָל הַכְּרֵתִי וְכָל הַפְּלֵתִי וְכָל הַגִּתִּים וְגוֹמֵר" (שמואל ב טו:יח):

וּבְנֵי דָוִד הָרִאשֹׁנִים לְיַד הַמֶּלֶךְ. פִּתְרוֹנוֹ: וּבְנֵי דָוִד הָיוּ תָּמִיד רִאשׁוֹנִים אֵצֶל הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכּוֹ:

פרק יט

פסוק ב

כִּי עָשָׂה אֲבִיו עִמִּי חָסֶד. לָקַח דָּוִד אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאֶחָיו וּבֵית אֲבִיו וְהוֹשִׁיבָם בְּמִחוֹז מֶלֶךְ מוֹאָב, כְּדִכְתִיב "וַיֵּלֶךְ דָּוִיד מִשָּׁם מִצְפֵּה מוֹאָב וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב יֵצֵא נָא אָבִי וְאִמִּי אִתְּכֶם וְגוֹ'" (שמואל א כב:ג), וּבָאוּ בְּנֵי מוֹאָב וַהֲרָגוּם, כֻּלָּם חוּץ מֵאֲלִיהוּ אֲחִי דָוִד שֶׁבָּרַח לְאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן וְקִבְּלוֹ נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן; שֶׁהָרֵי לֹא נִזְכְּרוּ עוֹד חוּץ מֵאֲלִיהוּ שֶׁכָּתוּב בַּמַּחְלְקוֹת בַּנְּשִׂיאִים, "לִיהוּדָה אֱלִיהוּ מֵאֲחֵי דָוִיד" (דברי הימים א כז:יח); וְזֶהוּ אֲשֶׁר עָשָׂה אֲבִיו עִמִּי חֶסֶד. וְעַל פִּי אוֹתָהּ אֵיבָה הִכָּה דָּוִד אֶת מוֹאָב וְהִתְעוֹלֵל בָּהֶם יוֹתֵר מִיֶּתֶר אוֹיְבָיו, דִּכְתִיב "וַיַּךְ דָּוִד אֶת מוֹאָב וְגוֹ'" (שמואל ב ח:ב):

פסוק ג

הַמְכַבֵּד דָּוִד אֶת אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ. וַהֲלֹא כְּתוּב בְּתוֹרָתָם "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם" (דברים כג:ז), וְסָבוּר אַתָּה שֶׁמַּנִּיחַ מִצְוַת אֱלֹהָיו וּבָא לִדְרֹשׁ שְׁלוֹמְךָ, וְלִכְבוֹד אָבִיךָ **שָׁלַח לְךָ מְנַחֲמִים**? הֲלֹא **בַּעֲבוּר לַחְקֹר וְגוֹ'**:

פסוק ד
מַדְוַיֵּהֶם. כְּמוֹ "מִדּוֹ בַדּ" (ויקרא ו:ג):
בַּחֲצִי עַד הַמַּפְשָׁעָה. עַד עֶרְוָתָן, פָּנִים וְאָחוֹר; וּבִשְׁמוּאֵל (שמואל ב י:ד) כְּתִיב "שְׁתוֹתֵיהֶם" עַד עֶרְוָתָן, כְּמוֹ "חֲשׂוּפֵי שֵׁת עֶרוֹת מִצְרָיִם" (ישעיהו כ:ד):

פסוק ו
מִן אֲרַם נַהֲרַיִם וּמִן אֲרַם מַעֲכָה. אֲרַמִּים הַרְבֵּה הָיוּ, וְזֶהוּ אֲרַם מַעֲכָה – אֲרַם הַיּוֹשְׁבִים בְּמַעֲכָה; וּמִן אֲרַמִּים יוֹשְׁבִים עַל נְהַר פְּרָת וַאֲרַם צוֹבָה, וַאֲרַם סְתָם הוּא וְעִקַּר הָאוּמָּה. וְכֵן עַמּוֹנִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעַמּוֹן קְרוּיִים עַמּוֹנִים, וְעִקַּר הָאוּמָּה בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת, וְכֵן בְּנֵי עֵשָׂו בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר בֶּאֱדוֹם:

פסוק ט
לִבְדַם בַּשָּׂדֶה. חִלְּקוּ חֵילוֹתָם לִשְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת: בְּנֵי עַמּוֹן בְּמַעֲרָכָה אַחַת **פֶּתַח הָעִיר** כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, **וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר** עִמָּהֶם בְּמַעֲרָכָה אַחֶרֶת לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה מֵאֲחוֹר לְיִשְׂרָאֵל:

פסוק יא
בְּיַד אַבְשַׁי. לַאֲבִישַׁי; שֶׁכָּל דִּבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב אַבְשַׁי, וְגַם אַבְשַׁי קְרִינַן לְבַד מֵאֵלּוּ שְׁנַיִם שֶׁיָּצְאוּ מִן הַכְּלָל עַל פִּי הַמָּסוֹרָה. וּלְכָךְ בְּכָל הַסֵּפֶר הַזֶּה אַבְשַׁי, שֶׁכָּל הַסֵּפֶר הַזֶּה נִכְתַּב בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד, וְאֵין זֶה כְּבוֹדוֹ שֶׁיִּקָּרְאוּ לְבֶן אֲחוֹתוֹ אֲבִישַׁי, דְּמַשְׁמַע: גַּם אֲנִי חְשׁוּב כְּדָוִד, כִּי אֲבִי הוּא יִשַׁי, לְכָךְ בְּכָל הַסֵּפֶר הַזֶּה אַבְשַׁי, וּבְכָל סֵפֶר שְׁמוּאֵל אֲבִישַׁי לְבַד חַד אַבְשַׁי, "וְאֵת יֶתֶר הָעָם נָתַן בְּיַד אַבְשַׁי" (שמואל ב י:י). וְעַל פִּי הַמָּסוֹרָה, שֶׁהֲרֵי כֵּן הוּא, שֶׁהָיָה יִשַׁי אֲבִי אִמּוֹ צְרוּיָה, שֶׁהִיא הָיְתָה אִמּוֹ (דברי הימים א ב:טז):

פסוק טז
וְשׁוֹפַךְ שֹׁבַךְ צְבָא. וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב "וְשׁוֹבַךְ שֹׁר צְבָא" (שמואל ב י:טז). פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסוֹטָה (מב:): "שׁוֹבַךְ" – שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ כְּשׁוֹבָךְ, שׁוֹפֵךְ – שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ דְּמִים כַּמַּיִם:

פרק כ

פסוק א
וַיְהִי לְעֵת תְּשׁוּבַת הַשָּׁנָה. כְּשֶׁהָעָשְׁבִים בַּשָּׂדֶה לְהַאֲכִיל הַסּוּסִים:

פסוק ב
וּבֶהּ אֶבֶן יְקָרָה. בָּעֲטָרָה:
וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִיד. יֵשׁ מְפָרְשִׁים: עַל רֹאשׁ דָּוִד מַמָּשׁ, וְיֵשׁ לְתָמוֹהַּ: הֵיאַךְ רֹאשׁוֹ סוֹבֶלֶת?! וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (עבודה זרה מד.): אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת הָיְתָה בָּהּ. וְשָׁמַעְתִּי בְּנַרְבּוֹנָא, כִּי מִנְהָג

בְּאֶרֶץ יִשְׂמָעֵאל שֶׁתּוֹלִין כֶּתֶר שֶׁל מֶלֶךְ מִלְמַעְלָה עַל רֹאשׁוֹ, וְהוּא יוֹשֵׁב כְּנֶגְדּוֹ מִלְמַטָּה תַּחְתֶּיהָ עַל כִּסֵּא; וּמַה שֶּׁכָּתוּב וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד – שֶׁנִּרְאֵית כְּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ:

פסוק ד

וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַתַּעֲמֹד מִלְחָמָה בְּגֶזֶר. מַה שֶּׁמְּחַסֵּר כָּאן בְּזוֹ הַפָּרָשָׁה כָּתוּב בִּשְׁמוּאֵל: "וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה לַפְּלִשְׁתִּים אֶת יִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד דָּוִד וַעֲבָדָיו עִמּוֹ וַיִּלָּחֲמוּ אֶת פְּלִשְׁתִּים" (שמואל ב כא:טו). וְאַף זֶה מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד לֹא נִכְתְּבָה כָּאן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב שָׁם "וַיַּעַף דָּוִד", וּכְתִיב "וְיִשְׁבִּי בְנֹב אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרָפָא" עַד "וְהוּא חָגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד" (שמואל ב כא:טז), וְלוּלֵי שֶׁעָזְרוֹ אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה הָיָה נוֹפֵל בְּיָדוֹ שֶׁל יִשְׁבִּי; וּלְפִי אוֹתוֹ גְּנַאי לֹא כָּתְבוּ כָּאן:

אָז הִכָּה סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי אֶת סִפַּי מִילִידֵי הָרָפָא. וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב "אֶת סַף אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרָפָא" (שמואל ב כא:יח); שֶׁהָיָה אָחִיו שֶׁל גָּלְיַת הַפְּלִשְׁתִּי וַאֲחִי יִשְׁבִּי בְנֹב:

פסוק ה

וַיַּךְ אֶלְחָנָן בֶּן יָעִיר. אֶחָד מִגִּבּוֹרֵי דָּוִד הָיָה:

אֶת לַחְמִי אֲחִי גָּלְיָת הַגִּתִּי וְעֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים. כְּאוֹתוֹ עֵץ עָגוֹל שֶׁכּוֹרְכִין בּוֹ הַבֶּגֶד בְּשָׁעַת הָאֲרִיגָה, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם אוֹתוֹ פָּסוּק בִּשְׁמוּאֵל: "וְקָטַל דָּוִד בֶּן יִשַׁי מְחֵי פְּרוֹכֶת בֵּית מַקְדְּשָׁא דְּמִבֵּית לֶחֶם", וּפִתְרוֹן **יָעִיר** – כְּמוֹ יַעַר הַלְּבָנוֹן, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה (נדרים לב.):

יָבֹא דָּוִד שֶׁאִמּוֹ אוֹרֶגֶת פָּרוֹכֶת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְנוֹר אוֹרְגִים, וְיַהֲרֹג אֶת גָּלְיָת שֶׁעֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אוֹרְגִים. וְלָמָּה קְרָאוֹ אֶלְחָנָן? שֶׁחָנַנוֹ ה'. וְנִרְאֶה שֶׁגָּלְיָת הַגִּתִּי אֵינוֹ "גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי" (שמואל א יז:כג), אַחַת – שֶׁשָּׁם קוֹרְאוֹ "גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי" וְאַחַת – שֶׁהֲרֵי לְמַעְלָה כְּתִיב **אָז הִכָּה סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי אֶת סִפַּי מִילִדֵי הָרָפָאִים**, וְגַם לְמַטָּה כָּתוּב כֵּן **וְגַם הוּא נוֹלַד לְהָרָפָא** – מִכְּלָל שֶׁלֹּא מַזְכִּיר אַף בַּאֲחִי גָּלְיַת הַגִּתִּי מִילִידֵי הָרָפָה, שֶׁאֵינוֹ בְּנָהּ:

פסוק ו

וַיְהִי אִישׁ מִדָּה. דְּגְמָא: "אַנְשֵׁי מִדּוֹת" (במדבר יג:לב), כְּלוֹמַר: אִישׁ גָּדוֹל. וּלְפִי שֶׁהוּא גָּדוֹל כָּל כָּךְ, שֶׁצָּרִיךְ לְמָדְדוֹ, קוֹרֵהוּ אִישׁ מִדָּה:

וְאֶצְבְּעֹתָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בְּיָדַיִם וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בְּרַגְלַיִם, וּבִשְׁמוּאֵל אוֹמֵר "עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר" (שמואל ב כא:כ); כְּלוֹמַר: זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁיָּכוֹל לִמְנוֹת. וְגַם זֶה הָיָה כֹּחוֹ, שֶׁיָּכוֹל לֶאֱחוֹז הַחֶרֶב בְּכֹחַ גָּדוֹל בְּיָדוֹ. וּבְמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת מְפֹרָשׁ (בכורות מה:): לָמָּה לִי דִּכְתִיב שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע? צְרִיכָא, אִי כָּתַב רַחֲמָנָא שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ, הֲוָה אָמְרִינַן: שִׁית דִּידֵיהּ וְשִׁית דְּכַרְעֵיהּ, לְכָךְ כְּתִיב: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע; וְאִי כְּתִיב

עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, הֲוָה אָמְרִינָן: שֶׁבַע בְּהָא וְחָמֵשׁ בְּהָא, לְכָךְ כָּתַב רַחֲמָנָא: שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע:

פרק כא

פסוק א

וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל יִשְׂרָאֵל. אַף עַל פִּי שֶׁפָּרְשָׁה זוֹ אֵינָהּ לִכְבוֹד דָּוִד נִכְתְּבָה כָּאן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה שֶׁבָּנָה מִזְבֵּחַ וְעָנָהוּ ה' מִן הַשָּׁמַיִם (דברי הימים א כא:כו), וְזֶה כְּבוֹד דָּוִד:

פסוק ה

מִסְפַּר מִפְקַד הָעָם. דּוּגְמַת "וְכָל פְּקֻדַּיִךְ לְכָל מִסְפָּרְכֶם" (במדבר יד:כט):

וַיְהִי כָל יִשְׂרָאֵל אֶלֶף אֲלָפִים וּמֵאָה אֶלֶף וִיהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים אֶלֶף. וּבְשִׁמוּאֵל (שמואל ב כד:ט) כְּתִיב "שְׁמֹנָה מֵאוֹת אֶלֶף וְאִישׁ יְהוּדָה ה' מֵאוֹת אֶלֶף", דְּמַשְׁמַע דְּלֹא הָיוּ מִיִּשְׂרָאֵל כָּל כָּךְ כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר כָּאן. אֶלָּא לְפִי שֶׁהַקֶּצֶף הָיָה מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דָּוִד, לֹא כָּתַב שָׁם מִסְפַּר כֻּלָּם שֶׁמָּנָה. וְאַף יוֹאָב לֹא מָנָה כָּל הַשְּׁבָטִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב **כִּי נִתְעַב דְּבַר הַמֶּלֶךְ אֶת יוֹאָב**. אֲבָל כָּאן, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד מַזְכִּיר כָּאן מִסְפָּר וְחָשְׁבוֹן שֶׁמָּנָה, כִּי זֶהוּ כְּבוֹדוֹ, שֶׁחַיִל כְּבֵד כָּזֶה הָיָה בְּשִׁבְטוֹ. וְכֵן מוֹכִיחַ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁאָפִלּוּ אוֹתוֹ קְצָת מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמָּנָה, לֹא כָּתַב כָּל מִסְפָּרָם בִּשְׁמוּאֵל, אֲבָל כָּאן כָּתַב כָּל אוֹתוֹ מִסְפָּר שֶׁמָּנָה, דְּהָא כְּתִיב כָּאן וַיְהִי כָל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁמוּאֵל לֹא כְּתִיב כָּל. וּבְפֵרוּשׁ מוֹכִיחַ כָּאן לְפָנֵינוּ, כְּדִכְתִיב "יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה הֵחֵל לִמְנוֹת וְלֹא כִלָּה וַיְהִי בָזֹאת קֶצֶף עַל יִשְׂרָאֵל וְלֹא עֻלָּה הַמִּסְפָּר בְּמִסְפַּר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמֶלֶךְ דָּוִד" (דברי הימים א כז:כד):

פסוק ו

וְלֵוִי וּבִנְיָמִן לֹא פָקַד בְּתוֹכָם וְגוֹ'. יוֹאָב הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיִּהְיֶה לְאַשְׁמָה לָעָם לֶנֶגֶף, לְפִיכָךְ אָמַר יוֹאָב: יָכוֹל אֲנִי לְהַצִּיל שִׁבְטִים הַלָּלוּ מִן הַמִּנְיָן. לֵוִי, אִם יֹאמַר דָּוִד לָמָּה לֹא מָנִיתָ אֶת לֵוִי, אֲשִׁיבֵנּוּ כִּי "לֹא הִתְפַּקְּדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר ב:לג), וְכֵן אוֹמֵר לְבִנְיָמִין: הֲלֹא בְּפִילֶגֶשׁ בְּגִבְעָה נִגְּפוּ (שופטים כ:לה), וְאִם יִתְנַגְּפוּ עַתָּה מַה יִּשְׁתַּיֵּר לָהֶם?

פסוק ח

וְעַתָּה הַעֲבֶר נָא אֶת עֲוֹן עַבְדֶּךָ. עָוֹן זֶה מָלֵא בִּשְׁנֵי וָוִי"ן, כְּלוֹמַר: הַעֲבֶר נָא עַל הָעָוֹן הַמָּלֵא שֶׁעָשִׂיתִי. וְאַרְבָּעָה מְלֵאִים הֵן בְּקְרִיאָה, וְזֶה אֶחָד מֵהֶם; וְהַשְּׁנִי בִּתְהִלִּים: "הֵן בְּעָוֹן חוֹלָלְתִּי" (תהלים נא:ז), וְכִמְפֹרָשׁ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה בְּאַשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (ויקרא רבה יד): אֲפִילּוּ חָסִיד שֶׁבַּחֲסִידִים אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ אֶחָד בַּעֲבֵירָה בְּלֹא נִתְכַּוֵּין (אבא), וַהֲלֹא לֹא נִתְכַּוֵּין אֶלָּא לְצָרְכּוֹ עַצְמוֹ; וְהַשְּׁלִישִׁי: "עֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדֻנוּ אֶת הָרָשָׁע" (משלי ה:כב) – עֲוֹנוֹתָיו

הַמְרַבִּים; וְהַרְבֵּיעִי: "וּמָצָאנוּ עָוֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבוֹאָה וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ" (מלכים ב ז:ט) – שֶׁאָמְרוּ: אִם לֹא נֵלֵךְ וְנַגִּיד אֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ יִהְיֶה עָוֹן גָּדוֹל, כִּי יָבוֹאוּ עֲלֵיהֶם אוֹיְבִים:

פסוק יג

צַר לִי מְאֹד. אַתָּה אוֹמֵר: בְּחַר לְךָ הַקֵּל שֶׁבָּהֶם, קָשֶׁה לִי וְצַר לִי מְאֹד עָלָיו. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָמְרוּ לוֹ: הִנַּךְ מֵת, וּבְאֵיזֶה קֶבֶר רְצוֹנְךָ שֶׁתִּקָּבֵר, אֵצֶל אָבִיךָ אוֹ אִמֶּךָ; אָמַר לָהֶם: אוֹי לָאָזְנַיִם שֶׁכָּךְ שׁוֹמְעוֹת:

אֶפְּלָה נָּא בְיַד ה'. בְּדָבָר שֶׁשָּׁוֶה בַּכֹּל, עֲשִׂירִים וַעֲנִיִּים:

כִּי רַבִּים רַחֲמָיו. אוּלַי יְרַחֵם, אֲבָל אוֹיְבֵינוּ לֹא יְרַחֲמוּ עָלֵינוּ:

פסוק טז

נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִָם. וּמַה שֶּׁכָּתוּב "וְהִנֵּה אִישׁ עוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וְגוֹ', הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ" (יהושע ה:יג), יְהוֹשֻׁעַ הָיָה עוֹמֵד וַאֲחוֹרָיו כְּנֶגֶד צָרָיו, וּבָא מַלְאָךְ כְּנֶגְדּוֹ, לְפִיכָךְ תָּמַהּ וְאָמַר לוֹ: "הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ" – לְעֶזְרֵנוּ, הוֹאִיל וְאַתָּה עוֹמֵד לְנֶגְדִּי, אוֹ לְצָרֵינוּ לַעֲזֹר, שֶׁגַּם אַתָּה עוֹמֵד כְּנֶגְדָּן; אֲבָל כָּאן, כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַחֶרֶב שֶׁל מַלְאָךְ שֶׁהָיְתָה נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִָם, יָדַע בְּעַצְמוֹ שֶׁבָּא לִנְגֹּף אֶת יִשְׂרָאֵל:

פסוק יז

וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ. שֶׁהֵם כְּאוֹתָן הַצֹּאן הַמּוּבָאִים לִשְׁחִיטָה, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִנָּצֵל מִשְּׁחִיטָה כִּי לִשְׁחִיטָה הֵן עוֹמְדִים:

פסוק כ

מִתְחַבְּאִים. מִפְּנֵי הַמַּלְאָךְ, לְקַיֵּם הַפָּסוּק "לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דִּלְתְךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם" (ישעיה כו:כ), וְאוֹמֵר "וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר" (שמות יב:כב):

וְאָרְנָן דָּשׁ חִטִּים. לְפִי שֶׁאָמַר לְפָנֵינוּ **וְהַחִטִּים לְמִנְחָה**, שֶׁלֹּא תִּתְמַהּ: וְכִי הֵיאַךְ הָיוּ לְשָׁם חִטִּים?

פסוק כג

וְהַמּוֹרְגִים לָעֲצִים. נִסְרִים שֶׁדָּשִׁין בָּהֶם הַתְּבוּאָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה (כד, ב): עֲזִיָּא דְּקִירְקְסָא דְּדַיְישָׁא דִּישְׁתָּא; דּוֹמֶה: "לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ" (ישעיה מא:טו):

פסוק כה

שִׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקָל שֵׁשׁ מֵאוֹת. (וּבְסוֹף שְׁמוּאֵל) כְּתִיב "בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים" (שמואל ב כד:כד)! הָא כֵּיצַד? נָטַל מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, הֲרֵי שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חֵלֶק לְכָל יִשְׂרָאֵל בַּמִּזְבֵּחַ:

פסוק כז
וַיֹּאמֶר ה' לַמַּלְאָךְ. לְהַשִּׁיב חַרְבּוֹ, **וַיָּשֶׁב חַרְבּוֹ אֶל נִדְנָהּ**; וְכֵן "וַיֹּאמֶר ה' לַדָּג וַיָּקֵא אֶת יוֹנָה וְגוֹ'" (יונה ב:יא):

פסוק כח
בָּעֵת הַהִיא בְּרְאוֹת דָּוִיד כִּי עָנָהוּ ה'. פָּרָשָׁה זוֹ לֹא נִכְתְּבָה בִּשְׁמוּאֵל (שמואל ב כד), וּמְשׁוּם כְּבוֹד דָּוִד נִכְתְּבָה כָּאן, שֶׁעָשָׂה מִזְבֵּחַ; וְכָל פְּסוּקֵי דְּפָרָשָׁה זוֹ דָּבוּק פָּסוּק אֶל פָּסוּק כְּאִלּוּ כֻּלּוֹ פָּסוּק אֶחָד:

פסוק כט
וּמִזְבַּח הָעוֹלָה. שֶׁל מֹשֶׁה עֲדַיִן **בָּעֵת הַהִיא בַּבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן**:

פסוק ל
וְלֹא יָכֹל דָּוִיד. אָז כְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁצִּוָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲלוֹת קָרְבָּן, לֹא הָיָה דָּוִד יָכוֹל **לָלֶכֶת לְפָנָיו לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים**; כְּלוֹמַר: לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר **בְּגִבְעוֹן**:
כִּי נִבְעֲתָה מִפְּנֵי חֶרֶב מַלְאַךְ ה'. וְהָלַךְ דָּוִד כִּדְבְרֵי ה', וּבָנָה מִזְבֵּחַ וְעָנָהוּ ה':

פרק כב

פסוק א
וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבַּח לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן וָאֵילְךְ, שֶׁכָּל שֶׁמְּבַקֵּשׁ ה' לְהַקְרִיב לוֹ קָרְבָּן, יֵצֵא וְיַקְרִיב עַל אוֹתוֹ מִזְבֵּחַ:

פסוק ב
לִכְנוֹס אֶת הַגֵּרִים. גֵּרִים שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, שֶׁלֹּא רָצָה לְהַעֲבִיד בְּיִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ; וְכֵן מָצִינוּ בִּשְׁלֹמֹה לְמַטָּה "וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה וְגוֹ' וַיַּעַשׂ מֵהֶם שִׁבְעִים אֶלֶף" נוֹשֵׂא "סַבָּל וְגוֹ'" (דה"ב ב:טז-יז), וְעוֹד כְּתִיב "וְכָל הָעָם הַנּוֹתָר מִן הַחִתִּי וְגוֹ'" (דה"ב ח:ז-ח) – שְׁנֵי פְּסוּקִים, וְעוֹד כְּתִיב "וּמִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה לַעֲבָדִים וְגוֹ'" (דה"ב ח:ט):

פסוק ג
לַמְסְמְרִים לְדַלְתוֹת הַשְּׁעָרִים. נֶעְגְּ"ל בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז:
וְלַמְחֻבָּרוֹת. הֵכִין דָּוִד הַבַּרְזֶל שֶׁמְּחַבְּרִין וּמַחֲזִיקִים הַדְּלָתוֹת **וְהַשְּׁעָרִים** בָּהֶם:

פסוק ד
וְהַצּוֹרִים. עִם חִירָם מֶלֶךְ צוֹר:

פסוק ה

נַעַר וָרָךְ. לְפִי שֶׁאֲפִילוּ בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה קָרוּי נַעַר, דִּכְתִיב: "וַיהוֹשָׁעַ בֶּן נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ וְגוֹ'" (שמות לג), שֶׁהֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ לֹא מָלַךְ אַחֲרֵי מֹשֶׁה כִּי אִם עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה וְחַי מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנָה, נִמְצָא בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הֵעִיד עָלָיו הַכָּתוּב "וַיהוֹשָׁעַ בֶּן נוּן נַעַר", מֵאָז הָיָה בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, עַל כֵּן הֻצְרַךְ לִכְתֹּב רָךְ, שֶׁלֹּא הָיָה כִּי אִם בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּשֶׁמָּלַךְ:

לְהַגְדִּיל לְמַעְלָה. גָּדֵל מְאֹד, שֶׁהִגְבִּיהוּ שְׁלֹמֹה עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים אַמָּה, כְּדִכְתִיב "וְהָאוּלָם עַל פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת וְגוֹ'" (מלכים א ו:ג):

פרק כג

פסוק כז

הֵמָּה מִסְפַּר בְּנֵי לֵוִי מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמָעְלָה. כְּלוֹמַר: אָז תִּקֵּן דָּוִד מִשְׁמָרוֹת אֵלּוּ, כְּשֶׁיָּבֹא שְׁלֹמֹה בְּנוֹ שֶׁיִּהְיוּ מְזוּמָנִים לוֹ:

פסוק כח

כִּי מַעֲמָדָם לְיַד בְּנֵי אַהֲרֹן וגו'. דְּגְמָא: "וְיִלְווּ עָלֶיךָ וישרתוך" (במדבר יח:ב):

וְעַל טָהֳרַת לְכָל קֹדֶשׁ. שֶׁאִם יִטַּמֵּא הַבַּיִת וְכֵלָיו, שֶׁיִּהְיוּ הֵם מְמֻנִּים לְטַהֲרוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּחִזְקִיָּהוּ כְּדִכְתִיב "וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל קִדְרוֹן חוּצָה" (דברי הימים ב כט:טז), וּכְתִיב "וַיָּחִלּוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְקַדֵּשׁ וְגוֹ'" (דברי הימים ב כט:יז):

פסוק לא

וּלְכֹל הַעֲלוֹת עֹלוֹת לַה' לַשַּׁבָּתוֹת לֶחֳדָשִׁים. פִּתְרוֹן: הֵם יִהְיוּ מְמֻנִּים עַל הַלְּשָׁכוֹת וְגַם עַל לִשְׁכַּת בֵּית הַטְּלָאִים שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת שָׁם (משנה תמיד ג, ג), וְהֵם יָבִיאוּ אֶל הַכֹּהֲנִים תָּמִיד בְּכָל יוֹם בְּמִסְפָּר מַה שֶּׁצְּרִיכִים בְּכָל יוֹם, בֵּין בְּחוֹל בֵּין בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים וּבַמּוֹעֲדִים שֶׁמּוֹסִיפִים עַל הַתָּמִיד; כָּל אֵלֶּה יָבִיאוּ **בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפָּט**. וְגַם מְסַיְּעִים לַכֹּהֲנִים לְהַפְשִׁיט הַזֶּבַח, וְכֵן מָצִינוּ בְּחִזְקִיָּהוּ "רַק הַכֹּהֲנִים הָיוּ לְמֻעָט וְלֹא יָכְלוּ לְהַפְשִׁיט אֶת כָּל הָעוֹלוֹת וַיְחַזְּקוּם אֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם וְגוֹ'" (דברי הימים ב כט:לד):

פרק כד

פסוק א

וּלְבְנֵי אַהֲרֹן. פִּתְרוֹן: אֵלֶּה בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹמֵר, עַל **מַחְלְקוֹתָם**:

פסוק ב

וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא וְגוֹ' וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם. לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ לָהֶם בָּנִים כִּהֲנוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בִּמְקוֹמָם, אֲבָל אִם הָיוּ לְנָדָב וַאֲבִיהוּ בָּנִים, הָיוּ קוֹדְמִים לְאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה; שֶׁכֵּן מָצִינוּ, שֶׁהֲרֵי יְהוֹצָדָק אֲבִיו שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הָיָה (עזרא ג:ח), וַיהוֹצָדָק וְעֶזְרָא בְּנֵי שְׂרָיָה הָיוּ, דִּכְתִיב "וּשְׂרָיָה הוֹלִיד אֶת יְהוֹצָדָק" (דברי הימים א ה:מ) וּבְעֶזְרָא כְּתִיב "עֶזְרָא בֶּן שְׂרָיָה" (עזרא ז:א), וַיהוֹצָדָק הָלַךְ בַּגּוֹלָה לְבָבֶל, וּכְשֶׁעָלוּ מִבָּבֶל עָלָה יְהוֹשֻׁעַ וְשִׁמֵּשׁ וְלֹא שִׁמֵּשׁ עֶזְרָא, לְפִי שֶׁהָיָה יְהוֹצָדָק הַבְּכוֹר וְקִדְּמוֹ בֵּין אֶחָיו הַבְּכוֹר, כְּדִכְתִיב בִּנְבוּאַת חַגַּי "יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" (חגי א:א):

פסוק ג

וַאֲחִימֶלֶךְ מִן בְּנֵי אִיתָמָר. זֶה אֲחִימֶלֶךְ בֶּן אֶבְיָתָר, כְּדִמּוּכַח בְּסָמוּךְ **וַיִּכְתְּבֵם שְׁמַעְיָה וְגוֹ'**, עַד **וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן אֶבְיָתָר**:

פסוק ד

וַיַּחְלְקוּם לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר. מִתְּחִלָּה בְּמִשְׁכַּן שִׁילֹה לֹא הָיוּ כִּי אִם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִשְׁמָרוֹת, שְׁמֹנָה מֵאֶלְעָזָר וּשְׁמֹנָה מֵאִיתָמָר, כַּמְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (כז.); וּכְשֶׁרָאָה דָּוִד שֶׁהָיוּ **רָאשֵׁי** הַגְּבוּרִים לְאֶלְעָזָר רַבִּים, חִלְּקָם לְכָל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר שֶׁל אֶלְעָזָר לִשְׁנַיִם, וְהֶעֱמִידָם עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִשְׁמָרוֹת, וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי אִיתָמָר הֶעֱמִיד עַל מַעֲמַד מִשְׁמָר כְּבָרִאשׁוֹנָה עַל שְׁמֹנָה מִשְׁמָרוֹת. וְכֵן מוֹכִיחַ בְּסָמוּךְ: **בֵּית אָב אֶחָד אֶחָז לְאֶלְעָזָר וְאֶחָד אֶחָז לְאִיתָמָר** – כְּלוֹמַר: כְּאָחוּז לְמַעֲמָד לְמִשְׁמֶרֶת שֶׁבַּמִּשְׁכָּן כְּמוֹ כֵן הֶעֱמִידָן דָּוִד עַתָּה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

פסוק ה

וַיַּחְלְקוּם בְּגוֹרָלוֹת אֵלֶּה עִם אֵלֶּה. לְמִי יִפּוֹל הַגּוֹרָל לִהְיוֹת רִאשׁוֹן אוֹ שֵׁנִי אוֹ שְׁלִישִׁי אוֹ רְבִיעִי, וְכֵן כֻּלָּם:

פסוק ו

וַיִּכְתְּבֵם שְׁמַעְיָה. לִהְיוֹת לָהֶם לְזִכָּרוֹן מִי רִאשׁוֹן וּמִי שֵׁנִי, וְכֵן כֻּלָּם:

פסוק יט

אֵלֶּה פְקֻדָּתָם לַעֲבֹדָתָם. אֵלּוּ שֶׁכְּתוּבִין כָּאן, רָאשֵׁי מִשְׁמָרוֹת פְּקֻדָּתָם עַל מִשְׁמָרוֹת הָיוּ:

פרק כה

פסוק א

וַיַּבְדֵּל דָּוִיד וְשָׂרֵי הַצָּבָא לַעֲבֹדָה. לְשׁוֹרֵר הַשִּׁיר:

לִבְנֵי אָסָף וְגוֹ'. מִכָּל הַלְוִיִּם לֹא הִבְדִּיל כִּי אִם בְּנֵי אָסָף:

וְהֵימָן וִידוּתוּן הַנִּבְּאִים. כְּשֶׁהָיוּ מְנַגְּנִים בִּכְלֵי שִׁירִים הַלָּלוּ הָיוּ מִתְנַבְּאִים, דִּגְמָא בֶּאֱלִישָׁע "קְחוּ לִי מְנַגֵּן" (מלכים ב ג:טו) וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה':

וַיְהִי מִסְפָּרָם אֲנָשֵׁי מְלָאכָה. כְּלוֹמַר הַמִּשְׁמָרוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת, אַרְבָּעָה בָּנִים שֶׁל אָסָף וְשִׁשָּׁה שֶׁל יְדוּתוּן וְאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל הֵימָן, הֲרֵי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. לְמַטָּה כָּלַל מִסְפַּר כֻּלָּן, כְּדִכְתִיב **וַיְהִי מִסְפָּרָם עִם אֲחֵיהֶם וְגוֹ'**:

פסוק ג

וּמַתִּתְיָהוּ שִׁשָּׁה. וְלֹא תִמְצָא אֶלָּא חָמֵשׁ! אִשְׁתּוֹ הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת אֶת שִׁמְעִי, וְרָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁגַּם הוּא עָתִיד לִהְיוֹת רֹאשׁ מִשְׁמָרָה, לְפִיכָךְ אָמַר: שִׁשָּׁה; וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנֵינוּ **הָעֲשִׂירִי שִׁמְעִי**. זֶהוּ שֶׁיִּסֵּד הַפַּיְטָן (בקדשת של יוצר דפרשת שקלים) "רָשׁוּם מִבֶּטֶן לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ":

עַל יְדֵי אֲבִיהֶם יְדוּתוּן. דִּגְמָא: "עַל יָדוֹ הֶחֱזִיק" (נחמיה ג:ח):

הַנִּבָּא עַל הוֹדוֹת וְהַלֵּל. שֶׁהָיוּ מְנַגְּנִים בְּכִנּוֹר מִזְמוֹרֵי "הוֹדוּ" וּמִזְמוֹרֵי "הַלְלוּיָהּ", וְהָיָה מִתְנַבֵּא:

פסוק ד

וְרוֹמַמְתִּי עֶזֶר. שֵׁם אֶחָד הוּא:

פסוק ה

חוֹזֵה הַמֶּלֶךְ בִּדְבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרָן. קֶרֶן הַנְּבוּאָה שֶׁמִּתְנַבֵּא לַמֶּלֶךְ; דּוּגְמָא: "וַיְרֻם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ" (שמואל א ב:י):

וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים לְהֵימָן. כְּלוֹמַר: אִם לֹא שֶׁנָּתַן לוֹ אֱלֹהִים הַבָּנִים, אִי אֶפְשָׁר שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר בָּנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת וְכֻלָּן רְאוּיִין לִהְיוֹת רָאשֵׁי מִשְׁמָרוֹת. דּוּגְמָא: "וַיִּתֵּן ה' לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן" (רות ד:יג) – אִם לֹא שֶׁהָיְתָה מַתְּנָה זוֹ מֵה', אִי אֶפְשָׁר שֶׁיּוֹלִיד בֹּעַז שֶׁהָיָה זָקֵן; וְכֵן "וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ" (דברים לד:א) – אִם לֹא מֵאֵת ה' הָיְתָה רְאוּיָה זֹאת, אִי אֶפְשָׁר לְהַבִּיט כָּל כָּךְ לְמֶרְחוֹק:

פסוק ז

כָּל הַמֵּבִין. לְעִנְיַן שִׁירָה נוֹפֵל לוֹמַר "מֵבִין", כְּדִכְתִיב "מֵבִין עִם תַּלְמִיד" (דברי הימים א כה:ח); "וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם בְּמַשָּׂא יָסֹר בְּמַשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא" (דברי הימים א טו:כב):

פסוק ח

וַיַּפִּילוּ גוֹרָלוֹת מִשְׁמֶרֶת לְעֻמַּת. פִּתְרוֹן: מִשְׁמֶרֶת לְעֻמַּת מִשְׁמֶרֶת; וְדוּגְמָא לְמַעְלָה: "וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ מֵאֹהֶל אֶל אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן" (דברי הימים א יז:ה) – פִּתְרוֹן: מִמִּשְׁכָּן אֶל מִשְׁכָּן:

כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל מֵבִין עִם תַּלְמִיד. פִּתְרוֹן: הִפִּילוּ **גּוֹרָלוֹת** עַל הַמִּשְׁמָרוֹת, זֶה לְעֻמַּת זֶה, מִשְׁמֶרֶת לְעֻמַּת מִשְׁמֶרֶת, כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל, מֵבִין – הָרַב, עִם תַּלְמִיד, כֻּלָּם הָיוּ שָׁוִין בָּזֶה לְמִי שֶׁיִּגִּיעַ הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן: אִם לְקָטָן – כֵּן יַקְדִּים הוּא לִהְיוֹת רִאשׁוֹן, וְאִם אַחֲרוֹן – יִהְיֶה אַחֲרוֹן; וְכֵן כֻּלָּם: בֵּין מֵבִין בֵּין תַּלְמִיד, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל. וּמִשְׁמָרוֹת אֵלּוּ שֶׁל לְוִיִּם הוֹלְכִים אַחַר מִשְׁמָרוֹת שֶׁל כֹּהֲנִים (דברי הימים א כד:ז-יח), לְמִי שֶׁנּוֹפֵל הַגּוֹרָל הָאֶחָד – מִשְׁמֶרֶת רִאשׁוֹן עִם מִשְׁמֶרֶת יְהוֹיָרִיב הַכֹּהֵן, וּלְמִי שֶׁיִּפֹּל הַגּוֹרָל הַשֵּׁנִי, יְשַׁמֵּשׁ הוּא וּמִשְׁמַרְתּוֹ עִם מִשְׁמֶרֶת יְדַעְיָה הַכֹּהֵן:

פסוק ט

וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף לְיוֹסֵף. בְּנוֹ רִאשׁוֹן:

גְּדַלְיָהוּ הַשֵּׁנִי. גְּדַלְיָהוּ בְּכוֹר יְדוּתוּן הוּא (לעיל, ג):

וְאֶחָיו וּבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר וְכוּ'. פִּתְרוֹן: עַל כָּל מִשְׁמָרָה וּמִשְׁמָרָה יָבֹאוּ שְׁנֵים עָשָׂר לְוִיִּם, שֶׁהֲרֵי הָיוּ כֻּלָּם מָאתַיִם שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה, וּכְשֶׁתְּחַלְּקֵם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים יִהְיֶה כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק שְׁנֵים עָשָׂר לְוִיִּם. נִרְאֶה לִי: וְזֶהוּ אֶחָיו וּבָנָיו מוֹסֵב **לְיוֹסֵף** וְלִגְדַלְיָהוּ, וּלְפִי שֶׁבְּפָסוּק אֶחָד שְׁנֵיהֶם נִזְכָּרִים, כָּתַב לְבַד פַּעַם אַחַת **הוּא** וּבָנָיו וְאֶחָיו, וְכָל אֶחָיו וַאֲחֵיהֶם שֶׁבְּעִנְיָן לָאו אֶחָיו מַמָּשׁ, אֶלָּא חֲבוּרָה אַחַת קוֹרֵא אַחִים, (ברודי"ר שפ"ט) בְּלָשׁוֹן אַשְׁכְּנַז:

פסוק י

הַשְּׁלִישִׁי זַכּוּר. בְּכוֹר אָסָף (לעיל, ב):

פסוק יא

הָרְבִיעִי לַיְיצָרִי. שֵׁנִי שֶׁל יְדוּתוּן (לעיל, ג:)

פסוק יב

הַחֲמִישִׁי נְתַנְיָהוּ. שְׁלִישִׁי שֶׁל אָסָף; כָּךְ נָפַל הַגּוֹרָל מִזֶּה לָזֶה:

פרק כו

פסוק א

לְמַחְלְקוֹת לְשֹׁעֲרִים. אֵין חוֹזְרִים חֲלִילָה, אֶלָּא כְּנֶגֶד שְׁעָרִים חִלְּקִים, וְשׁוּב הִפִּילוּ גּוֹרָלוֹת מִי לְשַׁעַר זֶה מִי לְשַׁעַר אַחֵר; כָּךְ מְפֹרָשׁ לְקַמָּן:

לַקָּרְחִים מְשֶׁלְמְיָהוּ בֶן קֹרֵא מִן בְּנֵי אָסָף. וְדִגְמָא לְמַעְלָה: "וְשַׁלּוּם בֶּן קוֹרֵא וְגוֹ'" (דברי הימים א ט:יט):

פסוק ה

כִּי בֵרְכוֹ אֱלֹהִים. כְּדַאֲמַר "וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם וְגוֹ'" (דברי הימים א יג:יד):

פסוק ו
הַמִּמְשָׁלִים לְבֵית אֲבִיהֶם. פִּתְרוֹן: אוֹתָם מוֹשְׁלִים הָיוּ עַל יַד אֲבִיהֶם; וְדוּגְמָא בְּסוֹף דְּנִיֵּאל: "וּמָשַׁל מִמְשָׁל רָב" (דניאל יא:ג):

פסוק ח
אִישׁ חַיִל. לֹא בְּכֹחַ וְלֹא בְּמִלְחָמָה, אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר עָלָיו פְּלוֹנִי חָשׁוּב; וְכֵן "הֲלֹא בֹעַז מוֹדַעְתָּנוּ" (רות ג:ב); "אִישׁ גִּבּוֹר חַיִל" (רות ב:א):

פסוק יב
מִשְׁמָרוֹת לְעֻמַּת אֲחֵיהֶם. רָאשֵׁי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת:

פסוק יג
וַיַּפִּילוּ גוֹרָלוֹת כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל לְבֵית אֲבוֹתָם לְשַׁעַר וָשָׁעַר. לְמִי יָבוֹא שַׁעַר זֶה וּלְמִי שַׁעַר זֶה, לַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב לַצָּפוֹן לַדָּרוֹם, וְכֵן לְכָל שְׁעָרִים שֶׁבָּעֲזָרָה:

פסוק יז
וְלָאֲסַפִּים. מָקוֹם שֶׁשָּׁמוּ אֲסוּפִים:

פסוק יח
שְׁנַיִם לַפַּרְבָּר. וּמְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (כז.): אָמַר רָבָא: לַפַּרְבָּר כְּלַפֵּי בָּר:

פסוק כ
וְהַלְוִיִּם אֲחִיָּה עַל אוֹצְרוֹת וְגוֹ'. הוּא הָיָה מְמֻנֶּה עַל מָעוֹת שֶׁנִּקְנִין מֵהֶם קָרְבָּנוֹת לְבֵית אֱלֹהִים, כְּגוֹן קָרְבַּן נְדָרִים וּנְדָבוֹת:

פסוק כא
בְּנֵי לַעְדָּן. לְלַעְדָּן הַגֵּרְשֻׁנִּי הָיָה רֹאשׁ הָאָבוֹת יְחִיאֵל; הוּא "לַעְדָּן" הָאָמוּר לְעֵיל (דברי הימים א כג:ח):

פסוק כב
וְיוֹאֵל אָחִיו. אָחִיו שֶׁל יְחִיאֵל, כְּדִכְתִיב לְמַעְלָה "יְחִיאֵל וְזֶתָם וְיוֹאֵל" (דברי הימים א כג:ח):
עַל אוֹצְרוֹת בֵּית ה'. אוֹצָרוֹת הַרְבֵּה הָיוּ בָּעֲזָרָה, כָּל אוֹצָר וְאוֹצָר לְתִקּוּנוֹ, וְעַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה מְמֻנֶּה אֶחָד:

פסוק כד
וּשְׁבוּאֵל בֶּן גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה נָגִיד עַל הָאֹצָרוֹת. כְּמוֹ כֵן נָגִיד עַל אֶחָד מֵאוֹצְרוֹת הָעֲזָרָה; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: **נָגִיד עַל הָאֹצָרוֹת**, כָּל הָאֲמַרְכָּלִין כֻּלָּם הָיוּ תַּחְתָּיו:

פסוק כט
לִיְיָצְהָרִי כְּנַנְיָהוּ וּבָנָיו לַמְּלָאכָה הַחִיצוֹנָה. מְלָאכָה שֶׁעוֹשִׂין חוּץ לָעִיר בַּיְעָרִים וּבֶהָרִים, וְלִכְרוֹת אֲרָזִים וְלַחְצֹב אֲבָנִים וְלַחֲרֹשׁ שִׁדָּה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ:

פסוק ל
לַחֶבְרוֹנִי חֲשַׁבְיָהוּ. עַד **לְכֹל מְלֶאכֶת ה'** – הֵם שׁוֹטְרִים עַל אוֹתָם שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים מְלֶאכֶת ה' בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:
וְלַעֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ. אַף הֵם מְמֻנִּים עַל יוֹשְׁבֵי נַחֲלַת הַמֶּלֶךְ, אוֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ, וְכֵן לְפָנֵינוּ **לְכָל דְּבַר הָאֱלֹהִים וּדְבַר הַמֶּלֶךְ**:

פסוק לא
בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים וְגוֹ'. וְגַם כָּל חֶשְׁבּוֹנוֹת הַלְּלוּ בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים הָיוּ:

פרק כז

פסוק א
לְכָל דְּבַר הַמַּחְלְקוֹת. כָּל זֶה הָיָה מִתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ וְאֵילָךְ: וְאַגַּב שֶׁנֶּאֱמַר מִסְפַּר הַלְוִיִּם, מָסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מִי הָיוּ שָׂרֵי מַחְלְקֹת דָּוִד:
הַבָּאָה וְהַיּוֹצֵאת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְכֹל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲלוּקִים לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים, וְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק שִׁמֵּשׁ אֶת הַמֶּלֶךְ חֹדֶשׁ, וְהַמֶּלֶךְ נוֹתֵן לָהֶם הוֹצָאוֹתָם, כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר מְלָכִים "וּלְשָׁלְמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצִיבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּיתוֹ" (מלכים א ד:ז), וְהֵם מְזֻמָּנִים לְלַחוֹם מִלְחַמְתּוֹ וּלְכָל עֲבוֹדָתוֹ בָּזֶה הַחֹדֶשׁ; וְכָל זֶה תְּחִלַּת מַלְכוּתוֹ הָיָה:
עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף. אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה פְּעָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲלָפִים, דָּוִד לֹא בָחַר אֶלָּא אַנְשֵׁי חַיִל וַעֲשִׁירֵי הָעָם אֲשֶׁר יוּכַל לַעֲזֹב עִסְקֵיהֶם וְלַעֲסֹק בְּעִסְקֵי הַמֶּלֶךְ, אֲבָל עֲנֵיֵי הָעָם הַצְּרִיכִין לְפַרְנֵס עַצְמָם לֹא לָקַח דָּוִד:

פסוק ג
הָרֹאשׁ לְכָל שָׂרֵי הַצְּבָאוֹת. יָשְׁבְעָם מִבְּנֵי פָּרֶץ הָיָה, וְהָיָה רֹאשׁ לְכָל שְׁנֵים עָשָׂר שָׂרֵי צְבָאוֹת, וּלְפִי שֶׁהָיָה **מִן בְּנֵי פָּרֶץ** מִנָּהוּ דָּוִד רֹאשׁ:

פסוק ד
וּמִקְלוֹת הַנָּגִיד. בַּר מַחֲלֹקְתּוֹ הַמְסַיַּע עִמּוֹ וּמִקְלוֹת:

פסוק ה
שַׂר הַצָּבָא הַשְּׁלִישִׁי. מִשּׁוּם כְּבוֹד בְּנָיָהוּ קוֹרֵהוּ שַׂר הַצָּבָא יוֹתֵר מֵהַשְּׁאָר, לְבַד מִיִּשְׁבְעָם שֶׁהָיָה מִבְּנֵי פֶּרֶץ, שֶׁקּוֹרֵהוּ כְּמוֹ כֵן רֹאשׁ, דִּכְתִיב **הָרֹאשׁ לְכָל שָׂרֵי הַצְּבָאוֹת**, מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד שֶׁהָיָה מִבְּנֵי פֶּרֶץ כְּמוֹהוּ:
הַכֹּהֵן רֹאשׁ. שֶׁהָיָה רֹאשׁ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל; וְאֵינוֹ כֵּן, שֶׁהֲרֵי צָדוֹק וְאֶבְיָתָר הָיוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים:

פסוק ו
גִּבּוֹר הַשְּׁלֹשִׁים. כִּדְלְעֵיל, דִּכְתִיב "מִן הַשְּׁלֹשִׁים הִנּוֹ נִכְבָּד וְגוֹ'" (דברי הימים א יא:כה):

פסוק ז
הָרְבִיעִי עֲשָׂהאֵל אֲחִי יוֹאָב וּזְבַדְיָה בְנוֹ אַחֲרָיו. שֶׁהֲרֵי עֲשָׂהאֵל נֶהֱרַג בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ, שֶׁהָרְגוֹ אַבְנֵר (שמואל ב ב:כג), וְנָתַן זְבַדְיָה בְּנוֹ אַחֲרָיו תַּחְתָּיו עַל מַחֲלֻקְתּוֹ:

פסוק ח
הַשֹּׁר שַׁמְהוּת הַיִּזְרָח. הַזַּרְחִי:

פסוק טז
וְעַל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. כְּבָר אָמַרְנוּ רֹאשֵׁי הַמַּחֲלֻקֶת אֲשֶׁר לְדָוִיד, וְעַתָּה מְסַפֵּר מִי הָיוּ שָׂרֵי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, שַׂר כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט:

פסוק כג
וְלֹא נָשָׂא דָּוִיד מִסְפָּרָם לְמִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמָטָּה. פִּתְרוֹן: כְּבָר אָמַרְנוּ (דברי הימים א כא:ה) שֶׁמָּנָה יִשְׂרָאֵל וְחִלְקָן לְמַחְלְקוֹת, וְגַם הַלְוִיִּם מָנָה וְיִשְׁמֵם עַל עֲבוֹדָתָם, וְכָל אֵלּוּ שֶׁמָּנָה, לֹא מָנָה אֶחָד מֵהֶם פְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים:
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם. כְּמוֹ שֶׁאֵין יָכוֹל אִישׁ לִמְנוֹת כּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, כָּךְ אֵין יָכוֹל לִמְנוֹתָם:

פסוק כד
וְלֹא כִלָּה. פִּתְרוֹן: וְעוֹד אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: הֲלֹא **יוֹאָב** הִתְחִיל פַּעַם אַחֶרֶת **לִמְנוֹת** הָעָם לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים, וְלֹא כִלָּה:
וַיְהִי בָזֹאת קֶצֶף עַל יִשְׂרָאֵל. מֵאוֹתוֹ קֶצֶת שֶׁמָּנָה הָיָה קֶצֶף עַל יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁעָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לִמְנוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, לַעֲבוֹר עַל הַפָּסוּק "אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ וְגוֹ'" (בראשית יג:טז), וְלַעֲבוֹר הַפָּסוּק "הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וְגוֹ'" (בראשית טו:ה):
וְלֹא עָלָה הַמִּסְפָּר. פִּתְרוֹן: אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי אוֹמֵר **הֵחֵל לִמְנוֹת וְלֹא כִלָּה** – וְלֹא מָנָה כִּי אִם מְעַט, שֶׁהֲרֵי לֹא עָלָה מִסְפַּר הַמְנוּיִין בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל כְּמִסְפַּר הַמְנוּיִין כָּאן: "אֶלֶף אֲלָפִים וּמְאָה אֶלֶף" וְ"יְהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים אֶלֶף" (דה"א כא:ה), וּבִשְׁמוּאֵל "שְׁמֹנָה מֵאוֹת

אֱלֹהֶיךָ וְיהוָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֱלֹהֶיךָ (שב כד:ט). וְאִם תֹּאמַר: שְׁנֵי מִסְפָּרִים הָיוּ, שֶׁפַּעֲמַיִם מָנָאן, אַחַת בִּשְׁמוּאֵל וְאַחַת כָּאן – אֶלָּא כָּךְ הוּא: **לֹא עָלָה הַמִּסְפָּר בְּמִסְפַּר דִּבְרֵי הַיָּמִים**, כִּי אוֹתוֹ הַמִּסְפָּר שֶׁמָּנָה, לֹא כָּתַב בִּשְׁמוּאֵל כִּי אִם קְצָת מִן הַמִּסְפָּר, מִשּׁוּם צַעַר וַאֲבֵילוּת שֶׁנִּגְּפוּ אֲפִלּוּ עַל אוֹתָן מְעַט, וְכָאן מִשּׁוּם כְּבוֹד דָּוִד, אֲפִלּוּ אִם הָיָה הַמִּסְפָּר יוֹתֵר, הָיָה אוֹמְרוֹ, לְפִי שֶׁהָיָה מַשְׁמַע שֶׁלֹּא עַל חִנָּם הָיָה **קָצַף עַל יִשְׂרָאֵל**, שֶׁהֲרֵי כְּבָר מָנָה הַרְבֵּה מִיִּשְׂרָאֵל; וְעוֹד, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ, שֶׁהָיוּ כֻּלָּם לוֹ לַעֲבָדִים כְּאִישׁ אֶחָד:

פסוק כה

וְעַל אוֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ. אוֹצָרוֹת כֶּסֶף וְזָהָב; כָּל זֶה הוֹלֵךְ וּמְסַפֵּר לִגְדֻלַּת דָּוִד, וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל הָאֻתּוֹנוֹת שֶׁלּוֹ (לקמן, ל):

וְעַל הָאוֹצָרוֹת בַּשָּׂדֶה. וְעַל מַה שֶּׁגָּדַל בַּשָּׂדֶה, תְּבוּאוֹת יַיִן וְשֶׁמֶן וְכָל מִינֵי אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין:

בֶּעָרִים. לְחַמֵּשׁ הֶעָרִים וּלְחַמֵּשׁ עָרֵי הַמֶּלֶךְ וּמִגְדְּלוֹתָיו:

פסוק כו

וְעַל עֹשֵׂי מְלֶאכֶת הַשָּׂדֶה לַעֲבֹדַת הָאֲדָמָה. לַחֲרֹשׁ הָאֲדָמָה:

עֻזְּרִי בֶן כְּלוּב. הָיָה מְמֻנֶּה עַל כָּךְ לְצַוּוֹת לַחֲרוֹשׁ הָאֲדָמָה, וְהוּא נוֹתֵן לָהֶם בָּקָר וְכָל כְּלֵי הַמַּחֲרִישָׁה:

פסוק כז

וְעַל הַכְּרָמִים. לַעֲדוֹר וְלִזְמוֹר הַכְּרָמִים:

וְעַל שֶׁבַּכְּרָמִים. הוּא **אוֹצְרוֹת הַיָּיִן**:

פסוק כח

וְעַל הַזֵּיתִים. לְנוֹטְעָן וְלִמְסוֹק:

פסוק כט

וְעַל הַבָּקָר הָרֹעִים בַּשָּׁרוֹן שִׁרְטַי הַשָּׁרוֹנִי. הַבָּקִי בְּעִנְיָנָם:

פסוק ל

הַיִּשְׁמְעֵאלִי. הַיּוֹדֵעַ בְּטוֹב עִסְקָן שֶׁל **גְּמַלִּים**:

פסוק לא

וְעַל הַצֹּאן יָזִיז הַהַגְרִי. כִּי הַהַגְרִים יוֹשְׁבֵי אֹהֶל בַּשָּׂדֶה, לָכֵן מִנָּהוּ עַל צֹאנוֹ:

פסוק לב

וִיחִיאֵל בֶּן חַכְמוֹנִי עִם בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. מְגַדְּלָן וְאוֹמֵן שֶׁלָּהֶם, מְלַמְּדָם תַּרְבּוּת:

פסוק לג

וְחוּשַׁי הָאַרְכִּי רֵעַ הַמֶּלֶךְ. שׁוֹשְׁבִינוֹ; "קְרִית סֵפֶר" (יהושע טו:טו) תַּרְגּוּם: "קִרְיְתָא דְאַרְכֵי". וּמִדְרָשׁ רַבָּה (שוחר טוב נה:א): כְּשֶׁחָטָא דָּוִד בְּבַת שֶׁבַע שָׁאַל לְחוּשַׁי הָאַרְכִּי, אִם יָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה אִם יְקַבְּלֵנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְשׁוּבָה, לְתֵת לוֹ אֲרוּכָה לְחֶטְאוֹ, וְאָמַר לוֹ כֵּן. "לְמֵרֵעֵהוּ אֲשֶׁר רֵעַ לוֹ" דִּשְׁמְשׁוֹן (שופטים יד:כ) תַּרְגּוּמוֹ "שׁוֹשְׁבִינֵיהּ":

פסוק לד

וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל. לְאַחַר שֶׁמֵּת, לָקַח לוֹ דָּוִד אֶת **יְהוֹיָדָע וְאֶבְיָתָר** בְּמְקוֹמוֹ:

פרק כח

פסוק א

וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת כָּל שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל. אֵלּוּ הַשָּׂרִים **שָׂרֵי שְׁבָטִים**, כְּדִכְתִיב "וְעַל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לְרָאוּבֵנִי" (דה"א כז:טז):

וְשָׂרֵי הַמַּחְלְקוֹת. אֵלּוּ שִׁתִּים עֶשְׂרֵה מַחְלְקוֹת שֶׁל מֶלֶךְ (דברי הימים א כז:א), "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְפָּרָם וְגוֹ'":

וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים. כְּדִלְעֵיל (דברי הימים א יג:א):

וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת. שׁוֹטְרֵיהֶם:

וְשָׂרֵי כָל רְכוּשׁ וּמִקְנֶה לַמֶּלֶךְ. אוֹתָן שֶׁמַּזְכִּיר לְעֵיל (דברי הימים א כז:כה-לא), "עַל אוֹצָרוֹת הַמֶּלֶךְ" וְ"עַל הַכְּרָמִים" וְ"עַל הַזֵּיתִים" וְהַמִּקְנֶה – הַשָּׂרִים שֶׁהָיוּ עַל הַבָּקָר וְעַל הַגְּמַלִּים וְעַל הַצֹּאן; שֶׁכָּל מִין הַבְּהֵמָה קְרוּי מִקְנֶה, כְּדִכְתִיב "גַּם מִקְנֵה בָקָר וְצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי" דְּקֹהֶלֶת (קהלת ב:ז):

פסוק ח

כָּל יִשְׂרָאֵל. כַּגֵּר כָּאֶזְרָח:

וּבְאָזְנֵי אֱלֹהֵינוּ. לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ; דּוּגְמָא: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים כט:ט), וְכֵן "וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל הָעַמּוּד" אֲשֶׁר "לִפְנֵי ה'" (מלכים ב כג:ג):

שִׁמְרוּ וְדִרְשׁוּ כָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם. זֶה אָמַר לְכָל יִשְׂרָאֵל יַחַד, אֲבָל לִשְׁלֹמֹה אָמַר לִפְנֵי כָל יִשְׂרָאֵל: **וְעָבְדֻהוּ**:

פסוק ט

בְּלֵב שָׁלֵם. בְּלֵבָב שָׁלֵם לֹא נֶאֱמַר, שֶׁיֵּהָא מַשְׁמַע: שְׁנֵי לְבָבוֹת, אֶלָּא בְּלֵב שָׁלֵם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְךָ אֶלָּא לֵבָב אֶחָד לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם; וְכֵן יָסַד הַפַּיָּט (בקדושתא דמוסף של יום ראשון דראש השנה): "שְׁנֵי לְבָבוֹת לְךָ כְּאֶחָד לְאֶחָד". וְדֶגְמָתוֹ: "וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם ה' אֱלֹהֵינוּ"

(מלכים א ח:סא) – שְׁלֵמִים לֹא כְתִיב, אֶלָּא "שָׁלֵם", כָּל שֶׁנֵּי לְבוֹתָם יִהְיוּ לֵב אֶחָד שָׁלֵם. וְכֵן מְפֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה מח:א): "וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ" (בראשית יח:ה) – מְלַמֵּד שֶׁאֵין לַמַּלְאָכִים אֶלָּא לֵב אֶחָד. וְגַם לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה כֵּן, כְּדִכְתִיב "שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה" (תהלים מח:יד):

כִּי כָל לְבָבוֹת דּוֹרֵשׁ ה'. כָּאן נוֹפֵל לוֹמַר לְבָבוֹת: כָּל לְבָבוֹת דּוֹרֵשׁ ה', בֵּין טוֹב וּבֵין רַע: **וְכָל יֵצֶר מַחֲשָׁבוֹת מֵבִין**. בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה שָׁנִינוּ (בראשית רבה ט:ג): קוֹדֶם שֶׁנּוֹצַר יְצִיר מֵבִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה שֶּׁאָדָם עָתִיד לַחְשׁוֹב:

אִם תִּדְרְשֶׁנּוּ יִמָּצֵא לָךְ. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר **וְדִרְשׁוּ כָּל מִצְוֹת ה'**:

יַזְנִיחֵךְ לָעַד. יַעַזְבֵךְ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא יַזְנִיחֵךְ, שֶׁהוּא קָשֶׁה מִמֶּנּוּ; כְּמוֹ "וְהֶאֱזְנִיחוּ" (ישעיה יט:ו); "זָנַח ה' מִזְבְּחוֹ" (איכה ב:ז):

פסוק י

כִּי ה' בָּחַר בְּךָ לִבְנוֹת בַּיִת לַמִּקְדָּשׁ. לֹא לִבְנוֹת לוֹ לָדוּר בּוֹ, "כִּי הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּהוּ" (דברי הימים ב ב:ה), אֶלָּא לַמִּקְדָּשׁ – לְצַרֵךְ הָאָרוֹן שֶׁנִּקְרָא מִקְדָּשׁ, דִּכְתִיב "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ" (במדבר י:כא), וְהוּא הָאָרוֹן. וְלֹא בָּחַר בְּךָ מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מְשֻׁבָּח מִשְּׁאָר אֲנָשִׁים, אֶלָּא לְמַעֲנוֹ וּלְמַעַן רַחֲמָיו, לְכָךְ **חֲזַק וַעֲשֵׂה**:

פסוק יא

תַּבְנִית הָאוּלָם. אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ וְגָבְהוֹ, כְּדִכְתִיב "וְהָאוּלָם עַל פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת וְגוֹ'" (מלכים א ו:ג):

וַגַּנְזַכָּיו. מָקוֹם שֶׁאוֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים מוּנָחִים:

פסוק יב

אֲשֶׁר הָיָה בָרוּחַ עִמּוֹ. כַּאֲשֶׁר הֶרְאָהוּ שְׁמוּאֵל הָרוֹאֶה, כְּדִכְתִיב לְקַמָּן "הֲמָה יִסַּד דָּוִיד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה" (דברי הימים א ט:כב). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (זבחים נד:): "וַיִּשְׁאַל וַיֹּאמֶר אֵיפֹה שְׁמוּאֵל וְדָוִד וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנָיוֹת בָּרָמָה" (שמואל א יט:כב) – עוֹסְקִין הָיוּ בְּבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלָמַד לוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה מַה שֶּׁאֵין תַּלְמִיד וָתִיק יָכוֹל לִלְמֹד בְּכַמָּה שָׁנִים (מדרש שמואל כב:ד):

סָבִיב לְאוֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים וּלְאוֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים. וְלֹא מְפֹרָשׁ אֵיזֶה מֵהַקֳּדָשִׁים "אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ דָּוִיד וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת" (דברי הימים א כו:כו) שֶׁבְּאוֹתוֹ פֶּרֶק הָיָה מְמֻנִּים עָלָיו עַד שֶׁיִּבְנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אוֹצָרוֹת אֵלּוּ תָּמִיד הָיוּ, כָּל עוֹד שֶׁהַבִּנְיָן קַיָּם:

פסוק יג

וּלְמַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם. שֶׁחִלַּק לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת כִּדְלְעֵיל (דברי הימים א כד:א-יט), כָּל זֶה מָסַר לוֹ:

וּלְכָל כְּלֵי עֲבוֹדַת בֵּית ה'. מִשְׁקַל מָה וְכַמָּה כָּל כְּלִי וּכְלִי, כַּמְפֹרָשׁ:

פסוק יד

לַזָּהָב בַּמִּשְׁקָל לַזָּהָב לְכָל כְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה. וְכֵן **לְכָל כְּלֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל**:

פסוק טו

וְנֵרֹתֵיהֶם זָהָב. מִשְׁקַל לְכָל נֵר וְנֵר:

בְּמִשְׁקַל מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה. כִּי עֲשָׂרָה מְנוֹרוֹת עָשָׂה (דברי הימים ב ד:ז):

כַּעֲבוֹדַת מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה. וּמִשְׁקַל כְּלֵי עֲבוֹדַת מְנוֹרָה, מַלְקֳחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ (שמות כה:לח); וְגַם מִשְׁקָל:

פסוק טז

שֻׁלְחַנוֹת הַמַּעֲרֶכֶת. לֶעָרֹךְ עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים, **לְמִשְׁקַל שֻׁלְחָן וְשֻׁלְחָן**, כִּי עֲשָׂרָה שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל זָהָב עָשָׂה בַּהֵיכָל (דברי הימים ב ד:ח); וּמִשְׁקַל הַכֶּסֶף לַשֻּׁלְחָנוֹת שֶׁבָּעֲזָרָה שֶׁמַּפְשִׁיטִין עֲלֵיהֶם הַקְּרָבָנוֹת, וּמִשְׁקַל **הַמִּזְלָגוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת**:

פסוק יז

וְלִכְפוֹרֵי הַזָּהָב בְּמִשְׁקָל. כְּפוֹרֵי כְּלֵי שָׂרֵת, לְקַנֵּחַ בַּכֵּלִים הַדָּם מֵהֶם; וְדוּגְמָא: בְּפֶרֶק קַמָּא דְּבָבָא מְצִיעָא (בבא מציעא כד.): הַהוּא גַּבְרָא דְּכָפַר יְדֵיהּ בַּגְּלִימָא דְּחַבְרֵיהּ; וְכָל כַּפָּרָה – לְשׁוֹן קִנּוּחַ וְחִטּוּי הוּא:

פסוק יח

זָהָב מְזֻקָּק. כְּמוֹ "כֶּסֶף מְזֻקָּק" (דברי הימים א כט:ד):

וּלְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה. הֵם הַכְּרוּבִים שֶׁהַשְּׁכִינָה רוֹכֶבֶת עֲלֵיהֶם:

לְפֹרְשִׂים. כְּלוֹמַר: הַמְפוֹרְשִׂים וְהַסּוֹכְכִים עַל הָאָרוֹן, כְּדַאֲמַר "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם וְגוֹ'" (שמות כה:כ):

פסוק יט

הַכֹּל בִּכְתָב. פִּתְרוֹן: הַכֹּל בִּכְתָב סִדֵּר לוֹ, סְכוּם מִשְׁקַל וּמִשְׁקַל שֶׁל כָּל כְּלִי וּכְלִי, שְׁמוּאֵל הָרוֹאֶה (שמואל א ט:ט):

כָּל מְלַאכוֹת הַתַּבְנִית. תַּבְנִית הַבַּיִת חֲכָמַנִי וְהִשְׂכִּילַנִי, כְּמוֹ תַּבְנִית אֹרֶךְ וְרֹחַב וְגֹבַהּ. וְהַכֹּל דָּרַשׁ שְׁמוּאֵל מִן הַתּוֹרָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (מידות ב:א): הַר הַבַּיִת הָיָה חָמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חָמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה; דָּרַשׁ: "אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים"

(שמות כז:יח) – חֲמִשִּׁים פְּעָמִים חֲמִשִּׁים הֵם עֶשְׂרִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת; נִרְאֶה לוֹמַר: חֲתָכָם לְחָמֵשׁ רְצוּעוֹת לִהְיוֹת חֲמֵשׁ מֵאוֹת עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת. וְהוּא מְיֻסָּד בְּסִלּוּק קְרוֹבָץ שֶׁל שַׁבָּת חֲנֻכָּה, הַמַּתְחִיל "מְנַשֶּׁה אֶת אֶפְרַיִם וְאֶפְרַיִם אֶת מְנַשֶּׁה". וְהַכֹּל דָּרַשׁ שְׁמוּאֵל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְלִמֵּד לְדָוִד בֵּן:

פסוק כ

חֲזַק וֶאֱמַץ. כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחֲךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: **וַהֲכִינוֹתִי מַלְכוּתוֹ עַד עוֹלָם אִם יֶחֱזַק לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי וְגוֹ'**:

פסוק כא

וְהִנֵּה מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל עֲבוֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכָל מְלָאכָה. כְּלוֹמַר: הַכֹּל עָרַכְתִּי וְסִדַּרְתִּי וְזִמַּנְתִּי לְךָ, מַחְלְקוֹת וּפוֹעֲלִים, וְאֵין לְךָ לְעַכֵּב כִּי אִם מִיָּד לִבְנוֹת הַבַּיִת:
וְהַשָּׂרִים. הַמְמֻנִּים עַל הַפּוֹעֲלִים וְשׁוֹטְרֵיהֶם:
וְכָל הָעָם לְכָל דְּבָרֶיךָ. לַעֲשׂוֹת צִוּוּיֶיךָ:

פרק כט

פסוק א

שְׁלֹמֹה בְנִי אֶחָד וְגוֹ'. וַאֲפִלּוּ אִם הָיוּ מַאָה לֹא דַּי לִבְנוֹתוֹ, וְעוֹד שֶׁהוּא **נַעַר וָרָךְ**:
וְהַמְּלָאכָה גְּדוֹלָה. וְאִם תֹּאמַר: תַּקְטִין הַבַּיִת! זֶה אֵי אֶפְשָׁר, **כִּי לֹא לְאָדָם הַבִּירָה כִּי** אִם **לַה' אֱלֹהִים** הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, אֲשֶׁר לֹא יְכַלְכְּלוּהוּ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם (דברי הימים ב ב:ה); וְאַף עַל פִּי כֵן אַל תִּבָּהֵל לִבְנוֹת בַּיִת גָּדוֹל כָּזֶה, כִּי אֲנִי בְּכָל **כֹּחִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית אֱלֹהִים הַזָּהָב לַזָּהָב וְהַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וְגוֹ'**, לְפִיכָךְ אֵין לְךָ טֹרַח גָּדוֹל כָּל כָּךְ:

פסוק ב

אַבְנֵי שֹׁהַם וּמִלּוּאִים. דּוּגְמַת הַמִּשְׁכָּן: "אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי וְגוֹ'" (שמות כה:ז):
אַבְנֵי פּוּךְ וְרִקְמָה וְכָל אֶבֶן יְקָרָה. לְהַתִּית בְּקִירוֹת הַזָּהָב וּבִכְלֵי הַכֶּסֶף:
וְאַבְנֵי שַׁיִשׁ. לְעַמּוּדִים וְשֶׁלְחָנוֹת וְלַרְצָפָה:

פסוק ג

וְעוֹד בְּרָצוֹתִי בְּבֵית אֱלֹהָי. פִּתְרוֹן: מֵרֹב רָצוֹן שֶׁרָצִיתִי בְּבֵית אֱלֹהַי:
יֶשׁ לִי סְגֻלָּה. קִבַּצְתִּי לִי קִבּוּצַת זָהָב וָכֶסֶף, כְּדֵפֵירַשׁ לְפָנֵינוּ:

פסוק ד

מְזֻקָּק. לְבֶן הַרְבֵּה:

לָטוּחַ קִירוֹת הַבָּתִּים. וְאֵין אָדָם יָכוֹל לָטוּחַ שׁוּם דָּבָר, לֹא בְּכֶסֶף וְלֹא בְּזָהָב, כִּי אִם שֶׁיִּהְיֶה מְזֻקָּק:

פסוק ה

לַזָּהָב לַזָּהָב וְלַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וּלְכָל מְלָאכָה. וְנָתַתִּיו בְּיַד חָרָשִׁים אוּמָנִים, וְזֶהוּ אֲשֶׁר הֵכִינוֹתִי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁקִּבַּצְתִּי כָּל זֹאת, **וּמִי** מִכֶּם שֶׁמִּתְנַדֵּב **לְמַלֹּאות יָדוֹ הַיּוֹם לַה'** לְהָבִיא זָהָב וְכֶסֶף וְכָל דָּבָר לִבְנְיָן, דְּגְמָא: "כָּל נְדִיב לִבּוֹ הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם" (שמות לה:כב): **לְמַלֹּאות**. דְּגְמַת "וּמִלֵּאתָ יַד אַהֲרֹן וְיַד בָּנָיו" (שמות כט:ט), וְתַרְגּוּמוֹ: "וּתְקָרֵיב קָרְבַּן דְּאַהֲרֹן":

פסוק ו

וַיִּתְנַדְּבוּ שָׂרֵי הָאָבוֹת וְגוֹ'. אוֹתָם שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה "עַל שֵׁבֶט יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'" (דברי הימים א כז:טז), וְכָתוּב כֵּן לְמַעְלָה: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְפָּרָם רָאשֵׁי הָאָבוֹת וְגוֹ'" (דברי הימים א כז:א):

וּלְשָׂרֵי מְלֶאכֶת הַמֶּלֶךְ. וְגַם שָׂרֵי עֲבוֹדַת אַדְמַת הַמֶּלֶךְ, וְעַל שֶׁבְּכַרְמֵי הַמֶּלֶךְ וְגוֹ', כְּדִלְעֵיל (דברי הימים א כז:כו-כז):

פסוק ז

וַאֲדַרְכֹנִים רִבּוֹ. קְצוֹנֵי"שׁ בְּלַעַ"ז:

פסוק ח

וְנָתְנוּ לְאוֹצַר בֵּית ה' עַל יַד יְחִיאֵל הַגֵּרְשֻׁנִּי. שֶׁהָיָה נָגִיד עַל הָאוֹצָרוֹת, כְּדִלְעֵיל "בְּנֵי יְחִיאֵלִי זֵתָם וְיוֹאֵל אֲחִיו עַל אוֹצְרוֹת בֵּית ה'" (דברי הימים א כו:כב):

פסוק ט

בְּלֵב שָׁלֵם. בְּלֵב אֶחָד נָתְנוּ בִּרְצוֹן נַפְשָׁם, וְלֹא בִּשְׁנֵי לְבָבוֹת; שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁנּוֹתֵן בְּעַל כָּרְחוֹ וְלֹא בְּנֶפֶשׁ חֶפְצָה אוֹ שֶׁמִּתְבַּיֵּשׁ מֵאֲחֵרִים, וְהוּא נִקְרָא שְׁנֵי לְבָבוֹת, אֲבָל אֵלּוּ בִּרְצוֹן נַפְשָׁם נָתְנוּ כֻּלָּם:

וְגַם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח שִׂמְחָה גְדוֹלָה. וְשֶׁלֹּא תֹּאמַר כָּהֶם וְלֹא יוֹתֵר מִכֻּלָּם, לְכָךְ אָמַר: וְגַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח וְגוֹ', יוֹתֵר מִכֻּלָּם כִּי הוּא בַּעַל הַמַּעֲשֶׂה; דּוּגְמַת: "הָרִים נָזָלוּ מִפְּנֵי ה' זֶה סִינַי" (שופטים ה:ה) – יוֹתֵר מִכֻּלָּם, "מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ" (שמות יט:יח):

פסוק י

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל. שֶׁהִקְהִיל, כְּדַאֲמַר לְעֵיל "וַיַּקְהֵל דָּוִיד" (דברי הימים א כח:א), וַיְבָרְכֵם עַל הִתְנַדְּבָם:

וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ. לְפִיכָךְ הִזְכִּיר יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאַבְרָהָם וְיִצְחָק, לְפִי כִּי יַעֲקֹב גַּם הוּא נָדַר, דִּכְתִיב "וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר" (בראשית כח:כ):

יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ. יִשְׂרָאֵל סָבָא; וְגַם בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה ע:א) מְפֹרָשׁ כָּךְ; נָדַרְתִּי אֲנִי דָוִד וְעַמִּי כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל סָבָא; וְכָל הַנּוֹדֵר צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בְּנִדְרוֹ יִשְׂרָאֵל; וְכֵן "אֲשֶׁר... נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב" (תהלים קלב:ב):

מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם. אָמַר דָּוִד: גֵּר אֶחָד הָיָה יִתְרוֹ בֵּין שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, וְאָמַר: "בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם" (שמות יח:י); גְּנַאי גָּדוֹל הוּא זֶה לְכָל יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי הֲרֵינִי מוֹסִיף לְבָרֵךְ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִיִּתְרוֹ (סנהדרין צד.):

פסוק יא

לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה. נָתַן שֶׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ כָּל כָּךְ לְקַבֵּץ מָמוֹן כָּזֶה לִבְנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ; וּכְתִיב לְעֵיל "הוּא יִבְנֶה... בַּיִת" (דה"א יז:יב) וְסָמִיךְ לֵיהּ "ה' בַּעֲבוּר עַבְדְּךָ (וּכְלִבָּךְ) עָשִׂיתָ אֶת כָּל הַגְּדֻלָּה" (דברי הימים א יז:יט). וְגַם לְשׁוֹן גְּדֻלָּה נוֹפֵל עַל בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּדִכְתִיב "וְהַבַּיִת לִבְנוֹת לַה' לְהַגְדִּיל לְמַעְלָה" (דרי הימים א כב:ה):

לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה. אַף עַל פִּי שֶׁהִקְבַּצְתִּי כָּל הַמָּמוֹן הַזֶּה לִבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא גְּדֻלָּה, אַתָּה נָתַתָּ לִי כָּל הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת:

וְהַגְּבוּרָה. שֶׁנָּתַתָּ לִי גְּבוּרָה לְהִלָּחֵם עִם שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל וְלָבוֹז שְׁלָלָם לְפָנַי, לִבְנוֹת הַבַּיִת; כְּדִלְעֵיל, אַחַר שֶׁנִּלְחַם עִם כָּל אוֹיְבָיו וְנִצְּחָם, כְּתִיב "גַּם אוֹתָם הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִיד וְגוֹמֵר" (דברי הימים א יח:יא):

וְהַתִּפְאֶרֶת. כָּל שִׁבָּחוֹת אֵלּוּ שִׁבְּחוֹ עַל שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֹּחַ לְקַבֵּץ מָמוֹן לִבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא פְּאֵר, דִּכְתִיב "לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי" (ישעיהו ס:יג), וְגַם לְמַעְלָה כְּתִיב "לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת" (דברי הימים א כב:ה):

וְהַנֵּצַח. שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נְצָחוֹן, לְשָׁלוֹל שְׁלַל הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים לְצֹרֶךְ הַבִּנְיָן:

כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם. לְךָ הוּא, אֲפִלּוּ עַל מַה שֶּׁעַל הַשָּׁמַיִם אַתָּה מוֹשֵׁל, כָּל שֶׁכֵּן עַל מַה שֶּׁבָּאָרֶץ, לְפִיכָךְ אַתָּה יָכוֹל לִיתֵּן גְּדֻלָּה לְמִי שֶׁאַתָּה רוֹצֶה:

וּבָאָרֶץ. אֶתְנַחְתָּא, שֶׁשָּׁם מְסַיֵּם הַפָּסוּק; וּמוֹסֵב לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ, כְּדִפַרַשְׁתִּי:

לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ. פִּתְרוֹן: מֶלֶךְ, אִם נָתַן לְעַבְדּוֹ אֶחָד שְׂרָרָה וּמֶמְשָׁלָה בְּמַלְכוּת אַחֵר, הַשַּׂר הוּא עַבְדּוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, אֲבָל הַמַּלְכוּת אֵינוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וּמִי שֶׁהַמַּלְכוּת שֶׁלּוֹ אֵין הָעֶבֶד הַמּוֹשֵׁל שֶׁלּוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלּוֹ הוּא הָעֶבֶד הַמְמֻנֶּה לְמוֹשֵׁל וְגַם הַמַּלְכוּת שֶׁלּוֹ; אֶקוֹטְרִיא בְּלַעַ"ז; וּלְפִיכָךְ כְּתִיב: לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא עֲלֵיהֶם, דְּאָפִילּוּ רֵישׁ גָּרְגּוּתָא מִשְׁמַיָּא מִנּוּ לֵיהּ (ברכות נח.). וְעוֹד פֵּרְשׁוּ: **וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל**

לְרֹאשׁ. כְּשֶׁאָנוּ סְבִירִין שֶׁשִּׁבַּחְנוּ לְךָ כָּל הַהוֹדָאוֹת וְאֵין לְךָ עוֹד שֶׁבַח אַחֵר, עֲדַיִן אֵינוֹ כְלוּם, שֶׁהַמְשֻׁבָּח עוֹמֵד לְרֹאשׁ הַשְּׁבָחוֹת. וְכֵן כְּשֶׁסִּיֵּם דָּוִד כָּל תִּשְׁבְּחוֹתָיו בִּתְהִלִּים הוּא מַתְחִיל מִזְמוֹר הָאַחֲרוֹן: "שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ" (תהלים קמט:א) כְּלוֹמַר: כָּל הַשְּׁבָחוֹת חֲדָשִׁים הֵם כְּאִלּוּ לֹא שִׁבַּחְנוּהוּ מֵעוֹלָם. כָּךְ פֵּרֵשׁ לִי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי מֵאִיר בֶּן רַבִּי יִצְחָק מֵאוֹרְלִינְשׁ, וְכֵן בַּחֲגִיגַת יְרוּשַׁלְמִי כִּמְדֻמֶּה לִי:

פסוק יב

וְהָעֹשֶׁר הַכָּבוֹד מִלְפָנֶיךָ. מִיָּדְךָ; וְהַכָּבוֹד נוֹפֵל עַל הָעֹשֶׁר, כְּדִכְתִיב "בּוֹז יוֹשֵׁב בְּסֶף בּוֹז וְזָהָב וְגוֹ'" (נחום ב:י), וּכְמוֹ "וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה" (בראשית לא:א); כְּלוֹמַר: כָּל הָעֹשֶׁר שֶׁסִּגַּלְתִּי מֵאִתְּךָ הוּא, כִּי **אַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹחַ וּגְבוּרָה וְגוֹ'**:

פסוק יג

וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. עַל שֶׁחִלַּקְתָּ לָנוּ מִטּוּבְךָ:

פסוק יד

וְכִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי כִּי נַעְצֹר כֹּחַ לְהִתְנַדֵּב. שֶׁדְּחַקְנוּ עַצְמֵנוּ לְהִתְנַדֵּב כָּל כָּךְ בְּזֹאת הַנְּדָבָה, וְלֹא מִשֶּׁלָּנוּ אֶלָּא **מִמְּךָ הַכֹּל**, וְחִלַּקְתָּ לָנוּ מְעַט:

וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ. וּמַה שֶּׁנָּתַתָּ לָנוּ מִיָּדְךָ נָתַנּוּ לְךָ מִקְצָת; נו"ן דְּגוּשָׁה בְּמָקוֹם נו"ן שְׁנִיָּה: נָתַנּוּ לָךְ:

פסוק טו

כִּי גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ. וְאֵין לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בָּאָרֶץ וְלֹא אֲחֻזָּה, אֶלָּא לָגוּר בָּהּ; דֻּגְמָא: "כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי" (ויקרא כה:כג):

כְּכָל אֲבוֹתֵינוּ. אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְנֶכָסִים וּמֵכַר כָּל הַנַּחֲלוֹת וּמָכַר כָּל הַנַּחֲלוֹת, וְאִם בָּאִים בָּנָיו לָגוּר בְּאוֹתָהּ נַחֲלָה לְיָמִים וְשָׁנִים, הֵם נִקְרָאִים **גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים**, אֲבָל אֲבוֹתֵינוּ הָיוּ אוֹרְחִים; וְכֵן אָמַר דָּוִד: אֵין אָנוּ כֵּן, אֶלָּא גַּם אָנוּ וְגַם אֲבוֹתֵינוּ כֻּלָּנוּ **גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים** בָּעוֹלָם, דִּכְתִיב "לְךָ שָׁמַיִם אַף לְךָ אָרֶץ תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה יְסַדְתָּם" (תהלים פט:יב):

כַּצֵּל יָמֵינוּ עַל הָאָרֶץ. מְפֹרָשׁ בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת (קהלת רבה א:ב): וְלֹא כְּצֵל הָאִילָן וְלֹא כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, הָעוֹשֶׂה צֵל לְיָמִים וְשָׁנִים, אוֹ לְשָׁעָה אַחַת עוֹשֶׂה צֵל, אֶלָּא כְּצֵל כַּנְפֵי הַדְּבוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ לָהּ כְּנָפַיִם וְאֵין לָהּ צֵל:

וְאֵין מִקְוֶה. אֵין מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תִּקְוָה שֶׁלֹּא יָמוּת:

פסוק טז

אֲשֶׁר הֲכִינֹנוּ. דֻּגְמַת אֲשֶׁר הֲבִיאוֹנוּ:

פסוק יז

וְיָדַעְתִּי אֱלֹהַי כִּי אַתָּה בֹּחֵן לֵבָב. אַתָּה בּוֹחֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי לְבָבוֹת, אֶחָד לְטוֹב וְאֶחָד לְרַע: **וּמֵישָׁרִים תִּרְצֶה**. וְלֵב טוֹב וְיָשָׁר תִּרְצֶה, וְכִי **אֲנִי** יוֹדֵעַ שֶׁ**בְּיֹשֶׁר לְבָבִי** – שֶׁיִּשַּׁרְתִּי לְטוֹב לְבָבִי לְלֵב אֶחָד בְּ**הִתְנַדַּבְתִּי** אֶת **כָּל אֵלֶּה**, וּמִן **עַמְּךָ** שֶׁ**הִתְנַדְּבוּ**. פִּתְרוֹן: בְּשֶׁלִּי אֲנִי בָּקִי וְיוֹדֵעַ, וּבְשֶׁל אֲחֵרִים אֵינִי יוֹדֵעַ, אֶלָּא מַה שֶּׁ**רָאִיתִי**, שֶׁ**בְּשִׂמְחָה** הִתְנַדְּבוּ אֲנִי אוֹמֵר:

וְעַתָּה עַמְּךָ הַנִּמְצְאוּ פֹּה רָאִיתִי בְשִׂמְחָה לְהִתְנַדֵּב לָךְ. כְּלוֹמַר: רָאִיתִי שֶׁשָּׂמְחוּ בְּהִתְנַדְּבָם, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם מֵרְצוֹן לִבָּם הָיָה; כְּדִכְתִיב **וַיִּשְׂמְחוּ הָעָם עַל הִתְנַדְּבָם**:

הַנִּמְצְאוּ פֹּה. הַנִּמְצְאִים כָּאן; הֵם הַכְּתוּבִים לְמַעְלָה "וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת כָּל שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'" (דברי הימים א כח:א); אֲבָל עֲשִׂירֵי יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם אֲשֶׁר בְּכָל עִיר וָעִיר לֹא נִמְצְאוּ פֹּה, וְעַל כֵּן, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נִתְמַעֲטָה הַנְּדָבָה, שֶׁאִלּוּ הָיוּ שְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל כָּאן אָז הִתְרַבְּתָה הַנְּדָבָה:

פסוק יח

שָׁמְרָה זֹּאת לְעוֹלָם. זְכוֹר לָנוּ זֹאת הַנְּדָבָה לְמִצְוָה רַבָּה וְלִצְדָקָה:

לְיֵצֶר מַחְשָׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ. כִּי יִצֵּר שְׁנֵי לְבָבָם וּמַחְשְׁבוֹתָם לְטוֹבָה; וּמוֹסָב הוּא עַל **כִּי אַתָּה בּוֹחֵן לְבָבוֹת** וְגוֹמֵר:

וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ. שְׁנֵי לְבָבָם שָׁלֵם לִהְיוֹת לֵב אֶחָד אֵלֶיךָ. וְכֵן תִּפְרֹשׁ:

פסוק יט

וְלִשְׁלֹמֹה בְנִי תֵּן לֵבָב שָׁלֵם. לְהָכִין לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם אֱלֹהָיו, **לִשְׁמוֹר** מִצְוֹתָיו וְגוֹ'; וְכֵן בְּקֹשׁ שְׁלֹמֹה "יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ" (מלכים א ח:נז) עַד "וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם" (מלכים א ח:סא):

וְלִבְנוֹת הַבִּירָה אֲשֶׁר הֲכִינוֹתִי. אַפְרֵייטְשֵׁ"י בְּלַעַ"ז; וְעַתָּה לְפִי שֶׁהֲכִינוֹתִי וְזִמַּנְתִּי הַכֹּל, לְפִיכָךְ נָקֵל לִשְׁלֹמֹה לִבְנוֹת, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא יָדְךָ בּוֹ:

פסוק כ

וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכָל הַקָּהָל. מוּסָב עַל "וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת כָּל שָׂרֵי וְגוֹ'" (דברי הימים א כח:א):

בָּרְכוּ נָא אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם. אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא אֱלֹהֵיכֶם, דְּמַשְׁמַע וְלֹא אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר: בָּרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְהֵם אָמְרוּ: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וּלְכָךְ:

וַיְבָרְכוּ כָל הַקָּהָל לַה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם. מִתּוֹךְ רִצּוּי לְשׁוֹן וּמַחֲמַת קְדֻשָּׁתוֹ:

פסוק כא

לְמָחֳרַת הַיּוֹם. אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל וַעַד זֶה שֶׁדִּבֵּר דָּוִד כָּל דְּבָרָיו; כִּי אוֹתוֹ הַיּוֹם לֹא הָיָה לָהֶם פְּנַאי, כִּי כְּשֶׁהָלְכוּ מִן הַוַּעַד עָסְקוּ לְקָנוֹת בְּהֵמוֹת לְצֹרֶךְ הַקָּרְבָּנוֹת עַד הַלַּיְלָה, וּלְמָחָר **וַיִּזְבְּחוּ לַה' זְבָחִים וְגוֹ'**:

פָּרִים אֶלֶף וְגוֹ'. כְּבָשִׂים אֶלֶף וְנִסְכֵּיהֶם, דִּגְמָא: "אֵילִים חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה וְגוֹ'" (במדבר ז:יז), שִׁיעוּר אֶחָד לְכֻלָּם:

וְזָבָחִים לָרֹב. כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁנַיִם וּבִשְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים: מַנִּיחַ הָרִאשׁוֹן עַד לְסוֹף וּמְפָרֵשׁ הָאַחֲרוֹן מִיָּד, וְכֵן "וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב" עַד "וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל" (בראשית לא:לג), וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב" הוּא "אֹהֶל רָחֵל" (בראשית לא:לג)? אֶלָּא "לֹא מָצָא" (בראשית לא:לג) הוּא מוֹסֵב עַל הָאֲמָהוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וְשׁוּב מְפָרֵשׁ הָרִאשׁוֹן "וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה" (בראשית לא:לג) תְּחִלָּה "וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל" – מֵאֹהֶל לֵאָה הָלַךְ אֶל אֹהֶל רָחֵל, לְפִי שֶׁדִּבְּרִים אֲחֵרִים צָרִיךְ לוֹמַר עַל זֶה "וְרָחֵל לָקְחָה וְגוֹ'" (בראשית לא:לד), וְשׁוּב אֵין נוֹפֵל לוֹמַר "וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וְלֹא מָצָא". הָכָא נַמִּי צָרִיךְ לוֹמַר עַל הַזְּבָחִים דִּבְּרִים אֲחֵרִים:

פסוק כב

וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וְגוֹ' בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ'. וְאִם הָיָה אוֹמֵר וַיִּזְבְּחוּ לַה' זְבָחִים, הָיָה מַפְסִיק בֵּין הַזְּבָחִים וְהָעוֹלוֹת בִּדְבָרִים אֲחֵרִים, וּכְדֵי שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק לֹא אָמַרְן מִיָּד, וְהִמְתִּין עַד לְבַסּוֹף וְאוֹמֵר וּזְבָחִים לָרֹב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ. וְכֵן הָרְבֵּה דִּגְמָא. וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי ה'. דִּגְמָא: "וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹמֵר" (שמות יח:יב):

וַיַּמְלִיכוּ שֵׁנִית לִשְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִיד. כְּבָר הִמְלִיכוּהוּ פַּעַם אֶחָד, כִּדְכְתִיב בִּמְלָכִים "וַיִּקַּח צָדוֹק הַכֹּהֵן אֶת קֶרֶן וְגוֹמֵר" (מלכים א א:לט). מְפֹרָשׁ בְּהוֹרָיוֹת: מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, וְלָמָּה מָשְׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה? דָּוִד צִוָּה לְמָשְׁחוֹ, כְּדֵי לְהוֹצִיא מִלִּבָּן שֶׁל עוֹזְרֵי אֲדוֹנֵיהוּ לְהַמְלִיכוֹ (הוריות יא:):

וַיִּמְשָׁחוּ לַה' לְנָגִיד. מִלְּשׁוֹן "נְגִידוּ" (תרגום אונקלוס), תַּרְגּוּם שֶׁל "מִשְׁכוּ" (שמות יב:כא); וְעַל שֵׁם "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם" (במדבר כז:יז):

וּלְצָדוֹק לְכֹהֵן. לְפִי שֶׁמָּשַׁח אֶבְיָתָר אֶת אֲדֹנִיָּהוּ (מלכים א א:ז):

פסוק כג

וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ. כָּאן נוֹפֵל לוֹמַר מֶלֶךְ עַל כִּסֵּא ה', שֶׁהַכִּסֵּא שֶׁל ה' הוּא לְהַמְלִיךְ עָלָיו מִי שֶׁיִּרְצֶה. וּבַמִּדְרָשׁ מְפֹרָשׁ (שמות רבה ח:א): כִּסְאוֹ הָיָה מָלֵא, כְּמוֹ הַלְּבָנָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, כִּי מֵאַבְרָהָם עַד שְׁלֹמֹה חֲמִשָּׁה עָשָׂר דּוֹרוֹת: אַבְרָהָם, יִצְחָק, יַעֲקֹב, יְהוּדָה, פֶּרֶץ, חֶצְרוֹן, רָם, עַמִּינָדָב, נַחְשׁוֹן, שַׂלְמָה, בֹּעַז, עוֹבֵד, יִשַׁי, דָּוִד, שְׁלֹמֹה; וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "כִּסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי" (תהלים פט:לז) – שֶׁאֵינוֹ נֶחְסָר לְעוֹלָם; וְאִם אַתָּה רוֹצֶה לְדַמּוֹתוֹ לְיֶרַח, יִהְיֶה "כְּיֵרֵחַ" שֶׁ"יִכּוֹן" (תהלים פט:לח) לֶעָתִיד לָבֹא. וּמִשְׁלֹמֹה וְאֵילָךְ

נִתְמַעֲטוּ הַמְּלָכִים מִגְּדֻלָּתָם, כַּלְּבָנָה הַמַּחְסֶרֶת וְהוֹלֶכֶת, עַד צִדְקִיָּהוּ: וְ"עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוְּרוּ" (מלכים ב כה:ז):

וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל. מִיָּד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשָׁאוּל, כְּדִכְתִיב "וּבְנֵי בְלִיַּעַל אָמְרוּ מַה יּוֹשִׁיעֵנוּ זֶה" (שמואל א י:כז); וְגַם דָּוִד לֹא מָלַךְ מִתְּחִלָּה כִּי אִם בְּחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים:

פסוק כד

וְכָל הַשָּׂרִים וְהַגִּבּוֹרִים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּאֲדֹנִיָּה, כְּדִכְתִיב בִּמְלָכִים "וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם אֲדֹנִיָּהוּ" (מלכים א א:ח):

וְגַם כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִיד נָתְנוּ יָד. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּאֲדֹנִיָּהוּ, שֶׁלֹּא שָׁמוּ יָדָם תַּחְתָּיו:

נָתְנוּ יָד. אֱמוּנָה, תָּקְעוּ כַף לִשְׁלֹמֹה לְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם:

פסוק כה

וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד מַלְכוּת. פִּתְרוֹן: נָתַן עָלָיו חֵן מַלְכוּת; דֶּגְמָא: "וְנָתַתָּ מֵהוֹדְךָ עָלָיו" (במדבר כז:כ). שֶׁהַכֹּל אָמְרוּ: הָגוּן זֶה. וּבְדָנִיֵּאל כְּתִיב "וְעִמַּד עַל כַּנּוֹ נִבְזֶה וְלֹא נָתְנוּ עָלָיו הוֹד מַלְכוּת" (דניאל יא:כא):

פסוק כט

וְדִבְרֵי דָוִד הַמֶּלֶךְ הָרִאשֹׁנִים. מַה שֶּׁאֵירְעוּהוּ לְדָוִד מִתְּחִלָּתוֹ עַד סוֹפוֹ:

הִנָּם כְּתוּבִים עַל דִּבְרֵי שְׁמוּאֵל. בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל:

וְעַל דִּבְרֵי גָד. בְּמַעֲשֶׂה הַמַּגֵּפָה (שמואל ב כד:יח-כה). וְלִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ מַגִּיד וּמַזְכִּיר לוֹמַר: כָּל פָּרָשַׁת גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ כְּתִיב כָּאן וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים; וְכֵן דִּמְרְדְּכַי: "עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס" (אסתר י:ב):

פסוק ל

וְהָעִתִּים אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו. עִתּוֹת צָרָה שֶׁעָבְרוּ עָלָיו; וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד: "בְּיָדְךָ עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי" (תהלים לא:טז):

וְעַל יִשְׂרָאֵל. עִתּוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל:

וְעַל כָּל מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת. שֶׁבָּאוּ עַל יִשְׂרָאֵל; דֶּגְמָא בִּשְׁמוּאֵל: "וַיַּרְעֵם ה' בְּקוֹל גָּדוֹל... עַל פְּלִשְׁתִּים וַיְהֻמֵּם וְגוֹ'" (שמואל א ז:י), וְכֵן בִּיהוֹשָׁפָט: "וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה נָתַן ה' וְגוֹ'" (דברי הימים ב כ:כב), וְכֵן בְּסַנְחֵרִיב: "וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים" (ישעיהו לז:לו):